HIPPOCRATIS LIBER DE SOMNIIS.

CVM IVLII CAESARIS SCALIGERI COMMENTARIIS.

VIRTVTE DVCE,

COMITE FORTVNA.

LVGDVNI APVD SEB. GRYPHIVM, 1539.

IVLII CAESARIS SCALIGERI PRAEFATIO IN LIBRVM HIPPOCRATIS DE INSOMNIIS.

AD IOANNEM ALESMIVM REGIVM CONSILIARIVM IN SVPREMO SENATV BVRDEGALAE.

REQVENTIVM, *ac diuturnorum erga nos tum magnitudo, tum memoria officiorum tuorum, Ioannes Alesmi, tantum potuit: ut non solùm me non ingratum ostenderet, sed etiam faceret audacem. Neque enim debuit tantarum splendor uirtutum, quarum præsidijs muniremur, carere debitis laudibus, cuius merita re compensari nequirent. Neque potuit tam insignis animi tui uis quicquam efficere, quod uel moderatissimum quenque non excitaret. Quare cùm propter excellentem nostri seculi peruersitatem, quæ iam omnia penè uetera studia aut subuerterat, aut etiam damnauerat, collegissem me, mihi ut uiuerem: & suppuderet, si posteritas nunc uixisse resciret aliquando,*

aut ab omnibus penè dissentientem, id quod esset fortunæ perditissimæ: aut frustra ambitiosum, quod erat animi infelicis: tu uirtute tua cùm imbuisti me ijs exemplis, quibus non pœniteret me extitisse: tum beneficijs affectum impulisti, ut aliquid saperem, quod ab studijs tuis non abhorreret. Nam qui primas ciuilis sapientiæ tibi partes comparasses, philosophiam, aliáque ueræ uitæ ornamenta non contempsisses, nomen nostrum dignitate tua illustrasses, opes autoritate auxisses: is mihi uisus es, cuius autoritati eædem opes, dignitati nomen, philosophiæ nostræ decora sapientiæ deberentur. Igitur cùm è secessu quodam mentis in hanc quasi rempublicam me deintegro retulissem, deponendum in sinu tuo metum illum existimaui, quem in philosophiæ luctu ualde sanè metueram: ne tanta in uiuendi licentia, ac potius libidinum dominatu, futurus essem superstes integriorum literarum. Nam cui placebimus Alessi? aut quis nobis fauebit istorum, quorum in manibus, atque utinam uerò in manibus, non etiam toto in pectore, solus aut Lucianus, aut Aristophanes est? Non tam hercule propter orationem, cuius nitorem aut æmulari nesciant, aut nequeant imitari, quàm propter acerbitatem sententiarum: si modo sententiæ eæ, ac non

ac non uenena ſint uocanda. Quorum igitur impietatem imitentur, eorum exitum non exhorreſcere? Nimis ſecurè uiuimus hodie, atque adeò otioſè, ne dicam ſolutè, mi Aleſmi. Hanc uocamus libertatem. Quæ ſi ita eſt, malim equidem me quiduis eſſe belluæ, cui ſanè liceat ſine criminis obiectione, quod nobis propter hominis nomen ſaltem non licet, & facimus tamen. Ac quanquàm nonnullis per ignauiam uitam trahere uidebamur, propterea quòd procul ab Republica, & partibus animum abduxeramus: nobiſcum tamen eramus nos, nec ſoli, nec penitus non ſoli, ut ſine contentione horum temporum ſeruitutem declinaremus. Itaque difficilima in re cùm uniuerſam intelligentiæ meæ uim excuterem: in periculoſiſſima optimum quenque exitum exoptarem: in perditiſſima, peſſimum expectarem: quod efficere nequibam, ut iſtis quicquam perſuaderem, omiſi: quod nolebam pati, ut eis obſecundarem, interuerti. Nam eorum inanitatem, qui nullam haberem orationem, qua explerem, ſilentio præteribam: ſed eo ſilentio, quod apparatum eſſet ad ſuiipſius aliquando reddendum rationem. Etenim quæ tempora ad illorum coniurationes, atque potentiam colendam ponere cæteri cogerentur, ego clandeſtina opera ad philoſophiam

transmittebam. Quid enim præterea facerem, cùm nemo interueniret huic meæ calamitati, quæ me in illud quasi exilium quoddam abdidisset: cuius ego præsidio ad hanc culpam sustinendam confirmarer? Atq; nunc quoque de metu illo languerem, uel etiam iacerem, Alesmi, nisi uestrum aliquot autoritas subuenisset mihi. Quorum consiliorum summa illa extitit: Cùm tantopere sibi placerēt illi, ut hæc nostra despicatui haberent: neutiquam fraudi futurum nobis, si inter tot, tantosq; tractus ingeniorum mihi quoque aliquod famæ spatium constituerem: ut non iam dissimulatione, sed apertis iudicijs animi mei pristinum tenerem institutum. Erant mihi tum plurima, ac præclarissima in manibus monumenta: ea protuli, ac produxi nomine meo. Ibi istis frigere, ac torpere animus: hærere uox: dissimulationem, qua maximè cum ualent, tum regnant, non posse tegere. Mutaui consilium: ijsdem eodem tempore, aliorum nomine, quos nolo nunc appellare, ostendi nonnulla haud paulò deteriora. Illi illico obstupescere: deierare, nihil politius, aut absolutius excogitari potuisse. Sensi hominum animos non nunc hoc primum sapere, ac niti, ut æquales suos pro potioribus nolint agnoscere. Inter cætera, librū De insomnijs, Hippocratis Latinū factum, atque

atque auctum commentarijs commonstraui. Rogant cuius sit operæ. Ego pro me tunc satis officiose ubi plurimum essem mentitus, conieci eos in stultissimã lætitiam. Quam tandem ut agnoscant, mitto ad te, Alesmi, eum librum: non ut solent ij, qui aliquid dicant. quid enim tibi aut afferam, aut committam noui, quod tanto antea in te ipso non habeas perfectum? sed eum uti emendes, quà opus est: uel totum, id si tuo iudicio meritus sit, atque ita ex mea dignitate uideatur. Nam cum fuit periculosum mihi, apud istos tractare alia studia, quàm quæ ipsi amplectuntur: tum penè interierit nomen nostrum, si hanc possint urgere occasionem labefactandi propositi mei. Atque illud quoque me profectò plurimum mouebat, Qui homines uerba uetera, Latina, proba, in religionem nostram, cui uni se suaque omnia deuouisse uideri uolunt, recepta aboleuerant, alia substituerant: quid his, quæ ipsi damnant, monumentis facturi sint, si quid extra suum Ciceronem deprehẽdent? Verùm pro Cicerone quid egerimus: quæ odij, atque inuidentiæ tela passi simus: quos temeritatis impetus obstinatè exceperimus, fortissimè retardarimus, iam uulgò sciunt: pro me uerò etiam Cicero sentiat, si hæc, quæ sum locutus, loquatur ipse. Neque uerò mirum est: hæc fœdissimi

otij

otij mancipia obtrectare uerborum laudi, qui res contemnunt ipsas. Sed tu, qui tam iudicij nobilitate, quàm morum integritate præditus non solùm æquo animo audis ab alijs, sed etiã libenti docere potes philosophiam: & hæc scripta cum forensibus nostris comparabis, & ueniam non modò dabis mihi, uerùm etiam petes pro uerbis ipsis. Quorum uerborum pudor quantus est, ut in alienas sedes non inuadant: tanta est fortitudo, ut de suis sese deijci non patiantur. Tibi sese dant: tibi loquuntur: non ut doceare, sed ut alios doceas hoc, Nos etiam ab istis contentiosis disputatoribus intelligi uoluisse, ut doceremur.

I N D E X.

Leonic

FINIS.

Hippocratis liber,

DE SOMNIIS,

CVM IVLII CAESARIS

COMMENTARIIS.

HVIVS LIBRI subiectum,homo est: finis,sanitas;ratio formalis,præseruatio: modus præseruationis, præcognitio ualetudinis humanæ,quod prognosticon Græci uocant. Via & ratio indagandæ præcognitionis (quam methodon illi nominant) est à posteriori,scilicet per signa, quippe à somnijs;quare libri titulus is fuit,De somnijs. Per ea enim agnoscit Hippocrates humanam ualetudinem,ut præseruetur. Igitur non rectè fecit Caluus,qui cum additamento sic inscripsit, De languentium somnijs. Maxima enim libri pars ostendit imminentes,non factos morbos. Languor nanque si indicatur adfuturus,nondum est. Ex his satis constat, librum hunc referri ad illam medicinæ contemplationem, quæ ob seruanda corpora comparatur. Methodi rationem assignat ipse: Quoniam,inquit,anima soluta corporis functionibus per somnum, sibijpsi restituta: hoc est, diuinis principijs, quibus est constituta,cohæret;trahitque inde similitudinem, quam per uisiones repræsentet,coniungens originem suam illam cœlestem ab ipsis mundi elementis cum fini suo: qui est,hominem informare. Est enim anima,media natura quædam, inter æter-

nas res,& corruptibiles. Media uerò sic pote, neq; alio modo. ipsa quidem æterna est, at corruptibilibus coniuncta, duo extrema, quasi sequestra, suo complectens nexu. Si igitur soluta, non quidem corpore, sed corporis brutis officijs: puta ambulandi, sedendi, currendi: quasi in recessum quendam, ac potius portũ ex his subducta tempestatibus, tota sibi sua est. Cognoscit quæ intus sunt, in corpore scilicet. Ibi cum quibusdam quasi coloribus, figurisq;, ac quantitatibus pingitur earum rerum, quas intus nacta est. Quare his affectionibus satis opportunè statũ corporis explicat. id quod Hippocrates ipse sibi, in tertio De ratione uictus assentiens repetit: Quibus, inquit, corpus afficitur: ea clausis oculis uidet animus: ac iam in eo est, ut ægrotet. Quod malum ex proximis percipitur indicijs. Quæ res cum à sapientibus perpenderetur: non solùm ab hoc diuino uiro, Galenoq;, atq; alijs compluribus tractata est ita, ut ad rem medicam accommodaretur: uerum etiam eò progressi sunt, ut diuinitatẽ quandam quoq; profiterentur. Quod ut amplius cognoscamus: quid sit somnium, quotq; eius genera, ac potius modi censeantur, intelligendum est.

Ac quanquam omisit Hippocrates definitionem: quid ipsum tamen esset, non omnino omisit: cùm recipere, colligereq; dixit animam in seipsam. Nos autem è philosophia accipiamus. Aristoteles somnium non solùm eorum, quæ intelligerentur, dixit esse repræsentationem, sed etiam quæ sensu perciperentur: propterea quòd in somnijs ita uersemur, quasi cùm uidemus uigilantes, aut audimus, aut tangimus. Quæ euenire sanè non queant, nisi sensuum uis interior aliquid afferat momenti. Itaque refert omnia hæc ad communem sensum: cuius facultas intus communis una, secundum instrumenta ac potestates foris multiplicatur. Quod cùm legerent recentiores, qui legendo ut omnia colligãt, quàm iudicando ut eligãt, sunt attentiores, ut sensibus rectè attribuêre, ita falsò sustulere ab intellectione. At multa sunt opera intellectus in somnijs: ratiocinatio, disceptatio, consilium, deliberatio,

liberatio, etiam poëticæ exercitationes non pœnitẽdæ. Tum hic Hippocrates ea proponit, quæ ad intellectum pertineãt: ueluti cùm uult ab anima iniri rationem cursuum stellarum, atque alia talia. Ergo ex Aristotelis sententia intelligemus ab extimis officijs sensus quiescere; intus autem non ita: hoc autem uero in somno. nam est modus quidam somni imperfectus, ac quasi dimidiatus, cùm aut ipsi loquimur, aut etiam rogati respondemus, surgimus, ambulamus. Cuius rei rationem reddit Aristoteles in quinto De generatione animaliũ. Somniorum autem rationem ad hunc modum cõstare assentietur, qui meminerit, animam esse totã, & in toto, & in quauis parte. Quare nihil impedimento est, quin & intelligat, & sentiat, aut quasi sentiat; ambulet, aut quasi ambulet. Animæ nanque ad multa officia, pro instrumentis, spiritus sunt: uoco spiritus, uulgi more, tenuiores sanguinis partes, quæ alijs atque alijs delegatæ locis, obeunt munus quæq; suum. Omitto nunc uehiculum illud cœleste, quod tanquam sedes quædam animi ab Aristotele homini attributum est. Siue igitur uehiculo, siue instrumẽtis illis retracta in adytus suos, secum habet etiamnum motus pristinos eorundem, ambulandi, ridendi, potandi, pugnandi, quibus motibus ita, uti antea, afficiatur: tum argumenta præbeat illorum expergefactis nobis: nec dubitabit, qui intelliget, ex uertigine uoluntaria, aut aliusmodi cùm nosmet recipimus, quanquam sedemus: tamen adhuc uersari uideri nobis. Item à fluctuatione, quæ in salo, aut flumine fit, tametsi in terra constitisti, tamen existimes te uacillare. Sic rubras res ubi diutius intuemur, ad albas conuersi, eas putamus prioribus concolores. quandoquidem reliquias euentorum receptas in spiritus circunferimus adhuc. Sensio enim receptio, siue impressio est. Quamobrem uisa hæc, siue audita, siue alia per speciem, cùm in sensibus insedêre, atque in memoriæ thesauris sese induêre, nocturnis appulsibus reddunt sese. Itaque & infantibus, quibus mens inconstans est, & ijs, qui satagunt multarum rerum, item temulentis, atque helluonibus, aut

nulla somnia, aut confusa referuntur: propterea quod sensibilium rerum imagines perplexæ inter se, haud aliter corrumpuntur, quàm cùm citissimis uersationibus rota circũducta, ibi nobis radij nulli percipiuntur. Quemadmodum si multos confundas sonos, nullus tibi præcipuus erit: ueluti is, qui plures lapillos in stagnum demittit, efficiet ut circulorũ orbes anfractus illos suos inter se impeditos consulcent. Habes etiam historiam. Herodotus in Melpomene scriptũ reliquit, in terra Africa populos esse, qui ad Atlantem incolãt, eos nulla somnia uidere. Quam partem Plinius quoniam laxius est interpretatus, eius uerba ponam: λέγονται δὲ ὅτι ἔμψυχον οὐδὲν σιτέονται, ὅτι ἐνύπνια ὁρᾷν. At Plinius uidetur somnia concedere, sed enim à nostratibus quæ sint diuersa. Sic enim in quinto scribit: Neque insomnia uisunt, qualia reliqui mortales. Idem in decimo cùm scribit, aliquos nunquam somniasse, ut addidit letiferum esse ijs, cùm primum somnient, ita omisit nomina ponere. At ponit Plutarchus in commentario, quo uestigat rationem desitorum oraculorũ, Cleonem Dauliensem, idemq́ credi solitum de Thrasymede Hereense. Caussam autẽ recentiores cùm ascribunt corporis temperaturam, sanè latam nimis ineunt uiam. Quid enim in nobis fit, quod à concretione corporis non proficiscatur? Sed ita accipiẽdum est, spiritum torpore, aut hebetudine fieri, aut tenuitate, aut lubricitate, ita ut species illico soluantur. Exemplum addendum est: Si puer arrideat, statim ubi destitit, rugas diducit, uultus subsidet. si ætate prouectiore rideamus, etiam absoluto cachinno diutius ridibundus uultus perseuerat. Sed & Plinius multis in locis quæ tollant insomnia, quæ'ue leuent, ostendit: sicut cõtrà, tum ipse, tum Dioscorides, quæ efficiant lymphatica, mala, grauia, turbulenta. Sed ijdem recentiores bis falluntur super eadem re. Nam cùm ex decimo libro Plinij uerba illa adducerent: Infantes statim somniant. Et ex septimo historiarum Aristotelis illa: Infantes somniare manifestũ est, sed serò memores fiunt imaginum. primùm, putarunt inter se eos esse contrarios; deinde

frustra

frustra conati sunt concilare. Nam neque inter se aduersantur: neque isti rectè dissoluũt modũ sic: si propriè loquamur, nõ somniare infantes: si impropriè, somniare. At Aristoteles dicit, δῆλον esse ἐνυπνιαζόμενα τὰ βρέφη. Et Plinius addit, statim: tantùm abest, ut sint cõtrarij. Sed duo aduerbia, Plinianũ, statim: & Aristotelicum, serò: illud ad somnium, hoc ad memoriam refertur. Non potuit autem ab infantibus ipsis exploratum id habere Aristoteles: sed collegit argumẽtum à potiori: nam si pueri non meminere, tanto minus infantes. His de caussis somniorum genera alia alij descripsere: uerùm omnes confuso homines iudicio: qui, quæ legissent, illico transcriberent: nihil apponerent de suo. Omissa igitur Macrobij, aliorumque negligentia, ac præterea ineptijs grãmaticorũ, sic partiamur.

ὄνειρος Græca uox somnium significat, species illas scilicet, earumque affectiones. Quam uocem prisci mortales à bene ominando fabricarunt. Ita enim dicebant, ὄναιο ἐρῶν. Nam concisum fuit, ὄναρ. Nostra uox simplicior, somnium: quasi quod somni esset proprium. Græca & ipsa, ὕπνος: unde ἐνύπνιον, quod & nos insomnium. Hæ appellationes uniuersum ambitum somniorum communi significatu amplectuntur. Vnde Aristoteles εὐθυόνειρον uocat eum, qui probioribus utitur somnijs: quoniam sunt etiam σκολιόνειροι, siue ψευδολεόνειροι. est igitur generis uox, quæ in boni, mali'ue distrahi possit differentias. Neque enim uerum est, quod aiunt, insomnium esse non nisi cum is, qui somniat, putat se uidere uera. Nam neque ratio nominis petit, ut huc coarctetur: neque aut Cicero aut alij aliter sunt locuti.

Fit autem somnium, aut quo diximus modo, per eas species, quæ in animam receptæ sunt: aut per principia diuinitatis, eiusque cœlestes cognationes. Ac primo quidem capite duobus fit modis. Aut enim εὐθυόνειρος est, aut σκολιόνειρος. εὐθυόνειρος, cum species, uti sunt, ita sese offerunt. Fit autẽ hoc à tribus caussis. Aliquando ex animæ affectionibus, cura, metu, odio, lętitia: ut quod quis exercuerit interdiu, per quietem cum uidet. Interdum ex corporis affectibus, puta ebrie-

tate,inedia,pugna. Nonnunquam pro modo fortunarum,ab euentis:ueluti,diuitijs,paupertate,exilio. Huius generis est, cum dormire somniamus. Ipsa enim anima tunc in seipsam reflexa contemplatur corpus dormiens. Hoc totum genus ἐνύπνιον Græci uocant: propterea quòd ut in re fuisset, ita ἐν τῷ ὕπνῳ reponeretur. Quare hæc partim physica dicuntur:ea scilicet,quæ rerum naturam quasi euocant,atque ei hærent;ueluti cum ignem suo motu atque calore, terram suo statu atque frigore somniamus. Partim syncramatica, cum res naturales,nō suapte natura, sed ex temperatura somniamus. Biliosus enim aquam calidam uidebit tangetque in somnis. Hæc autem à recentioribus minus probè sunt explicata.

Σκολιόνειρος autem euenit, ubi formæ prodeunt terrificæ. Quapropter sępenumero contingit neque pleno somno,neque uera uigilia fieri. Nam cum intus agitatio est, quiescere uerè non permittit.Itaque contingit quod in tremore. Nam onus nimium cum tollis, uis nititur sursum, contrà premit pondus.ita tremor fit, ubi neque uera quies, neque simplex motus est. Tunc gemunt,loquuntur,respondēt ut diximus, stupidi consistunt. Hæc Græcorum nonnulli phantasmata appellare maluere, nihilo prudentius cogētes magni uocem significatus,in angustum:id quod etiā fecerant,cum ἐνύπνιον ad certam speciem adigerent.

Alterum caput est, cum defecata anima, per seipsa agitat, aut per agnationes:puta dæmonas,cæteraque id genus, quæ à Plotino, Proclo, Iamblicho prodita sunt. Hoc uocant ὕπαρ Græci:unde noster sopor:propterea quòd corpus penè mortuum est,in anima totus homo constitutus,atque ipsa in sese reducta, recepta, collecta. Eius uocabuli originē & caussam intelligamus:quoniam res uera subsit: ὅτι τὸ ὂν ὄντως ὑπέστι. Homerus in undeuicesimo Vlyssee, ὕπαρ, non ὄναρ esse dicit: non quòd res ipsa uisa esset,sed quòd uera portenderent rerum imagines. Nam aquilam Vlysi comparat: anseres autem procis. Ita Cicero multa narrat in libro De diuinatione primo. & Socrates apud Platonē Critoni recitat somnium, quo

quo uerum præuidit. alia prætere a multa habeas non solum ex Valerio Maximo, sed etiam ab eodem M. Tullio in primo De natura deorum. Galenus quoq; nonnihil experientiæ nocturnis per quietem præceptionibus sibi partum scribit. Et Aristides orator dicitur curatus somniorum indicatione. Iamblichus in libro De arcanis initijs, memoriæ prodidit, ægrotos somniorum integumentis captare curationes consueuisse: Strabo, in octauo, aduersa affectos ualetudine in Epidaurici Aesculapij tẽplo pernoctare solitos. Hoc genus etiam ὅραμα uocitarunt: quasi dicas, uisionem: perinde atque sensu ipso uerè percipias: nihilominus, quàm cùm uigilares. Herodotus cum alibi, tum in Terpsichore appellat semel atque iterum, ὄψιν ἐν ὕπνῳ, pro eo, quod ad hanc diuinitatem pertineret. alij autem φάσμα: quo nomine inscripta esset uetus Menandri fabula: & qua uoce utitur Thessalus Hippocratis filius in legatione, ad sensum eundem hunc: & Plutarchus in libro De Socratis dæmonio: ita pro numinum uisione in ea epistola, quæ circunfertur Hippocratis nomine ad Philopomenem. Quare etiam extra somnum usurparunt ueteres pro re uera. Inter quos Sophocles in Electra, Herodotus in Erato, & in Melpomene: atq; etiam alibi pro uisu miraculi ponit. Hoc genus somnij tripliciter accipitur. Aut enim præsentem ostendit rem: ut apud diuinum poëtam, Hector Aeneæ. Aut præteritã: ut Elisæ Sichæus. Aut futuram: ut Anchises Aeneæ: ea pars χρηματισμὸς à Græcis, à nostris diuinatio appellatur: fitq; modis alijs multis. Aut enim per gryphos, siue ęnigmata: ut cùm satyrum somniauit Alexander, interpretatus est, Tyro sese urbe potiturum: diuiso uerbo sic scilicet, σὰ, τύρος. Aut per rerum similitudinẽ: ut Polycrates tyrannus Samiorum: suspendio enim, somni persoluit fidem. Nugatores Magi hanc diuinitatem etiã per gemmas conciliari posse prodidere. unã appellant Eumetridem: alteram Hammonis cornu: ut omittam sinistrum chamęleonis harmũ. eum enim ridiculum citius, quàm admirabilem reddidit Democritus: qui eius ui prodiderit, posse quæ quibus

bus uelis somnia mittere: nedum tibi repræsentari. Hac ratione partim allegorica Græci uocarunt: propterea quòd aliorsum agerent animum, quàm in re esset, atque ita interpretationis indigerent. partim theorematica: in quibus id, quod est, perspicimus. Ea somnia prędiuina appellat Plinius in libro tricesimoseptimo. Quare allegorica referebãt ad coniectores: quorũ artẽ instituisse primus dicitur Amphictyon: ut est apud Plinium in libro septimo Historiæ naturalis.

Fit autem oraculum, siue diuinatio, ob rem aut priuatam, aut publicam: ut cum somniat Hecuba facem parere, publico malo fuit illud. Plautini Dæmonis suum sibi priuatũ extitit. Cæsar uisus est sibi per quietem matri suæ stuprum afferre: hoc cum priuatum fuit, tum publicum. Nam & eius interfuit dominatio, & publico detrimento inuasit: quod etiam somnium demonstrabat. Neq; enim solum subiecit sibi terram, sed turpiter subiecit. Vtrunque autem adhuc diuidimus in alienum, & propriũ. Possum enim & de meo priuatim, & de aliena republica somnium excipere. Verum ridiculè addunt aliam affectionem. Cum partiuntur in generale, apponunt exemplum, Solem, Lunamq; si quis deficere somniet: ineptè sanè. Somniorum nanque differentias intelligimus, non ab somniata re, sed à fine sortiri nomen. Etenim si uni portendat, priuatum esse: si omnibus, publicum. Igitur à mundo somniato quare uocant generale, quod uni tantum destinari possit? At mundo uniuerso quid euenit unquam è somnijs nostris? Præterea neutro modo Lunæ Solis ue somnium appelles generale. Nam neque uniuersitas est Luna: neque ex ea quicquam præscribitur uniuersitati. Postremò generale minus est, quàm commune. Genus enim, siue gens, est in ciuili prudẽtia ambitus quidam certorum capitum, ab uno proficiscentium. Vnde apud philosophos id, quod species complectitur, ductum est. At multa sunt tam in philosophia, quàm in usu communi longè ampliora, quàm ut generis appellatione cõtineantur. Entis nanq; nomen latius funditur, quàm generis. Sub uoce quoq; reipublicæ multa genera:

nera:sub nomine prouinciæ multæ gentes comprehendun-tur. Sic cõmunis lux est, generalis non est. Communis mun-dus, non generalis. Sed more suo Grammatici plus laboris afferunt ob refellendum, quàm boni, quod ediscamus.

Hæc sunt genera, siue modi, differẽtiæ, affectiones somnio rum: quorum significationes, atq; iudicia, quæ ad institutum nostrum pertinent, ob eas quas diximus rationes, non negat Aristoteles. Ait uerò exactissimum somniorum iudicem, indicemq; futurum, qui rerum calleat similitudines. At e-nimuero ex illis euentum ullum significari, portendi'ue ne-cessariò: id sanè negat. Casu aliquando accidisse assentitur: uerùm nihilo certius, quàm cum Venus, aut Canis in tesse-ris iacitur. Videtur autem ipse sibi maximum afferre argu-mentum: Si à Deo sunt somnia diuinatoria: quare stolidis sæ pius eueniũt? Noluit meminisse uir ille diuinus, stolidorum animum cum ipso corpore minimam habere coniunctionẽ: itaq; eos nobis stolidos esse, hoc est foris: intus autem ipsos seorsum sapere. Nam si anima diuina est: ergo quo tempore sua erit, non corporis, diuinationem illam rudintegrabit. Plu tarchus in libro De abolitis oraculis, uaticinia ex somnijs fuisse ostẽdit: reddiq; solitas responsiones à uatibus, ad Mo-psi oraculum: qui uates stratis pellibus hostiarum incuba-rẽt: id quod de Fauni sacrificio prodidit doctissimus Poëta. Auerroës uerò etiam ineptit. Negat diuinationem dari pos-se, nisi ab intellectu separato. Sanè addit, Eum non cogno-scere materialia & indiuidua: circa quæ fit diuinatio. Esset enim, inquit, materialis. Quantum uerò errat ille, non semel. Etenim intellectus ille non cognoscit per phantasmata: sed seipse intuendo, uidet omnia. Quid? non'ne ille motor est? ergo motum cognoscit: ergo & rem motam. At omne quod mouetur naturaliter, ex materia est. Item omnium rerum ef-ficiens caussa prima intellectus ille est. Igitur materiæ quoq; primæ autor erit. Quomodo fecerit, si non norit? Verùm ille non mutatur, cognoscẽdo mutationem: sed cognoscit se non mutari, quia est immutabilis: simul non mutatur, quia co-

gnoſcit ſe non mutari. nihil enim eſt prius, aut poſterius. Neque recipit cognitionem cognoſcendo: eſſet enim intellectus imperfectus: ſed ipſemet, ſua, ſuiq; cognitio eſt. Ad hæc, uniuerſalia in materia ſunt. ſunt enim unum in multis. Nam idearum figmenta non admittimus. Ergo ſi cognoſcit uniuerſalia, materialia quoq; nota habebit. Dicet, Abſtrahere. igitur id quoq;, unde abſtrahit, cognitum ei erit. Reſpondebit, Cognoſcere abſtracta ſine abſtractione. ſed non ſoluet. eorum nanque naturam ſi norit, nouerit eſſe in materia. Poſtremò non negabit, omnia præter Deum modo quopiam compoſita eſſe: alia ex materia, & forma: alia ex genere, & differentia: quædam ex eſſe, & eſſentia. Ergo ſi hæc cognoſcet, ipſe quoq; talis erit. Quare Auerroës cogetur negare, Deũ quicquam feciſſe: quippe qui nihil intelligat. Hoc enim angebat hominem, intelligens, intellectum, intellectionẽ unum eſſe in intellectibus ſeparatis. Itaque ſi ſeparatus intellectus intelligit corruptibilia, ipſe ſit corruptibilis. Sed ille intellectus intelligit corruptibilia per ſeipſum, ut diximus, nõ per illa. Sic quoq; intelligimus nos uacuum, per plenum: ficta, per uera. unde fit, ut animus noſter, neque inanis, neq; fictus ſit. Ita ille ſeſe intelligendo, omnia facit: omnia mouet: omnia eſt, à ſe, non ab illis: quoniam illa ab ſe eſſe intelligit. Eius enim perfectio eſt, nequire ſibi quicquam efficere aut idem, aut par, aut ſimile. Quare concludendum eſt: & à Deo poſſe ſomnia demitti: & ipſam animam repetita ſua diuinitate, frui ea tantiſper poſſe, dum à corporis uinculis libera agitarit. Quibus rationibus moti religionis noſtræ primores, ipſiq; Platonici, à Deo eſſe, proficiſciq; ſomnia poſſe profitentur. Inter quos Xenophon quoq; in Sympoſio ſentit idem. inquit enim: Σημαίνουσί μοι πέμποντες ἀγγέλοις, φήμας, ἐνύπνια, καὶ οἰωνοῖς. Et Herophilus θεόπνευστα ſomnia appellare ſolitus eſt quædam.

Animaduertemus id, à Caluo bis hunc eſſe translatũ Cõmentarium: quos, qui uolet, cõferet inter ſe. neq; enim operã perdet. Sed iam Hippocratem Latinè loquentem audiamus.

APOTEL

APOTELESMA PRIMVM.

VAE per somnia conijci possunt, siquis nota habeat: magnum ad omnia sanè momentum ea conferre intelliget. Etenim anima, dum uigilat, atque corpori uires administrat, in multa dispertita loca, nequaquam uacat sibi: sed singulis corporis functionibus intenta est: quippe ipsis sensibus, auditui, uisui, tactui, ambulationi, actioni: omni denique cogitationi: ipsa pro se nihil agitat. Cùm uerò quiescit corpus, illa mouetur: atque egrediens è corporis partibus, suo domicilio continetur: ibi omnibus illius fungitur officijs. Corpus enim somno captum nihil sentit, at ipsa uigilans cognoscit: uidenda uidet: audienda audit: uadit, tangit, mœret: temporis momento ratiocinatur: ibiq; in somnis tum sua, tum corporis obit munera omnia. Si cui igitur recto hæc erunt comprehensa iudicio: ei magna sapientiæ pars fuerit comparata.

CAESAR.

RACTATVRVS somnia, ostendit operæ necessitatem: dicitq;, posse conijci. Argumentum est à possibili, item ab usu, & consuetudine & modo: cùm dicit, conijci. Deinde utilitatem statuit: cùm dicit, ad omnia. Magna enim est pollicitatio. Intelligit enim omne uitæ genus, tam ciuile, quàm quod spectet ad medicandi facultatem, propter diuer-

sa,quæ diximus,genera somniorũ. Hæc est προτάσις procemij:in qua proponit rem, qua de agitur, non sine captatione beneuolentiæ,docilitatis,atque attentionis. Quod autem ad iudicia spectat medicinæ, sibijpse assentitur etiam in tertia sectione letalium contagiorum. Ab insomnijs nanque,morborum & indicia sumi,& iudicia dari. Post hæc reddit rationem propositorum. Anima,inquit,uigilanti inseruit corpori: scilicet ad actiones. ergo ibi occupata hoc agit. at dormiente corpore sibijpsa uacat. Sic Xenophon octauo Pædiæ: In somno, inquit, anima est proxima diuinitati: & futura multò antè præuidet:propterea quòd per id tempus potissimum libera est. Sic etiam Galenus: In somnis, inquit, anima reducta ad corporis intima, libera atque otiosa ab exteris functionibus, seorsum & iudicat quæ corporis intersunt: & ea,quæ suapte natura expetit,quasi habeat præsentia, contemplatur. Vbi dixit,eam moueri:ueterum sententiam secutus est: inter quos Plato quoque fuit, ut legimus in Atlantico. Hoc libri quoque nostri sacri autumant. Aristoteles nequiuit apprehendere intellectione aliud moueri posse, quàm corpus. Anima enim nostra si est incorporea, extra magnitudinem est: ergo nullis præscripta finibus. Figura enim corporis extremitas est. Quæ inter alias rationes una ratio Themistio, Auerroiq; persuasit unicam in omnibus eandemq; animam ut existimarent. Cæterùm nihil impedimento est,quin intelligamus, substantiam aliquam incorpoream finitam esse. Nam mentes illæ æternæ,quæ uersant cœlestes orbes,neque informant illos,neque ab illorum finibus finiuntur. essent enim materiales. Quare suapte natura finitæ sunt,non propter magnitudinem materialem: sed circunscriptæ alia quapiam re, quæ res alia ab ipsis est. Omne autem finitum moueri potest. Mutare enim potest id, quod Græci uocant τὸ πȣ̃. quod quanquàm in loco esse uerè dici nequeat,quia corpus non est: tamen in suo,ubi,est. Quemadmodum autem moueantur, & ad duodecimum diuinæ philosophiæ, & ad secundum sententiarum pertinet disputare.

tare. Disceptauimus enim ibi, falsum esse moueri rem incorpoream per momenta discreta. Sed hic de his satis. Vnum illud animaduertendum est, Animam, cùm una sit, non retrahi à corporis extremis partibus: morerentur enim: à qua priuatione non datur recursus ad habitũ. Sed spiritus instrumentarios huic & illi officio delegatos, retrahere sese ad principia intelligamus, tanquam ad pabulum, aut uexillum quoddam, ubi recreentur: propterea quòd in continuo opere esse non possumus. Quæ est caussa finalis somni, & apud Aristotelem, & apud Galenum in libro De continua resolutione.

Nota locutionem dubitabilem: Egressa, inquit, è corporis partibus, suo domicilio continetur. Falsum nanque est, corpus destitui: aliudque ei tunc esse domicilium. Sed uoluit intelligere à reliquis eductam partibus, recipere sese in cerebrum & cor, quæ sunt sedes primariæ: sicut & sentit Galenus ex Timæo, animam in cerebro habitare. quanquàm Hippocrates epar etiam ante cor creari putarit. Sed hoc in septẽ libris De semine genitali exactius à nobis & perpẽsum, & explosum est.

Longè facilius poterit Galenus dicere, animam moueri: qui animam negauit sese, quid esset, scire: nisi, inquit, calor ipse naturalis sit. Idque non solùm alijs multis in libris, sed in eo quoque, qui nondum Latinus factus est, quem inscripsit De formatione fœtus. Nam qui dicit animam dolere, lætari: materialem animam intelligit. At ipse integrum super hoc condidit Commentarium: in quo declarat animã affici à corporis affectibus. Laxius quoque Platonici ipsi locuti sunt: inter quos Xenophon in Symposio licenter nimis dixit: ἄρδειν τὰς ψυχάς. Hoc quoque loco Hippocrates animã mœrere ait. Et in libro De modo uictitandi, animas à fœmellę & à uiri seminibus simul commisceri, propter similitudinem, quæ in utrisque sit. Et in eodem libro turpiter nimis animam ex aëre & igni conflatam esse. Si enim ita sit: pars ergo fuerit corporis, non pars cõpositi, alteri parti dans esse, scilicet corpori. Itaque tutò postea potuit errare errorem alterum multo

 maiorem,

maiorem, cùm dixit, in furorem animam humanã agi. Ergo in libro De carnibus, cum ſcripſit animã de cœlo profectam: uidetur ignẽ & aquã de cœlo deducere. Nimia quoq; tranſlationis licẽtia uſus eſt Cicero in libro ſecundo Officiorum: ubi prodidit, à uoluptatibus magnas animi partes detorqueri. Nam & animam diuidit, & ſubijcit corruptioni. Quod enim afficitur, habet aditum ad interitum: eſt enim alteratio diſpoſitio ad corruptionem. Sed partes poſuit pro poteſtatibus: ſicuti pro potentia, & factione, etiam partes dicimus.

Ariſtoteles autem in libro De indicijs morum ſumptis à corporis lineamentis, quæ Græci uocant phyſiognomica, ita ſenſit: Videtur, inquit, mihi anima & corpus mutuis affectibus inter ſe reſpõdere. Sic enim interpretor feliciſsimum uerbum Græcum, συμπαθεῖν. Et ſubdit: Animæ quoque habitudo alterata, ſecum alterat etiam corporis figuram. Sic enim transfero, συναλλοιοῖ. Tum ſequitur, Contrà quoq; alterata corporis facies, animæ habitũ ſecum alterat. Cùm enim hoc quod eſt mœrere, atque lætari, animæ ſit: manifeſtò uidentur ij, qui mœrent, triſtiores eſſe: qui lætantur, hilari. Poſt hæc ſequuntur uerba paulò corruptiora: ſed ſenſus eſt, corpus & animam mutuis coniunctionibus inter ſeſe conſequi. Cuius rei addit argumentum, ut ipſe uocat, manifeſtum: Furor enim, inquit, circa animam uidetur eſſe. Quo furore ita demum liberant medici animam ipſam, ſi & medicamentis, & certa uictus inſtituta ratione purgent corpus. Qua ex corporis curatione, ſimul corporis figura ſoluitur, ſimul animæ furor aboletur. Igitur ſi utrunque ſimul tollitur: planum eſt, mutua coniunctione cõiuncta eſſe. Hæc & alia talia eo libro ita ſcripſit Ariſtoteles, ut Alexandro alijsq; animarũ interfectoribus gratum fecerit: præſertim ſi codicis errorẽ ſequamur: ubi in recto ſic ſcriptũ fuerat: ἐπειδὴ ἐστὶ ψυχὴ τὸ ἀνιᾶσθαι. Quaſi anima ſit mœror & lætitia: quod plus eſt, quàm ſi, ut nos legimus in ſecũdo caſu, animæ, ſcribatur. Verum ipſum ita intellexiſſe conſtat: ut doceret, inſtrumẽtis læſis, non lædi animam, ſed impediri. Manifeſtò enim deprehendimus, man

cis pedib

cis pedibus deprauari ambulationẽ: officium ibi animæ tollitur, non uis: tanto minus substantia. Itaq; à mancis & mutilis, integri generantur. Atque hæc sanè de certis animæ potestatibus ita sint. At de furore cùm scribit, quid sentiamus? Dicit enim animę affectionem esse. Contraria nanq; eiusdem subiecti sunt. Furere & sapere sunt contraria. Sapere est cognoscere. Cognoscimus per animã, non per corpus. Hic respondeamus, Homo sapit per animam: furit autem per animam: quoniam per prauas species fit repręsentatio. Itaq; anima non fallitur. excipit enim quod offertur. Sed offeruntur uitiosa. Quare sic sunt accipienda dicta Aristotelica: Corpus natura esse posterius. Est enim materia, quæ talis est, quia propter formam & per formam est. Itaq; sequitur animam. Plato autem etiam tẽpore priores formas statuit, non solùm natura. In Timæo nanq; animæ à Deo factæ, obducunt diui corpus ab seipsis detornatum. Vbi uir ille mirificus etiã ordinem potestatum designauit, Formam rem cœlestem à prima caussa fabricari: Materiam, quæ futura esset illius serua, à caussis secundis constitui. Sic igitur à priori tanquam à caussa, intelligimus ab anima corpus depẽdêre. Cùm autem dicit animam à corpore: hoc fit à posteriori: sicut uis fabri à magnitudine mallei, aut paruitate. Accidit enim animæ hoc, ut eius imperium, ac uis à corporis prauitate impediatur. Quòd autem sic acceperit diuinus ille uir, declarauimus & in defensione tertia M. Tullij Ciceronis, & in tertio De anima, & in libro De caussis partium primo: in quo certas animæ partes, hoc est, potestates subtrahit ille à philosophi naturalis contemplatione: propterea quòd neq; materiæ mistæ sint, neq; ad effectiones suas indigeant instrumento. Si enim materiales eas omnes agnouisset, etiam sub motu declarasset constitutas. In quarto autem diuinitus loquitur, corporis humani statum secutum fuisse ipsam animam: quæ quia cœlestis esset, plenaq; natura ad intellectionem destinata: erectum iccirco fuisse, non pronum. Quare quod è Zamolxide Plato affert, tum bona, tum mala omnia in corpus ab anima proficisci:

cisci: atque iccirco præceptis sapientiæ medicandam illam, non est supinè accipiendum. Si enim anima ab seipsa praua esset, statim infans esset malus. Sed contrà ipsa instrumentorum, ac specierũ prauitate, prauè cognoscit. Iccirco in secundo De causis partiũ, & secundo De anima Aristoteles negat animam esse ullum elementum; & quod ad hunc locum facit, eius sedem esse calorem naturalem: à quo item excipiat species. Quid mirum igitur, si physiognomon ruffum dicat iracundum? nunquid animam iracundam dicet? atqui ruffa non est. ille autem iracundus, quoniam ruffus. Quare idem diuinus uir in tertio De generatione animalium, generosum animum in corporibus modicis esse prodidit: ab eorum habitu animę officia metitus, tanquam ab instrumentis naturæ opera institutis. Quod in eodem altius explicauit, ubi animalium calorem uitalem neq; ignem esse affirmauit: sed neque ab igni: Quin etiam animæ humanæ cum corpore coniunctionem non statim fieri: sed sequestro quasi nexu quodam cœlestis corporis certi: cuius ratio ab his inferioribus longè sit aliena. Hæc non ab re huc attulimus, ut intelligeremus hoc apotelesma de animæ motionibus.

Intelligamus & illud: Quiescẽte corpore, anima uidet uidenda: audit audienda. Molliendus enim uerborũ sensus est. Neq; enim aures habet anima. Nam si audire dicamus animam, eandem etiam filare dicemus: sed excipere species tam ad auditus potentiam, quàm ad alias facultates comparatas. Cognoscit enim aut per species, ut albedinem, & nigrorem: aut post speciem, ut ouem, postquàm lac agnouerit, tãquam lactis caussam. Atque hæc quidem tantisper, dum corpori obnoxia est. Nam cum amissis speciebus puritatẽ suam nacta est, cœlesti cognitioni postliminio restituta, tum uerò exercet diuinationem.

Dixit, tum sua, tum corporis munia obire omnia: per sua, intelligit ratiocinationem, & somnia diuina.

Intelligit actionem, operam; puta, fodere, scribere; cuius effectio manet. Deinde alterũ genus actionis, cuius effectio

non

non manet, intellexit per ambulationem.

Dixit, Momento temporis ratiocinari: intellexit ἀγχίνοιαν: quam qui solertiam interpretantur, à nobis alibi sunt reprehensi. Nam solers est qui artem totam callet: ἀγχίνοις autem, etiam rudis & sine arte qui sit, dici potest. Est solertia habitus perfectus animi ad rem quampiam: ἀγχίνοια est affectio uirium animi posita in celeritate.

In calce propositionis concludit, Non parum sapientiæ comparatum iri ei, qui somniorum calleat significationes. itaque demonstratio perfecta est. Qui animæ iudicia noscit, sapientiæ partem adipiscitur: qui somnia intelligit, iudicia illa noscit.

Nota nunc phrasin. Quoniam dixit animam seruire τῇ διανοίῃ τοῦ σώματος: & postea appellauit ipsius animę διάνοιαν. Non solùm mutauit dialecton, sed etiam uocabuli uim: ut cogitatio corporis sit ab anima: & cogitatio animæ seorsum. Pro animæ facultate diuina in tertio De anima, & in primo De caussis partium Aristoteles: & ipsam facultatem μέρος διανοητικόν. quoniam διὰ τοῦ νοῦ operatur. De hoc latius in tertia oratione pro M. Tullio.

Caluus interpretatus est, αὐτὴ ἑωυτῆς οὐ γίνεται, sui iuris non est. non male: propterea quòd dixit ὑπηρετέουσα. Verùm anima sui iuris semper est: & administrat corpori uoluptates, quoniam ipsa uult: non'ne animę pars uoluntas est? Cùm autem agit, uult agere. Decipitur autem specie falsa recti. Furens enim sibi consciscit mortem: quoniam eius animæ repræsentantur species in hac uita terribiles: quas putat non nisi morte aboleri posse. Itaque anima hoc uult: hoc agit. Ergo semper ius suum obtinet. Sicut iudex, cui orator eloquentia sua tenebras offuderit, malè iudicat: suo tamen iure utitur: ita anima semper sui iuris est: non tamen pro se semper agit, sed pro corpore: propterea quòd hanc rem potiorem ducit. Vult enim corporis administra esse. Non igitur à corpore cogitur: sed decipitur. eius enim custos, ac tutrix est. Itaq; commodius ad officium, quàm ad ius referetur.

ἐπεξέρπουσα, Caluus dixit, ſerpit: minus plene. Nam τὸ εἴσω, ſignificat locum, in quem recipit ſe: τὸ ἐξ, loca unde retrahitur. Sed non eſt ſuperuacaneum notare tempus. Neque enim dicit ἐπεξορμήσασα: id eſt, egreſſa: ut indicaret corporis partes non eſſe uacuas anima. adhuc enim motus dicit continuationem.

Διακούει, efficaci uerbo uſus eſt. Nam præpoſitio διὰ auditionem perfectam, & finis compotem, atque etiam puram ſignificat, per quam induat ſeſe intellectus ad finem uſque.

Quod alij, ἐν ἀκαρεῖ, ipſe dixit, ἐν ὀλίγῳ: Caluus interpretatus eſt, tempore modico; rectè. at cùm addidit, loco: an rectè neſcio. Intellectionem, temporis indiuiduo momento fieri, in libris De anima declarauimus; ſicut & aëris illuſtrationem: At ratiocinationem, quam declarat hîc per uerbum, ἐνθυμεῖται, in temporis momento diuiſibili.

Non rectè in Græcis exemplaribus pars hæc cum duobus ſequentibus apoteleſmatis, auulſa erat ab reliquo commentario.

APOTEL. SECVNDVM.

Igitur quæ ſomnia diuinitus publicè priuatim'ue euentum aliquod ſiue malum, ſiue bonum inſontibus portendunt: ſunt qui exacto iudicio artem calleant, ijs interpretandis.

CAESAR.

POST communem rei, qua de agitur, profeſsionem: particularem aggreditur: facitq́ue diuiſionem, in ſomnia diuina, & naturalia. Reijcit diuinorum interpretationem ad alias artes: alteram partem ſibi hîc reſeruat: aitq́ue ſomnia quædam fieri diuinitus: eaq́ue interdum publico euentu: aliquãdo priuato contingere, procurariq́ue per certos homines gnaros rerum futurarum.

Dixit, ἢ πόλεσιν, ἢ ἰδιώτῃ λαῷ: urbibus aut populo priuato. Comprehendit per urbes, publicum: per populum, priuatum.

uatum. Nisi enim addidisset ἰδιώτῃ, idem dixisset bis. at ea additione intellexit, quod alij dicunt τῷ τυχόντι; id est, uni cuipiam è populo. Nam quod interpretati sunt, aut ciuitatibus, aut populo priuato cuipiam; quonam modo intelligunt, populum priuatum? Nam publicum à populo dicitur, quod populi est, non unius. Contrà priuum unius est: tractum à familia Erciscunda: cùm res in partes secarent. Hoc enim est, πρίειν: ut quod esset commune trium fratrum integrum, cederet per trientes suum cuique. At populus ab ciuitate nihil differt. Est enim populus ductum nomen παρὰ τὰς πόλιας. At πόλις ciuitas est, communis locus, in quo πολλοῖσι πολλοὶ. Populus autem ciues ipsi, qui è uicis multis in unam sedem iure sociatam conuenere. Vnde ciuium nomen παρὰ τὸ κίειν.

Est & alius locus incommodior: cùm dicit, ἢ κακὰ, ἢ ἀγαθὰ, μὴ διὰ αὐτῶν ἁμαρτίην. Caluus ita, quæ ferme nunquam errant. retulit ἁμαρτίην ad somnia, & addidit aduerbium, ferme. malè. neque enim quod diuinitus est, errat. Cæterum Hippocrates non dixit, μὴ δι᾽ ἑωυτῶν ἁμαρτίην; ut referatur ad, ὁκόσα; sed διὰ αὐτῶν; ut referatur ad πόλιας, & λαόν. Quare sic intelligimus: aut mala portendi, propter eorum flagitia: aut bona propter eorum innocentiam. Qua ratione autoris quoque pietatem compertam habebimus.

APOTEL. TERTIVM.

Quæ uerò corporis affectiones ab anima præmonstrantur: siue quod repletum sit, siue quod inanitum: aut aliquam cognatarum partium redundare: aut eorum, quibus assueuerit, quippiam mutatum iri: has quoque affectiones iudicant: sed ita, partim ut assequantur, partim aberrent. Verùm utriusque rei caussam ignorant, & quare deprehenderint, & quare falsi

ſint: quamobrem obnunciant, cauendum eſſe, nequid detrimenti capiatur. Cæterum quibus ſit uitandum conſilijs, cùm nihil doceant: Dijs immortalibus uota iubent nuncupari. Id quod tametſi & ritè fit, & in primis eſt conducibile: oportet tamen Dijs inuocatis, nos quoque operæ aliquid in medium afferre: quæ ad hunc ſanè modum præſcribi poßit.

CAESAR.

NVNC proponit alterum ſomniorum genus: quod ex corporis affectionibus repræſentatum, accipitur pro indicio ualetudinis utriuſque. Et quoniam ſomniorum coniectores omnia, lucri aut gloriæ cauſſa, ad ſuas artes diuinandi referebant; oſtendit Hippocrates in hoc genere ſomniorum non ſolùm falli ſolitos: ſed etiam ignorare cauſſam, quamobrem decipiantur: itaq; ad communem aram confugere conſueſſe: ad uota ſcilicet: transferreq; hominum ſpes, atque expectationem, ad deorum poteſtatem. Hoc inſtitutum ſi damnaret Hippocrates, is & contra receptam conſuetudinem, & contra pietatem faceret: ſin probaret, ars, quam hic profitetur, ſuperuacanea haberetur. Vtrunque igitur obſeruauit: ut & ritè uota dicat nuncupari, & aliquid operæ nihilo ſecius nauandum illorum auxilio. Oſtendit igitur operæ neceſsitatem, cùm dicit, coniectores falli, qui omnia ad Deos referãt. Ipſe uerò quàm piè ſenſerit de Deo, declarauit per initia libri, qui De muliebri natura inſcribitur, ubi rerum omnium humanarum cauſſam ad Deum referendam monet. Et in libro De moderatione, ait, A' medicis uniuerſa Deo attribuenda: quoniam, ut in primo De uictus ratione, Dei ſolius recta opera ſint. Quòd autem Deorum poteſtati ægritudines ſint attributæ; ſcribit etiam in libro De uirginum morbis: & in libro De morbo ſacro: quo in loco expiatores inſectatur; qui non ſupplicationibus, ſed uanis ſuperſtitionibus

bus medicari aggrediuntur.

Dixit, Cum corpus repletum sit, aut inanitum: à cibis scilicet, nondum conuersis, aut cõuersis: cum addit, redundantiam cognatarum rerum: id est, excessum principiorum, quibus est corpus cõstitutum: puta sanguinis, aut aliarum partium. Ita definiuit medicinam, ablationem, & additionem. Quæ definitio an rectè data sit, in decimo historiæ animaliũ, declaratum à nobis est. Adiunxit etiam, cõsuetudinum mutationem: ut alias quoq; res, quas nõ naturales falsò uocant, comprehendat, exercitium, coitum, somnum, aërem.

Mendosè legebatur ἀηθεῶν. Caluus recte, συνηθεῶν, solitarum mutatio rerum. Nam rerum, quibus non assueuimus, mutatio ad nos minus adeò pertinet. Respondet hęc sententia illi aphorismo, in quo ab rebus, quibus assueuimus, lædimur minus, tametsi pro portione molestiores sint. Et alteri, in quo discimus, ægrotantes cibis etiam incommodioribus, minus affligi, si respondeant palato: quàm iuuari ijs, qui deterius sapiant.

APOTEL. QVARTVM.

Diurnas actiones si in noctem transmittat cogitatio: reddatq; in somnis ea, quæ interdiu honesto in negotio, aut opera, aut consilio patrata sunt: id homini bonum est. sanitatem enim significat: propterea quòd anima diurnis in consilijs perstat, neque repletione, neque inanitate uicta, aliáue re quapiam, quæ extrinsecus euenire solet.

CAESAR.

HAEC est secunda Commentarij pars, & initium totius contemplationis. Demittit enim sese ad somniorum species particulares. Habet uerò contemplatio hęc permulta capita. Nam & à corporum habitudine accipit signa: & ab rebus

 cœlestibus

cœleſtibus notat argumenta: item indicia ab elemẽtis, à partibus corporis, à ſpectris uita functorum, à conſuetudinibus, tam motus, quàm cibi potuſq; : præterea ab euentis, ut prælio, natatu, curſu, atq; eiuſmodi.

Hîc autem eam proſequitur partem, quæ repræſentat in ſomnis diurnas actiones. Significat enim concordiam animi ac corporis, corpuſq; conſtare ſibi: Vires nanq; naturæ ualidas eſſe, quæ eodem officiorum tenore continuentur. Hanc quoque ſententiam fouet Ariſtoteles. ait enim, diurnas effectiones præire nocturnam intellectionẽ. Hoc genus ſomnij non eſt ignoratũ doctiſsimo uiro M. Tullio Ciceroni. Qui cùm feciſſet Cornelium Scipionẽ ſomniantẽ præclara quædam de republic. eas demum obiecit ſpecies per quietem, de quibus pridianum ſermonem habere inſtituiſſet. Galenus etiam non ſolum ex corporis operibus, ſed ſubtilius quoque ex animi affectionibus, quæ interdiu cõtigerint, ſomniorum eundem modum euenire: puta, ſi, è prælio poſtquàm redieris, ubi quieſcas, per ſomnum manus conſeras: animũ id fortem ſignificat, ualetudinemq; conſtantem. Rerum autem ſimilitudinem cum ipſarum nocturnis imaginibus notauit idem, cùm dixit, præter corporis habitudinem, accidere ſomniorum tractus tales, quales ſint peregrinę corporum affectiones: ueluti cùm niuem ſomniat bilioſus febri correptus quotidiana. Cauſſam nanq; morbi indicat, non temperamẽti. Cùm in acceſsione tertianæ idem ſomniet: neque morbum, neque cauſſam, neque adeò temperamentum ſignat, ſed materię motum, ac punctionem in rigore. Ita aliquando cibum, aliàs regionẽ, interdum tempus, aut aliud quippiam in cauſſa eſſe intelligimus. Quæ etſi diurnis cõuenient actionibus: tamen corpus male habere dicendum eſt. In corpore enim ægroto aliter ſomniare, quàm diurnæ ſint actiones, bonũ eſt. Mutatio nanq; portenditur, dummodo in melius.

Verum ipſe Hippocrates, ut docuimus, maxima ex parte proſequitur curam præſeruantem. Itaq; dixit ſignatè, bono in negotio. Tangit enim animi uerſationem. deinde dicit,

aut

aut opera; tangit effectiones, in quas exit animi uis. postea dixit, consilio; tangit deliberationem. Tria enim sunt, deliberatio, opera, finis. Dixit, bono in negotio. Prauo nanque in negotio si uersaretur, morbum significaret; quippe malorum humorum imminētem motum. Habet enim proportionem uirtus cū sanitate. Nam illa est animi, sanitas corporis quædam mediocritas. Itaque sanitas, & uirtus in medio, una est; extrema uero ægritudines, & uitia, multa. Rectū enim unū, obliqua multa. Ab illo medio, siue mediocritate abscedunt corpora, atque in morbos cadunt. Ad id medium, mediocritatemque ars ea, quæ corpora reducit, inde nomen adepta est sibi, ut à modo, ac medio medicina diceretur.

Reddit rationem propositionis, cum dixit, sanitatē significat. Deinde rationis rationē, ubi addit, animum in diurnis perstare consilijs. Tertio loco huius quoque rationem rationis; quoniam scilicet, neque excessu, neque defectu agitatur: intelligit caussas interiores, quas antecedentes uocant. Postremò addit ea, quæ extrinsecus affligunt; intelligit caussas procatarcticas; puta, solis calorem, gelu noctis, item alia; quæ ueteres cùm negarent esse morborum caussas, haud multum distabant ab eorum ineptijs, qui ut astrologiam destruant, etiam mare negant Lunæ motus sequi.

Dixit, eodem modo repræsentari: ut naturæ constantiam significet. Nam modus, est qualitas, quantitas'ue eiusdē substantiæ. Potest enim quispiā diurno exerceri sacrificio. Hoc idem si somniet, uariare modum potest; ut pro uero Deo nostro, si recipiat obsoletum cultum ueterum monstrorum. Eadem actionis erit species, modus autem alius.

APOTEL. QVINTVM.

At cùm diurnis functionibus somnia aduersantur ita, ut inter ipsa non conueniat: indicatur corporis perturbatio. Itaque ex forti forte malum portenditur, ex debili imbecillum.

CAESAR.

NVNC ex contrario euentu contrarium ponit significatum. Neque adducit rationem: quoniam contraria ratione fulciuntur. Addit etiam quasi gradus quosdam: ualidum scilicet, & imbecillum. Quo loco optimè intelligimus, rectum unum esse: obliquum autem, ut dicebamus, multa. Rectum nanque medium est. at medium unum. sic centrum unum. Circunferētia multitudinis obtinet naturam: quare sibi rectum semper constat. Obliqua tametsi recto contraria sunt: tamen ipsa inter se quoque sunt aduersa. Itaque in bono somnio unam posuit propositionem: in malo posuit multas, cùm uariauit apotelesma per forte & imbecillum. In bono non uariauit: sed præscripsit bonitatem, atque simplicitatem, cùm dixit eodem modo repræsentari. Hæc scribimus exercendæ scientiæ gratia. Nam bonum quoque gradus modosque habet, sed ipsi sibi cōstant: malorum species etiam inter se, ut diximus, sunt contrariæ. Igitur anima regit corpus interdiu in re iusta: consulit officijs, & frugalitati. Si idem non somniat, sed ad rem attentior auaritiam exercet per quietē: ibi malis succis affici corpus, argumēto est: propterea quòd diuersæ species opponuntur.

APOTEL. SEXTVM.

Vtrum uerò res hæ sint auerruncandæ, necne, non est nunc consilium indicare: sed hominis corpus curandum esse statuo. Cùm enim corpus plenius est: quod superfluum est, animæ negotium facessit. Igitur id quod aduersatur, si ualidius sit, & uomitus confert, & leuiorum ciborum usus, ad diem quintam usque: tum deambulatio post cibum frequens, atque concitatior: moderatæque præterea exercitationes.

Cæsar.

CAESAR.

Hic est, ut dicebamus, autoris finis, ut imminentis morbi præmonstret curam, sumpta indicatione à signo, quod è somnio portenditur. Antequam autem ad curam uenit, obseruat præcepta philosophorũ: quæ docuit Aristoteles in primo Posteriorũ. Neq; enim solum scire debemus, quæ recta sunt, ut recipiamus: sed etiam quæ sunt praua, ut reijciamus. Itaq; cum dixisset, à coniectoribus uota concipi ad auertendam deorum iram, quæ somnijs portenderetur: ipse hic negat sibi curæ esse, auerti debeant, nec ne: sed pro operis instituto ait, corpus curandum esse. Quibus uerbis totius ostendit operis & propositum, & finem. Deinde reddit rationem, quæ in corpore redundant, ijs animã obturbari: nihilo scilicet minus, q̃ cùm gubernatorẽ male habet uis maior uenti. Tertio loco ponit curam, qua detrahatur plenitudo: idq; tribus modis. Primus est, uomitus. educit enim id, qđ iam est, ab circũferentia ad centrũ. Alter est, sudor excitus per deambulationes, & exercitamenta: cuius ope subtiliores partes à centro ad circũferentiam exigãtur. Tertius modus non tollit id, quod iam est: sed prohibet, qđ esse potest, in dicto usu ciborũ leuiorũ. neq; enim apponetur, quod sit redundaturũ.

Animaduertamus non solum deambulationem, sed etiam eius modum. Concitatam nanq; uult esse: ne scilicet corpus ualidius alatur. Neq; enim concoquitur cibus: sed è uentriculo crudiusculus elicitur. Hæc est una è præceptionibus: quibus cauemus, ne fiamus pinguiores: itaq; is est finis uehementis deambulationis post cibum. Deinde dixit, exercitationes conferre: sudorem nanq; educunt: ut siquid crudi nondum deiectum sit, sed uenas subierit, exprimatur.

Caluus, ἀποτρέπειν, amouenda. rectè, sed minus explicatè. Ad augures enim & aruspices pertinet uerbum ἀποτρέπειν, at amouere, etiam ad medicum. Quare Hippocrates, si Latinè loquatur, ne dixerit, sese nõ statuere, an morbus sit amouẽdus. Etenim corporũ curatio, morborũ amotio est. At auertere, aut auerruncare signata prisca uerba sunt ad hũc significatũ.

Ad hũc eundem usum posuit Xenophon in Symposio: καὶ ἐάν τι ὄναρ ἀγαθὸν ἴδῃς, τοῖς ἀποτροπαίοις θύοις. Eadem uerbi ui etiã ἀποπομπαῖοι dicuntur: λύσιοι quoq; à soluendo. Λύσιος Liberi patris cognomentum proxima ratione. Plutarchus in septimo Conuiuialium docet sacrificium ἀποτρόπαιον· τῇ ἑκάτῃ, καὶ τοῖς ἀποτροπαίοις ἐκφέροντες τὰ δεῖπνα. Idem in Romanis: προστάττοντας ἀλλοκότοις τισὶ δαίμοσι καὶ ξένοις ἀποτροπῆς ἕνεκα τοῦ μέλλοντος προέσθαι, δύο μὲν ἕλληνας.

Ἀπόκρισις ἐγένετο, factum est excrementum: significat iam excretum, ac separatum esse aliquid. In Calui editione, quare semel, atq; iterum, excreatur, scriptum sit, sanè nescio.

Ἔπραξε τὴν ψυχήν, negotium fecit animæ: πρᾶγμα id significat: loquutio Attica est: πράττω σε τόδε: &, εἰσπράττω. quod etiam doctissimus notauit Gellius. Metaphora sumpta est ab exactoribus uectigalium.

Ἐκ προσαγωγῆς, à cibo: scilicet τῶν σιτίων: sicut mox ipse dicit.

Ἐπιγυμνάζεσθαι τὸ σῶμα, significat, prȩter deambulationem etiã exercitationes, quas nudi magna ex parte faciebant: unde & nomen. quanquam etiam in uestibus currebant, & in πανοπλίᾳ, sicuti qui pyrrhicam saltabant. Tametsi nudi in certamen antequam prodirent, nomina dabant: propterea q̃ cùm ueteri consensu Græciæ sancitũ esset, ne mulieres ad Olympiorũ spectacula admitterentur: quæ contrà facerent, de Typæo monte supplicij caussa prȩcipites darentur: Callipatira gymnastico habitu induta fefellerat. In 1. Eliacorꝝ Pausanias.

APOTEL. SEPTIMVM.

Quo'd si minus ualidũ sit id, quod oppugnat: omisso uomitu tertiam demito ciborum partem. Quam uiuendi rationem in dies item quinq; promoueto: deambulationibus urgeto: uocis utitor contẽtione: Dijs immortalibus uota concipito: atq; ita sedabitur perturbatio.

CAESAR.

In forti, ac uehementi caussa tribus remedijs utebatur. Nunc

Nunc si leuior ea sit, demit & frequentiam remediorum, & magnitudinem. Nanque uomitum non instituit: & ciborum tertiam partem duntaxat adimit; addit uocis contentionem. Quoniam intenduntur nerui, multum spiritus continetur. Ergo uenæ, & arteriæ inflantur. unde uapores multos excerni necesse est. Itaque in libro De uoce & anhelitu rectè dicit Galenus uocem lædi, aut tolli, læsis, aut sublatis pectoris musculis. Hoc non ignorarũt prisci Latini, qui in uocis cõtentione laterum beneficio se uti prædicabant. Quòd autem hîc uomitum non indicit: hoc multi medici semper fecere, ut uomitum non probarent. Nam Asclepiades in libro De conseruanda ualetudine penitus damnauit. Sed de eius usu atque ratione Auicenna in primo, Plinius in undecimo, Cornelius in primo, Paulus in 7. Hippocrates in multis locis.

Apponit in calce, pietatis monumentum, cum dicit, Dijs esse supplicandum.

Nota, ἐν τὰς πέντε: quoniam suprà, Dies quinque dixit, idcirco addidit, τὰς. nos expresſimus per coniunctionẽ, item.

Appellauit more suo perturbationem humorum: quam uocem ad eundem usum hunc legimus apud Aristotelem.

APOTEL. OCTAVVM.

Solem, & Lunam, ac cœlum, tum sidera ipsa pura, suo quæque modo motuque agitantia siquis per quietem cernat, pro bono habebit. Valetudinẽ nanque, eiusque caussas commodas indicant. Cæterum præsenti uictus ratione habitudo illa seruãda erit. At siquid contra euenerit: morbum quempiam corpori minatur: ac ualidum quidem à fortibus indicijs, ab leuioribus debiliorem.

CAESAR.

Tertia hæc pars est Commentarij: in qua ab rebus cœlestibus sumit indicia. Cęterum apotelesmatis huius non red-

dit rationem. Credo cùm anima res cœlestis sit: si eas sedes, unde ortum ducit, claras, illustres, compositas per quietem intueatur, sua natura frui uidetur: neq; à corpore impediri. Ergo iubet uictus mutari ratione. Caluus addit, optimo nutricatu alere: minus prudenter. Si enim uox hæc, optimum, simpliciter accipitur, non omnibus conuenit is uictus optimus: sin (ut aiunt) secundũ quid, ne id quidem hîc rectè ponitur. Neq; enim optimo uictu uiuimus: & agricola, aut fossor, si cæpis tum uesci solitus sit, prohibet mutari.

Dixit, δῦαγὲα, καὶ τὸ τρόπον: id est, neq; præter morẽ, neq; præter agilitatem. Modũ intelligit semitam: δῦαγὲα, tempus. Ita iudicia tria sunt: puritas, ut succi in corpore sint defecati: agilitas, ut digestio, siue ἀνάδωσις suo tempore ac positu facilè euadat, quo opus habet, neque sit obstructio: modus, ut suo quæq; componantur loco.

APOTEL. NONVM.

Ac sidera quidem in ipso mouentur ambitu: Sol medium obtinet: Luna in concauo cœlorum est.

CAESAR.

Quoniam dixerat, τὸ τρόπον: necesse erat illorum motum declarare. Asignat extimam sedem sideribus: Lunæ citimã: Soli mediam. Cæterùm nimis leuiter percurrit. neq; enim planetas asignat: præsertim cùm & doctis & idiotis scriberet. Fortasse autem in eodem errore cum Platone fuit, quem etiam Apuleius, etiam M. Tullius errarunt: cùm supra Lunam statim Solis orbem agnoscerent. Id enim sensit ille in Timæo, & in Epinomide: idem Timęus Locrus in libro De natura: Anaximãder quoq;, & Metrodorus, & Crates, æquè falsò Solem supra omnes planetas posuere. Sed & ueteres ijdem, atq; inter eos Plato nomina perperã aut indidere primùm, aut imposita postea recepere. Nam quare φαίνοντα Saturni uocant sidus? quod quidem uix lucet. Nam φαέθοντα à splendore Iouem rectè. Sed alij aut Solem, aut Solis filium eodem nomine. Martem uerò probè, πυρόεντα. At Venerem

ἑωσφόρον,

ἑωσφόρον, mutilè. Nam sequitur auroram haud parum sæpe. Pessimè autem στίλβοντα Mercurium. Ignauissima enim & maligna in primis luce est, sed & ignota pene semper. Illi igitur hæc nihilo consultius dixere, quàm Solinus illud: Venerem per multa signa procul ab solis latere cum statueret in natalibus urbis Romę. Sed & ueteres augures nomina pro sua libidine miscuere: qui eundem Solem, Liberum, Mercurium nuncuparunt.

Interpretati sumus περίοδον, ambitum: optimè. Nam, περὶ, idem est, quod, ἀμφι: unde nostrum, am: sic, amplector, ancisum, ansanctum.

APOTEL. DECIMVM.

Siquid horum siderum extingui, lædi'ue, aut aboleri, uel ab orbita sibi attributa absistere uideris: eadem quoque parte morbum occupaturum iudicato.

CAESAR.

Exequitur minutius, quod scripserat generatim. Cùm dicebat, Quòd siquid cōtrà eueniat, morbum imminere: declarat quot modis. Extingui: id est, defici lumine. Signabit enim uitæ periculum, calore scilicet oppresso naturali. Lędi, puta mutare nitorem, significat in corpore detrimentum. Aboleri: hoc est, euanescere, indicabit corporis consumptionem. Absistere ab orbita propria, monstrabit digestionem impeditam. Quibus modis comprehendit actionem naturalem mutatam, læsam, & ablatam. Atque his attribuit locorum in corpore cognitionem ex locis siderum: per stellarum indicia, corporis circunferētiam: per Lunam, caua corporis intima: per Solem, uiscerum partes, uenas, & arterias.

Quoniam autem superiori apotelesmate dixerat, clara, & ἐναγέα, & κατὰ τρόπον: nunc posuit contraria: clara extinguuntur, ἐναγέα impediuntur, modus intercipitur: quoniam non suis mouentur orbitis. Quo in loco uidetur Hippocrates fuisse in ea sententia: sidera lumine, & motu agere.

Igitur ij, qui Galeno aduersantur petenti dies iudicatorios ab Luna, ita instant: Neque primam diem Lunę, necq; uicesimamseptimam posse quicq;: propterea quòd tunc sileat Luna. Sed falluntur ipsi. Hoc enim lęduntur ægroti in uicesimaseptima: quia Lunæ lumine deficiunt. Sed satis sit hîc ad hoc respondisse. Nam certo cõmentario eorum insolentia repressa est. Nunc uerò non semper dicamus lumine non agere sidera. Necq; enim lumen in terræ uiscera penetrat ad metalla conficienda. atq; hoc in secundo De anima disputatum est; ubi lux perlucidi corporis affectus esse, demonstratur. ita necq; ad radices, è quibus herbas eliciant sese, induit lumen. præterea sidera nihil usquam agerent extra illud hemisphęrium, quod illustrant. Nunc non agimus de calore. aliud enim agunt cum calefaciũt. Calor enim alud à luce est. At Martis sidus in sexta domo non illustrat me; & tamẽ afficit morbo. Quod qui negant, nihil aliud norunt, quàm negare; in quibus plus inscitiæ & pertinaciæ agnoscas, quæ euites, quàm sapientiæ ac constantiæ, quas sequare. Neque enim eos puduit etiam Hippocratis uerba in prognosticis detorquere; quibus monet ille, cœlestia quædam obseruanda esse. Isti uero temporum tantum mutationes ab Hippocrate designari dicunt. qui non legerunt in libro De aëre, & locis, astrorum ortus atq; occasus ab Hippocrate commendari. Præterea sub Cane quare sunt incommoda medicamenta? Nam tum Sol altissimus non est, neque dies longissimi; & tamen æstus maximi sunt. Quin ijdem aiunt à Lunæ ui mare non moueri; sed nescio quem repercussum promontoriorum, in quæ incumbit. Adeò sunt impudentes, ut sectam fortuitorum non pudeat instaurare; cùm tamen sese Galenicos uocent. Atqui quęcunque ordinario mouentur motu, certam motoris causam habeant necesse est. Præterea cursus & recursus potius inter Aphricam & tractum Europæ debuit effici. At contrà uidemus ea loca præterradere pelagus, regrediq; ab oceani alueo, unde nulla sunt promõtoria; subire quoque aduersos fluuios statis horis; quę nunquam

quam aut Lunæ fallant motum, aut fallantur. Illud quoque ignorarunt, cum argumentantur, Lunæ motum diuersum esse propter epicyclum: ergo maris refluxum, si ab Luna sit, uariari debere: At non uariantur, inquiunt: cum Luna igitur illi nihil: ignari uerò quemadmodum Lunæ motus ille non est, sed primi mobilis: maris autem stationes deduci secundum Lunæ corpus, quod certis momentis fuerit constitutum: cuius ratione ac situ ęstuariorũ cessiones recessusq́ sisti, aut incitari uideamus: ita ut post initium septimæ ad nonæ usque finem: item ab uicesimæ initio ad calcem uicesimęsecundæ, maris malacia obseruetur. Verum quod de constantia eorum desiderari dicebamus: ita sanè est. Nam quo uultu negant ijdem stellas suo lucere quanque lumine? Aiunt enim eas id ab Sole mutuari: cum tamen utrique Lampyridum generi lumen extra Solem cogantur agnoscere attributum. At uerò si ab Sole lucent sidera, atque eadem non nisi lumine agunt: ergo solus Sol agit. omnia igitur unum erunt: ab uno enim principio proficiscuntur. Vnius enim lux, ab una luce actio. Postremò Veneris sidus nunquam cõspicitur dimidiatum, ueluti Lunæ corpus: quare ab sese lucet. Aequè cæca altera horum sectæ pars: quæ præter calorem nihil hic agi putant ab astris. Sed illi nihilo felicius, qui ab sideribus frigora effici posse non putant: propterea quòd lumine agant: lumen uerò cum calore sit. Principiò hoc falsum est, lumen nusquam esse sine calore. In rebus enim per se frigidis & extrinsecus quoque glaciatis lumen est in tenebris. Præterea falsum & illud, omnia astra ubique lumine agere. Tum calor non semper eodem intelligitur modo. Nam uiuit cicuta: qua uiuit calidior est, quàm piper mortuum. Vita enim ab igne non est, neque ignis, ut ex Aristotele suo diximus loco. Frigus quoque res est quædam positiua: agit enim. Nam ridiculum est dicere terram frigidam esse, quoniam cum igne non est mista: sua enim forma frigida est: ergo habet caussam positiuam, & primam, & secundas.

Erat in codice mendum, ἐπέχεσθαι, pro ἀπέχεσθαι.

APOTEL. XI.

Si ab aëre, aut nube, ſidera horum quippiam pati uideantur, ſignum debilius eſt: ſin ab aqua, aut grandine, fortius. Indicat enim in corporis intima humidum ac pituitoſum illapſum excrementum. Confert igitur huic plurima exudatio: quam perficiet, ſi leuiore curſu primùm, mox etiam omnibus indutus ueſtimentis frequentius concitetur. Tum uerò id quoque curandum eſt, ut poſtquàm ſeſe exercuerit, deambulet ieiunus multum. Præterea quinque dies totos expedit uictitare tertia dempta ciborũ parte. Quòd ſi malum ualentius uideatur, etiam uaporario opus eſt. Excremẽta nanq; per ſumma corporis educi debẽt: propterea quòd nocumẽtum in ambitu corporis eſt. Cibi uerò ſicciores conducibiles ſunt, item acres, tum aſperi meraciores: poſtremo ij labores, qui maximè exiccant.

CAESAR.

Dixerat ſiderum incommoda, quibus certa morborum genera denunciabantur. Nunc ſubdit cauſſas incommodorum: ut in ſpecies deducat. Statuit differentiam inter nubem, & aquam: propterea quòd nubes plus obtineat aëris, iccirco minus indicet diſcriminis humanę uitæ imminentis. Cum aëre nãq; animam noſtrã cõiunctã eſſe uitalibus officijs, tum alibi ſępius, tũ in lib. De ſpiritu declarauimus. Explicat deinde θέσιν ἀποτελέσματος. Pituitę, inquit, argumẽtũ eſt. Sed diuinitus dixit, φλεγματῶδη, non φλέγμα. quoniã nullus humor in corpore purus eſt: quẽadmodũ ſenſit Galenus in libris

in libris De morbo, & eius caussis: quanquam in hoc uisus est sibi contradicere. uerum hoc alterius operæ est. Declarat locum uitiosi humoris, à circunferentia introrsum delati. Sidera enim ambitum significant. Ponit curam: retrahit scilicet à uitalibus ad loca, unde fluxerant. Summa deliberationis sicpote est, Sudor confert. Neque uerò dixit, sudor: sed, sudare: ut ex actione artificiali sequatur sudor. Ponit modũ: primum, leuiter: deinde, in uestibus: postremò, frequenter. Et ante cibum exerceat se: ne scilicet cruda in uenas euocentur. Postea deambulet: ut siquid tenuioris antea eductum est, id attenuetur deambulatione, quod est relictum crassum. Tum indicit uictum parciorem. Hactenus de aëris, aut nubis indicijs: de grandine uerò, & aqua, quòd sint uehementiora, post hæc dicit. In morbo ualentiore, etiam uaporario utendum. aperit enim magis. Statuit rationem: Quoniam, inquit, euocanda sint ad cutem nocumenta.

Tum apponit uictus modum. Siccos cibos laudat, ne augeatur succus malus, pituitosus. Acres proponit, ut excitet, & penetrent, & incidant. Sic origanum pituitosis Galenus dat. Asperis uti iubet, ut abstergant, & impediant, ne intrò plura recipiantur. Addit, meracos esse debere: intellexit ualde asperos, quorum uis aliorum mistione non sit diluta.

Postremò loco similes apponit labores cibis: scilicet exiccantes: ij sunt, labores uehementes. Nam labores quidam sunt, qui humectant: ut moderati, quibus soluuntur partes crassiores citra sudorem: propterea crescunt, qui sese ita exercent.

ἐξ ὀλίγου προσάγοντα, per initia paulatim ad sudores summos: nos diximus, primum leuiore cursu.

προσάγειν ἐς πέντε ἡμέρας, eam uictus rationem ad quintum usque diem producere. Nos hanc continuationem explicuimus sic, totos quinque. Similis locutio est etiam M. Tullij ad Atticum, & apud Homerum in Iliade, δέκα πάντα τάλαντα. Herodotus in Thalia eodem quoque modo locutus est, ἐπισχνεόμενοι τὰ πάντα οἱ μυρία δώσειν. Cohæret huic dicendi

e modo

modo Plautina feſtiuitas in Menæhmis, Elleborum potabis aliquot uiginti dies. Quo more etiã Aquitani nunc loquuntur. Sic idem in Pſeudulo, At me uiginti modicis multauit minis. Addebant enim modum precio, etiam terminato.

πυελίζαι, alibi fotus, & fomenta interpretantur; ac rectè quidem. Hic cùm de toto agatur corpore, uaporarium potius intelligimus, quas ſtuffas Germani uocant. Sic infrà diſtinxit τὴν πυελίαν ἀπὸ τῆς θερμολουσίας.

διὰ χρώματος, cutem intellexit, communi nomine cum colore. Color enim eſt affectio corporis uiſibilis in ſuperficie per lucem. Nam oportet ut ſit lux ab igni in miſtione, & repercuſſus à terra: alioqui tranſmittuntur ſpecies per corpora pellucida, quę Græci uocant diaphana, nos perſpicua. Quomodo autem quædam in tenebris quoque uideantur: & an in nigredine lux admiſta ſit: in ſecundo De anima diſputatum eſt. Nunc uerò hoc agimus, cutis, & coloris commune unum eſſe nomen apud Græcos: propterea quòd color ſit in ſuperficie: qui color cum uiſibilis ſit, ab luce redigitur ad actu uidēdum. Necꝫ enim uideretur, niſi eius ſpecies (quam barbarè atque ineptè Ioannes Gandauus uocat intentionalem, nos immaterialem) educeretur de materia per medium ad oculum. Oportet enim in omni actione agens eſſe & patiens; ſicut in tertio De anima diſputatum eſt. Nam Platonis exploſa iampridem ſententia eſt, qui per ἐκπομπὴν putauit fieri uiſionem. Falſam quocꝫ eſſe eorum ſententiam, qui ſenſum agentem poſuere, ſuo loco demonſtrauimus. Sicut ne illi quidem uerum dicunt, qui negant ab luce educi ſpecies uiſiles. Argumentum quocꝫ eorum claudum eſt. Nam cùm dicunt agens patiente ſuo eſſe nobilius, rectum eſt: cùm dicunt animam noſtram eſſe luce nobiliorem, iam deficiunt. Nam corpora unde lux prouenit, corpore noſtro ſunt præſtantiora: intellectus illi quorum ui lux agit, intellectu noſtro nobiliores. Lux nobiliori modo accidens eſt, quàm ea qualitas quæ eſt in materia: quam ipſa afficit immaterialitate ſibi ſimili. Nam in colore lucem materiæ admiſtam in-

ueniens

ueniens lux cœlitus emissa, eam sibi associat, atque repercussa à terræ partibus, quæ ibidem sint, defert & ad oculum, & ad parietes. sicut uidemus è uitro uiridi elici speciem, atque impingi solo, aut laquearibus, aut muro: eodem modo confieri uisionem manifestum est. Neque uisio nobilior est, quàm lux. Sine luce enim non fit. Et lux aliquid omnino Dei est, uel præstantissimum. Illud quoque Auerrois falsum est, in secūdo De anima, cùm dicit, Colores ab luce habitum non acquirere: propterea quòd, inquit, lux solius corporis translucidi habitus est. Verum est lucem esse translucidi habitum, sed non solius. Nam etiam corporis lucentis habitus est, quod tamen non est translucidum. Quare non solum per lucem uidemus, sed ipsam quoq; uidemus lucem. Sed idem in libro De sensili & sensu, longè maiore errore lapsus est, cùm scripsit, Colorem sine luce, esse in potentia colorem. Nam in medio quoque corpore solido color est: tametsi actu non uidetur. Aliud enim est esse colorem, quatenus color est: aliud esse colorem, quatenus uidetur. Accidit enim colori esse in superficie: potest enim etiam esse non in superficie. Deinde accidit ei actio lucis: neque enim absente luce perit color. Neque duæ ceræ superficies si iungantur, color corrumpitur: sed unitis corporibus, unus fit. At uisilem esse, est proprietas fluens ab essentiæ principijs. Semper igitur uisilis est, licet non semper uideatur. Neque est potentia uisilis, sed actu. Actu enim habet suæ essentiæ principia, quibus uideri aptus natus sit. Non igitur est affectus superficiei primò & per se, sed corporis. Lex ergo cum mistione elementorū efficit colorē esse colorem, & esse uisilem: à cœlo autē demissa ab Sole, Luna, Venere, aut alijs, non facit colorem esse colorem, neque esse uisilem, sed actu uideri. Verum uidear aduersari mihi, qui dicam à sideribus agi etiam ubi lumine suo non cōtingunt. Nam si sola intellectione mouent orbes suos intellectus, longè præstantiores sunt eorum effectiones quædam, quàm ut sequestro lumine opus habeāt. Igitur, inquiet aliquis, si negasti lumen intra terram admitti, qua ratione

nunc dabis in solidis corporibus medijs colorem esse, in colore esse lumen? Facilis responsio est: aut ab initio, aut ab æterno, nihil nunc refert: mistam esse lucem in conditione coloris, dispertitamq; multis rebus, sicut etiam elemento ignis: atque hanc mistionem in colore ab igne esse misto, non ab astris defluere nunc. His de caussis Græci eodem uocabulo & colorem, & superficiem appellarunt. Quoniam translucida corpora non uidentur, iccirco quia eorum superficie non reflectitur specimen. Quare in uisione refracta necesse est ramum uideri curuum: propterea quòd, quæ pars extra aquam est, recta uidetur: quæ sub aqua, ea per aquæ superficiem repræsentatur. Ergo necessariò fit uisio angularis. Si enim esset corpus purissimè diaphanum, qualis aër est: non sic fieret. At aqua non ita est translucida, quin habeat id crassitudinis, quod sit satis ad reflectendum.

Caluus τοῖς σιτίοισι, male interpretatus est, uinis. neq; enim uino solùm, sed etiam omni cibatu sicco præcipit utendum.

APOTEL. XII.

Quòd si horum quippiam Lunæ acciderit: commodius introrsum retrahimus. Acribus quoque, ac salsis, mollibusq; cibis uomitus ciendus erit. Concitatis tum cursibus, tum deambulationibus, prætereà uocis contentionibus utetur. Necnon ciborum moderata, stataq; exhibitione inediam tolerabit. Propterea uerò introrsum retrahendum erit: quia nocumentum intus est.

CAESAR.

TRANSIT ad caua corporis, per Lunam: quemadmodum suprà monebat nos. Itaq; per uomitum procurat. Addit modum. Mistis acribus: ut aceto. Salsis, & mollibus: ut garo, muria, oleo, piscibus. Acria nanque uentriculum pungunt:

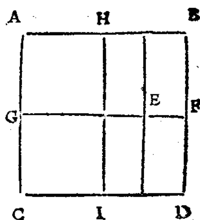
gunt;salsum detergit: molle supernatando nauseam facit; ergo ex ea discordia mouetur uentriculi fundus ad expulsionem per supera, quæ est uomitus definitio. De quo stultè nimis litigant; naturalis sit, nec'ne. Quasi dubium sit, quod fit per instrumenta naturalia, nulla arte adhibita, ut naturā iuuet, an sit naturale. Nam si agens, instrumēta; finis, natura est; non'ne erit naturalis effectio? Sed quia finis partim est naturalis, quoniā exonerare uult uentriculum natura, rebus sibi officientibus; partim nō naturalis, quoniam ordinarius non sit; iccirco dubitare sophistę potuerant. Itaque Galenus in libro, quem inscripsere De motibus liquidis, mistum posuit, tam à ui uoluntaria, quàm à facultate naturali; sicut & anhelationis motum; quanquàm uere mistus dici nequit; quippe à sola naturali ui aliquando proficiscitur. Neque enim rectè argumentere; anhelitus ab utraque potest fieri: ergo mistus est. Sicut densatio tam à frigore, quàm à calore potest euenire, ergo mista effectio est. Nam uoluntaria actio in membris mera nulla est. habet enim instrumenta naturalia. At naturales duplices; aliæ merę, ut concoctio; aliæ cohęrentes uoluntati, sed non semper, ut anhelitus: quare mista actio non debet dici, sed potius indifferens. Clamabunt nunc de nominibus. At nos respondebimus, etiam pecudibus res notas esse, atque asinis: solius autem hominis interesse recte loqui. Est enim instrumentum maximum rationis oratio: cuius prauitate distorquentur ingenia. Galenus in libro tertio De potestatibus naturalibus, uomitum uiolentum esse scripsit. quippe rectè. Nam si ad demittendum succos cōparatus est uentriculus; ubi non deijciet, sed reijciet, uiolenter agere uidebitur. Vomitus enim est contrarius deglutioni. Quare tametsi instrumenta naturalia sunt, tamen eorum officia non sunt naturalia. Verum, uti dicebamus, aliquo modo officium quoque reijciendi erit naturale. Si enim non esset à natura, non fieret. Sed ordinarium non est; sicuti neque canem tripudiare. Itaque si respicias ordinariam utilitatem, malus motus erit; si intelligas finem, bonus. Quæ autem sint caussę uomitum cientes,

diuersis operis ad uarios spectant libros.

Dixit, τῇ ἀφαιρέσει, καὶ παραγωγῇ. Quoniam non statim, aut penitus totum cibi demensum auferendum est.

Cùm autem ἀντίσπασις sit retractio ad contrariū: quanam ratione hic est eo uerbo usus? Nam si intus malum est: intrò qui trahit per uomitum, nunquàm retrahet in contrarium. Solutio: præueniendo curabit, ne extrorsum procurrat. Sic retrahēda moles sanguinis est in pleuritide ad remotiora loca, ne addatur collecto humori alia pars eò apta fluere: quāobrem contraria in parte uena secāda erit. Nunc miscent cœlum terræ. Principio, non est disputandum, senserit'ne Galenus hoc, senserit'ne Hippocrates: sed eos fatēdum est, ab eodem latere præcepisse: id quod & omnes clamant, & nos ultro profitemur. Quinetiam ex Barbaris (sic enim omnes, isti præ se solis, uocant) Rasis idem scriptum reliquit. Et Hippocratis uerbum est, κατ' ἴξιν: quod uerbum neque Curtius, neque alij complures intellexere: qui κατ' ἕξιν, id est, secundum habitudinem, scriptum fuisse existimarunt: atque ibi propterea quàm multa cogātur dicere, ipsi uiderint. Verum ἴξις Ionica uox est, quæ significet directionem, ac tractum, παρὰ τὸ ἱκέσθαι: unde ἰξίαι. ea in composito utitur Herodotus in Thalia, semel atque iterum: μέρος ἐγίνετο τ' ἀπίξιος πρὸς τὸν μάγον. Item in Terpsichore, & alibi. Esto igitur, Galenus, aut quiuis alius senserit hoc. Quid? cum Galeno interijt uniuersum humanum ingenium? non'ne artes per secula ceperunt incremēta, uobis ipsi imponitis silentij seruitutē? non'ne hæ sunt sciētiæ liberales? Respōdent, Credendum Galeno: quoniam uita breuis sit, ars longa. Sane. Ars adeò longa fuit, ut illius uitam excesserit. Itaque Arabes medicinæ finem imposuere. Quare hic uideamus pro ratione, atque experientia utrum sit agendum. Ratio igitur à fine peti debet. Finem, in quem intēdimus, hunc esse par est, prohibere sanguinis multitudinem, ne ad male affectum cōcurrat locum. Hoc autem agimus, ne uirtus opprimatur. Ergo ab opposita parte sanguis detrahendus est. Colligitur autem hoc Geometrica demonstrat

monſtratione. Sit dolor in latere ſiniſtro: aperta indidem uena plus trahet à dextro in ſiniſtrum, quàm dextra inciſa in ſiniſtrum. Plus enim humoris eſt inter circunferentiam dextram, & doloris locum, quàm inter eundem locũ, & circunferentiam ſiniſtram. Sit itaq; pectus hominis, A B C D. medietas, H I. dolor, E. uena Galenica, F. uena Auicennæ, G. plus eſt humoris inter G & E, quàm inter E & F. ergo inciſa F, minus auferet, & plus attrahet, facto motu. Vnum habẽt, quò profugiant: non prodeſſe, quoniam nulla ſit, ut appellant, colligantia. At nos dicimus, non nunc agere, ut quod fluxit detrahamus. neque enim magni momenti eſt: neque quiſquam prima ſtatim die mortuus eſt: ſed poſt multam affluxionem: quam tollit uena contraria remota. Vena autem eiuſdem lateris non ſolum non tollit, ſed etiam trahit ad locum male affectum. Itaque toto pòſt facto fluxu, ex eadem parte nos quoq; detrahimus. Quòd autem uerum ſit quod dicimus, uidemus quotidie. Sæpe enim numero euenit, ut ſecta uena in aduerſa parte, ad latus illud dolor ſeſe transtulerit, relicto priore loco: ut appareat eos falſa dicere de colligantia. Ac de ratione quidem hæc. De experientia autem quid dicamus, facilè in promptu eſt. Iam duodeuiginti annos niſi unum uidimus, ex eadem parte inciſa uena, euaſiſſe. Et ſanè corpus erat athleticum, ut etiam magis miraremur. Verum ſcimus multos etiam ſine phlebotomia ſanos factos. At plus octoginta redegimus in cõmentarium quinto ab hinc anno, qui omnes eo curandi genere ſint extincti: cum plus quingenti his duodecim annis euaſiſſent, quibus in aduerſo cubito uena aperta fuerit. Verùm iſti obiecto nobis nomine Barbariæ, ſolum Galeni nomen etiã aduerſus inuictas rationes crepant, aiuntq; malle ſeſe cum eo errare. Errent igitur.

APOTEL. XIII.

Si Sol harum rerum ulla afficiatur, uehemẽtius malum hoc, curatuq; difficilius fit. Oportet enim utroque

uerſum

uersum distrahere, cursibus & rectis, & flexuosis: item deambulationibus, alijsq; omnium generum laboribus: præterea instituta ciborum temperatione post uomitiones, ad quintum usque diem uti.

CAESAR.

TERTIAM partẽ excutit ab Sole: qui cùm media corporis significet, difficiliorem morbum indicabit: propterea quòd & intrò, & foras distrahendum erit.

Dixit δυσεξαγωγότερον, propter eam rationem: Duas enim in partes, eas denique contrarias educendum: quoniam cùm intus laboramus, ea pars propior est uomitioni, & deiectioni. Cum in exteriore circunferẽtia morbus apparatur, sudore facilè extrahitur. At in medio si sit, & hoc, & illud cum sit agendum, operosior sanè cura uideatur.

Posuit, δὲ, pro eo, quod est, γάρ. est eñ ratio difficultatis.

Dixit, δρόμοισι, καὶ τρόχοισι, complexus utrunq; currendi genus, rectum ad metam, & curuum circum metam. Rectus autem fuit triplex: primus, simplex stadium: secundus, duplex uno cursu stadium, quem δόλιχον appellarunt: tertius duplex reflexus recursu, quem δίαυλον nominabãt: eum cordis cursui, quòd ad uitam spectat, comparat Aristoteles. Falsum igitur est quod in codicibus Suidæ scriptum circunfertur, stadiodromos longiorẽ tractum exhaurire cursu, quàm dolichodromos. At contrarium constat ex epigrãmate Parmenionis, quod qui uolet, quęret in primo libro. Etiam prouerbio raro, atque ab istis prouerbialibus præterito, insigne, μὴ ζήτει ἐν σταδίῳ δόλιχον. Pollux in tertio, more suo uocũ farragine ostentata, ignoto nos alere cibo instituit. nihil enim declarat.

Caluus pessimè transtulit, utrinque deducito. Immo uerò utroq;: scilicet ad intima, per uomitum: ad extima, per sudorem. ergo ἀμφοτέρως, non ἀμφοτέρωθεν, scriptum est: sicut θύραζε, non θύραθεν: ut loquitur Aristoteles.

Mirum,

Mirum,in hac affectione remedium à uenæ sectione non attigisse; nisi si putemus partẽ hanc pertinere ad curandi artem,non ad præseruandi. Quod locis aliquot innuere Galenus uidetur,in libris De ratione conseruandæ sanitatis. Dubitarit tamen quispiam. Nam cùm uomitum ciemus arte, quippe cibis âcribus,ac pinguibus: sanè eiusdem studij erit phlebotomia,cum cursu,cum uomitu,cum lauacro,cum uaporario,cum fricatione. Verum alibi ostendimus,sanantem, & præseruantem non remedijs differre,ut putarunt ueteres, & fortasse Galenus,sed fine. Quoniam sanans id,quod non est,uenatur: illa quod partum est, seruat. Finis enim etsi re ipsa unus est;at diuersa ratione fit diuersus. Facit & illud ad hoc,quòd infrà etiam elleboro utitur.

APOTEL. XIIII.

Sudo cœlo sidera si præmi,preq; siccitate imbecilla superare ambitum nequire uideãtur: periculum à morbo imminet. Igitur laboribus tẽperare,humidioreq; uictu, atque molliore uti, operæprecium est: tum balneo, animi tranquillitate, largiore somno,usque dum pacatus sit motus.

CAESAR.

Redit ad sidera, asignatq; alias affectiones pro signis diuersorum morborum à prioribus. Suprà posuit à plenitudine,nunc ab siccitate: sub qua comprehendit inanitionem. Siccum enim corpus succo suo eget, hoc loco. nam aliqua corpora sibi sicca sunt.

Posuit iccirco αἰθρίην: quoniã παρὰ τὸ αἴθεσθαι. Nos igitur signata uoce,sudum;quod esset,sine udo. Caluus serenum, rectè;sed uocis radices non est assequutus. Agricolarũ enim uox fuit,serenũ,quo tẽpore,serẽdi & occasio,& facultas est.

Duas ponit affectiones;primam, θλίβεσθαι,onerari,aggrauari,premi. Tractum ab iumentis,quæ sub sarcinis attritum

tergus habent. Sic pigra astra intelligit. Altera affectio, cum dicit, non posse ambitũ superare: quippe ibi oppresſionẽ indicat. Ἄντυγα intelligit, cliuum orbitæ summũ: sicut etiam in epigrãmatis μεταφορικῶς summas diuitias. Nam ἀψὶς quanquam rotæ curuaturã significat, supremã tamẽ orbis sedẽ agnoscũt philosophi, qua maxime à terra distant: augem nominãt recentiores. Addit caussam: Pre siccitate, inquit. Quoniam ueteres putarant, ut nostrum ignem, sic cœlestem ali humido. Ita Epicurus stultè noctis humiditate accendi sidera, die extingui, cùm dicuntur occidere: ut poëtæ ferendi sint, qui dixerint, Conuexa polus dum sidera pascet.

Statuit uictum humidum: & materialiter, à cibis: & effectione, dupliciter: intus somno, foris balneo. Vtrum autem somnus siccet, an humectet, puerorum quæstio est: iccirco quia ieiunorum, atque inanitorum corpora siccescunt somno reducto introrsum calore naturali, qui reliquum humidum depascatur.

Posuit, ἀλλὰ, pro, οὖν.

Ῥαθυμίην Caluus hic quietem interpretatur, rectè: alibi desidiam, minus rectè. Neque enim interest hominis liberalis, & frugi esse desidem: tranquillum, & compositum decet. at ῥαθυμία illud potius, quàm hoc significat. Sed Græcorum licentiam, Romana castitate oportet temperari.

APOTEL. XV.

Sin igneum, calidumque appareat id, quod oppugnat illa: flauæ bilis arguit exuberantiam.

CAESAR.

Non posuit curam: pone tu quietem, somnum, cibum frigidum, atque humidum, uomitum quoque.

Τὸ ἐναντιούμενον, quod oppugnat sidera. πυροειδὸν καὶ θερμὸν, est πάρελκον, tum oratio decrescit. Si dixisset, θερμὸν καὶ πυροειδὸν, commodius faceret. Duos tamen noxæ gradus recensuit more suo: uehementem primo loco, minus uehementem secundo posuit.

APOTEL. XVI.

Quód si uicta euanescere uideantur, timendum est, ne morte morbus finiatur.

CAESAR.

Propterea quód astra lucida sunt, eis cum uita nostra cõuenit sic satis. Spiritu nanqꝫ, & luce constat calor noster naturalis. Itaqꝫ nõ temere fabulantur Promethei furta, etheris sedibus sublectum ignem effictо corpori conflasse animam. Ipsos item spiritus non solùm quasi instrumenta, sed ueluti uinculum quoddam materialis atque immaterialis putabat Aristoteles. Animas quoqꝫ ipsas, quæ obnoxiæ corpori nõ fuissent, redire ad caua orbis Lunæ, ubi puro in loco agitent: cùm multi dixere, tum eorum aliqui uidentur ex Atlantico Platonis accepisse. quam sententiã Euripides explicauit in Oreste. Neqꝫ illorum mens ab horum sentẽtia est aliena, qui in lacteo baltheo felicium animas cœlo perfrui prædicant: propterea quód suam illę seruarint naturam, cœlestem scilicet, quam accepissent: deberi iure optimo easdem sedes, unde primùm profectæ sint. Neqꝫ enim fieri posse aliter, quàm ut locus certus certæ locatæ rei conueniat.

Rectè dixit, ἐς θάνατον ἐκ τῆς νόσου. Indicauit enim tractũ, & motũ humorum per dispositionem subeuntium letalium qualitatum: cum dixit, ἐκ, ἐς: duas complexus metas, totidem præpositionibus. Indicauit finem, per θάνατον: intelligo nunc finem, nõ perfectionem. Nam Aristoteles sapiẽter negauit, mortem finem esse: terminum dici posse non negauit.

His rebus significatis ita respondent significantia. Nam κρατούμενα, tractum morbi & pugnæ significat: ἀφανίζοιτο tractus metam.

APOTEL. XVII.

Si autem uegeta ipsa, at aduersarius in fugam uerti uideatur, eaqꝫ fuga cita sit: illa uerò persequantur: in discrimine homo est, nisi caueat, ne mente moueatur.

ueatur. Optimè confert bis uictitandi modus, exhibito ueratro: aut saltem expedit, aqua uictum attenuari, neque uinum bibere. Quòd si uinum detur, esto id album, tenue, molle, aquosum. Acria nocent, & ea, quæ desiccant, aut calefaciunt: item salsa. Labores, quibus assueuerit, & cursus frequentiores in ueste, boni sunt. Abstineat fricatione, lucta, unctione. Molliore somno, & animi quiete iuuabitur: sed ita, naturales labores ut ne prætermittat. A prandio deambulato. Conducet etiam, si sudet in uaporario, ac deinde uomat. Dies triginta modico uictu utitor. Sin replebitur, ex dulcibus, & aquosis, & leuibus bis in mense uomat.

CAESAR.

Ponit nunc euentum contrarium superiori: sed admiscet aliquid incommodi. Nam simpliciter dixerat, si astra uincerentur, atque euanescerent. Nunc contrà dicit, si uegeta sint. Sed addit, si fugit aduersarius: non dicit, si uincatur. Addit & id, illa persequi. Ponit post hæc significatũ, furorem: magnum quippe motum iudicari. Apponit curam duplicem, euacuantem, & regentem. Euacuat elleboro. de hoc alibi. nam prisci illi sic agebant: nunc desitum est. Quamobrem quasi se emollit, cum dicit, sin ueratro nolint: at saltem humida, mollisq; uictus ratio indicatur, ut & materia, & forma simul adsint. Intelligo hîc materiam, rem molliter crassiorem, cuiusmodi pedes sunt, atque extrema animalium. Intelligo formam contrariam calori, ac siccitati, ut aquam: itaque interdicitur ijs uino. Corrigit deinde imperij seueritatem: saltem, inquit, album sit: subtile, molle, id est, languidum:

dum: & aquoſum. qualia ſunt apud nos uina Tridentina, item apud Alpinos, ad uiculum, quem appellant Ferrariam. Acuta nocent, quia incitant: ſicca, quia acuunt: calida, quia mouent: ſalſa, quia ſiccant.

Animaduertamus tamen, cum addit, labores acres, ac uehementes iuuare. Facit enim dubiam ſententiam hoc: ſiquidem exiccant: ſed ita iuſsiſſe uidetur, ut diſtrahatur materia à priore motu, atque excernatur è locis nobilioribus: quare poſtea quietem indicit. Illud quoq; ambigamus, fricatio cõferat, nec ne, quę cutem inſpiſſet. nam altera, quę digerit, mirificè conducit. Itaq; unctionem quoq; ſuſtulit: propterea quod cutem efficit ſpiſsiorem. Sic enim ab ἀλείπτειν, ἀλίνδησις: niſi ſit ἁλίνδησις aſpirata, παρὰ τὸ ἅλλεσθαι. Sic etiam eſt in tertio De uictus ratione. Tandem amouet labores exercitiorum: quoniam reliquiæ humorum in quietis officio ſunt cõtinendæ. Per ſomnum igitur humectationem quærit, ac propterea ſudorem. Optimo uerò conſilio quies quæritur: motui nanq; contraria eſt: & à motu timetur ægritudo: alioqui motum contrarium exegiſſet. Sed inordinato furoris motui nullus eſt contrarius motus: ſola quies pro contrario percipitur. Neq; potuit iubere, quod fecimus nos: qui tyronem, quem milites de cliuo in dolio demiſiſſent, uertiginoſum, ac ſtupidum factum curauimus, contrario motu, ſed leni repetito.

Ordinarios labores continuat, nequid ſordium in membris relinquatur: eos appellat naturales, ſcilicet qui uim naturæ non afferunt, qualis deambulatio. Nam lucta artis eſt: quod & ex epigrammate diſcimus, luctam Argiuorum eſſe, non Afrorum. Si enim naturalis eſſet, eſſet item omnibus gentibus communicata.

Sudorem tantum quæſiuit à uaporario: maius tamen cõmodum adipiſcimur ex lauacris. humectant enim, non ſolùm reſoluunt, ac digerunt.

Dixit, τρεφθῆναι, contrarium, τῷ ἀφανίζοιτο, ut monebamus, aſtra ali humido eorum ſentẽtia. Sic Ptolemæus Lunam eſſe humidiorem, quippe quæ proxima terræ ſit: Saturnum fri-

gidum, quia distet ab Sole. Verùm & falsa est sententia, & ridicula: falsa, nanque Venus prope Solē est, sicut Mars, à Marte adeò diuersa, ut eum tēperet: ridicula, cùm putat effectiones esse caussas caussarum suarum: ut omittam eum sibi aduersari, qui in signifero eodem terna astra quaternis coniugationibus agnoscit inter se non solùm diuersa, sed etiā contraria. Caluus uerbum expresit, sentētiam oppresit: sicuti τὸ ὑπάρχον, cùm interpretatus est, quod adest. Nos rectius, quod instat: quod subsistit, dixisset T. Liuius, ut in primo, feras subsistere. Sed τὸ ὑπάρχον est, lacessens: ut est apud Demosthenem in oratione contra Neæram, οὐχ' ὑπάρχων, ἀλλὰ τιμωρούμενος. & mox, τῆς γὰρ ἔχθρας πρότερος οὗτος ὑπῆρξεν. Haud multum abest ab illo Platonis in Euthyphrone, ἐνδεῖξασθαι: nos dicimus Latinè persequi.

Nota, τοὺς δὲ διώκειν: ἀστέρας scilicet intelligit. Dixit κρατυνθέντας, ut ostenderet ellebori uim. Breuitatem obseruamus ex illis uerbis, εἰ δ' ὤν: nos, sin autem.

Τεῖψις, unde τειβαλλειν. Notauit genera Gymnasiorū, ἅλμα, ποδωκείην, πάλην, tria tantùm inter cætera.

Aduerte, μαλακυνέτω, scilicet naturam, aut morbum, aut habitum. Nam alius dixisset μαλακυνέσθω.

Caluus sententiam cōtraria sententia expresit iucundè, πλὴν τῶν κατὰ φύσιν πόνων: ne laboret, inquit Hippocrates, nisi laboribus naturalibus. Ille sic, cęteris laboribus pręternaturalibus supersedeto. sed uocem addit unam, cæteris, ut opinor, incommodius. Cùm enim dixisset, somnū, quietem, alia genera procuret: non debuit addere uerbum, cæteris. Neque enim ij labores sunt, sed quietes, somnus scilicet, ac desidia.

APOTEL. XVIII.

Si stellæ nullo impellente, per se ipsæ palantes uideantur: animæ perturbationē propter curas indicant. Ergo animi remißione opus est, atque appulsione ad iocosa spectacula, aut saltē ad scenicas uoluptates biduo,

triduo

triduo'ue. Itaque aut sedabitur, aut in morbum incidet.

CAESAR.

Vexari ab hoste docuerat, nunc sine hoste ponit perturbationem, si stellæ uagari uideantur nullius impulsu, sed suapte agitatione: sicuti quum uagantur ij, qui laborant lycanthropia. Indicatur igitur caussa esse intus. Dixit animæ perturbationē, quoniam, ut diximus, putabant animæ affectionem esse mœrorem, furorem, & alia talia: id quod nisi ita intelligas, nequeat cum signo conuenire. Ponit curam, spectacula: sed addit, aut sedatum iri, aut in morbum casurum: penè ridiculè. Neque enim absimile illius est, O Laërtiade quicquid dicam, aut erit, aut non. Quare uerò non apposuit curam, quæ à morbo præseruaret? an quia rarò admittunt medicamenta, quibus quicquam possint proficere? Neque enim ex anima excernitur quicquā per ea, quę deijciuntur. Stulte nanque dicat aliquis, excremēta esse animæ partem, quanquā deteriorem. Verum ubi corpus simili iam affectum fuerit qualitate, tunc curando ipsum, tollitur morbi sedes. Ita dixeris, si cum illis intelligas animam affici. Sic morbum, Erota, curant castigādo. Ego uerò cum meliori seculo nego in anima quicquam esse morborum, sed in spiritibus, ut in rebus species deferentibus. Sublatis enim humoribus, cessat furor. Ii enim qualesquales sunt, tales erunt effectiones.

Ponit differentiam inter iocosa spectacula, id est, ridicula: & τὰ θεάματα simpliciter. Multa enim genera sunt scenicarū spectationum seria, eademque iucūda: ut Trinummus, ut Captiui, & alia, Plutus, Ranæ, Nubes.

Dixit, πλανᾶται. Nos ad uerbum, palare: indidem nanque deductum est Latinum nostrum.

APOTEL. XIX.

Quæ sidera ex orbita sua excidere uidebuntur, ea si pura, si illustria prorsum promouēt, bonæ ualetudinis argumentum præbēt. Quod enim in corpore purum

est, id

est, id naturali circuitione post uesperas ad mane excernitur. Nam quæ in uentrem demittuntur, & quæ in carnē redundant, ex circunferentia omnia deciduntur.

CAESAR.

Nunc illam explanat partem, in qua dicebat sidera ab orbe suo aberrare. Et duo statuit. Aut enim ab occasu ad ortū tendunt; ea est illorum rotatio naturalis aduersus primi mobilis diurnam uersationē: igitur significat purum esse, quod à cute demissum sit. Aut è contrario feruntur. atque hoc sequenti apotelesmate explicabit. Nunc uerò expultricis declarat uim: quæ de rebus attractis cognoscit, ac iudicat: expellitq; quod excretum sit, aut ab se, aut à subseruiente sibi excretrice. Intelligo nunc excrernère, separare. Addit autem motui qualitates duas: puritatē, & lumen. Multa pura sunt, quæ carent lumine, ut translucida corpora. Nam lucem habent, quoniam transmittūt species; lumen non habent, quia non emittunt. De igni autem dubitatio est, & alibi discussa à nobis. Vtranq; enim naturā uidetur obtinere; iccirco diximus, multa: nō, omnia. Præterea illustria sunt non pauca, eademq; impura. Impurum uoco, quod admistum quippiā habet nō illustre, ut & alia multa, & Luna ipsa. Maculosa enim est, non ex luminis, ut aiunt, reflexione, sed ex diuersitate partium. Nam quid mirum? Non'ne diuersum est ipsius corpus à cœlo? non'ne ipsa dicitur tota lumine carere? Reddit rationem sanitatis: propterea quòd à corporis circunferentia quod demittitur, purum esse indicatur, siue in uentrem recipiatur, siue in carnem redundet: & quantum, quod expellitur in uentrem: & quantum, quod retinetur ad alendum, recensuit. Dixit igitur, ἐλκεῖν: quoniam superfluum est, nec tamen uitiosum. In quantitate peccatur, non in qualitate: purum enim est.

Dixit, πρόσω: intelligit ad exortum. Is enim motus siderū horum est, quæ citra octauum feruntur orbem. hoc autem declaratur

declaratur ſequenti apoteleſmate: in quo cōtrarium motum explicat, cùm dicit, καὶ πρὸς ἑσπέρην. Itaque Caluus bene, ac ſcitè legit, πρὸς τὸ ὄρθρον ἔχῃ: non ut uulgo ſcriptum circunfertur, πρὸς τὸ ὀρθῶς ἔχῃ.

Non eſt contemnendum quo pacto illud intelligamus, ἐν τῇ κοιλίῃ. Nam in uentre non fit ſeparatio eorum, quæ à cute demittuntur; ſed expultrix exigit ab cute ad inteſtina: itaq; ad inteſtina melius, ſcilicet ἐς τὴν κοιλίην.

APOTEL. XX.

Quòd ſi aut atra, aut obſcura fuerint, & in Occidentem delata, aut ad mare, aut ad terram deuergant, aut ferantur ſurſum: morbum portendunt efficacius. Quæ ſurſum nituntur, capitis indicant diſtillationes. Quæ ad mare demittuntur, puſtulas in carnem deſignant erupturas. Commodè his cibi tertia detrahetur pars. Quem uiuendi modum in quartum uſque proferet diem: atque interea uomet: poſtea in dies totidem tum uomitus, tum priſtinam inibit cibi rationem.

CAESAR.

NVNC alteram partem expedit contrariā ſuperiori per motum, cùm aſtra ad Occaſum deuexa uidebuntur: item per qualitatem. Atrum, inquit, aut obſcurum: atrum puro oppoſuit: propterea quòd à terra nigrorem fieri putabant: inter quos etiam fuit Theophraſtus. Terræ autem natura maxime diſtat à ſuperioribus. Altera qualitas directò opponitur ſuperiori commentario: quippe obſcuritas lumini.

Poſt hæc cœleſtia cum elementis cōiungit in motu. Nam motus aut à centro eſt, aut ad centrum, aut circa centrum uniuerſitatis: idq; dupliciter: aut ab Subſolano in Fauonium, ut diurnus motus: aut è contrario. Præterea hic quoque uariatur tribus modis. Primus eſt, propterea quòd tam octauæ

g ſphæræ

ſphæræ,quàm planetarum poli alij ſunt à polis mundi: itaq; deuexiore ſpatio feruntur. Secundus eſt eccentricorum:quorum ratione apſides intelligimus. Tertius epicyclorũ: quos fruſtra nituntur excludere peripatetici; icirco quia & centrum, & uniuerſum motum extra centrum terræ habeant. Nam quod aiunt,omne quod mouetur,circa ſtabile aliquod moueri: fatemur. Cum dicunt terram eſſe illud ſtabile:negamus. Sed poli ſunt illud ſtabile, ob quod rotationes uerſantur. Nam ſi terra in cauſſa eſſet,qua mouerentur,tunc quorſum uerſus contingeret, uerti poſſent, in Meridiem, in Septentrionem. Et ridiculum eſt dicere, cœlum non moueri poſſe,niſi ſubeſſet terra ſtabilis. Satis enim eſt habere punctum medium circa quod moueatur. Duo enim ſtabilia neceſſaria ſunt in rotatione globi: profundum, & latum. nam ipſe motus in longitudinem fit. Sicut circulus ſi moueatur, ſatis habet:quoniam profunditatem nullam habet:punctum in media latitudine quietis ſedem. Igitur centrum mundi, eſt ſedes quietis in profundo,poli in latitudine,motus in lõgitudine. Si igitur hæc ſatis ſunt ad motum:ubiuis fieri potuit, ut minores cœli in maioribus uerſarentur. Satis enim eſt naturæ cœli, ſi neque ad centrum,neque à centro moueatur;quoniam neque leuis,neq; grauis ſit: itaq; propter hanc naturæ rationẽ circa centrum uertitur: propter polorum rationem ſuorum, ſuo motu uertuntur epicycli. Ergo ſi per ſomniorum ſpecies aſcendere uideantur: ſuperiores corporis notabunt partes. Nam ita quoque in animalibus,ſiue reptilibus,ſiue piſcibus, τὸ ἄνω,intelligit Ariſtoteles,totum pectus,& caput: τὸ κάτω, quæ inde in caudam, aut ad pedum ima: cùm tamen è ſitu piſcium,pars ſuperior uideatur dorſum,& occiput; inferior autem maxillæ, ac uenter: ſed has pronas,ac ſupinas maluit ille appellare. Nam ita diuino uiro uiſum eſt, nobiliſsimam partem ei parti comparandam, unde duceret originem: ſcilicet caput,cœlo. Sic etiam dicimus,deijcere ſuperflua cibi ab ore ad exitum excrementorum. A' mari autem uentris indicia ſunt. Vnde & Latini

aluum

aluum ab alluẽdo dictum uoluere: quanquam nos aliter suo loco. Tum quia inter cœlum, & terram est: tamen à terra non indicat pedes, sed carnem, in quam pustulas erupturas minitatur. Sed ita illi placuit, ut diximus: quanquam ne omnes quidem pustulæ terrestres sunt.

Mirum, distillationes ex ascensione indicari. nam contrarius motus est. Intelligendus est ascensus uaporũ prius, mox descensus eorundem condensatorum.

Interpretati sumus, τὸ μᾶλλον, efficacius: scilicet, quàm cætera. Quoniam signa excellenti prædita natura sunt, statoq; motu, non temere, mouentur: à quo si aberrarint, ualidiorem caussam subesse putandum est.

Dixit, κομίσασθαι τὰ σιτία πάντα: id est, comparare. uerbum est agricolarum conuehentium fruges. quo & Hippocrates alibi, & Thessalus filius in legatione usus est.

APOTEL. XXI.

Horum siquid in cœlo insidere, idq; purum, humidumq; apparebit, sanitatis nota est. etenim cœlitus id in hominem descendit: quippe anima tale cernit, quale in ipsam ingressum est.

CAESAR.

PONIT quietem, cùm dicit, ἐφίζεσθαι: ergo humorũ concordiam. neque enim aut summa, aut ima petunt. Ponit calorem, & lumen, quasi formam uitæ: scilicet stellarum puritatem. Ponit materiam, & pabulum: scilicet humiditatem. Post hæc signa, ponit significatum: quippe sanitatem. Ponit inde rationem signi, & significati: iccirco quia cœlitus descendit. Habet hoc probationem à cœlorum proportione cum uita nostra: itaque ijsdem uocum lineamentis, & calor, & uita, & cœlorum Deus dicta sunt, ζεῖν, ζῆν, ζεύς. Astruit postremo loco rationis probationẽ. Quoniam anima, inquit, tale cernit, quale à Dijs immortalibus cœlesti de sede demissum recipit. diuina sane sententia, qua demonstrat animæ cum cœlo con-

iunctionem. Habet autem geometricā rationem: propterea quòd à cœli circūferentia deuehuntur diuinæ illustrationes, quæ per animā perinde, atq; per cognationis hospitiū transeunt in res corporis elementares, tanquā in centrum lineæ.

Ἐξ αἰθέρος, ab æthere, id est, à cœlo. quoniā ἀεὶ θεῖ. Semper enim perpetua uertigine uolutatur. Itaque Plato in Cratylo inde quoq; deos dictos putat: ἰόντας, inquit, δρόμῳ: Solem, ac Lunam. quanquā maximus ille uir paulò infelicius addidit etiam Tellurē; quæ sententiæ huic non solùm nō seruiret, sed etiam aduersaretur. Neq; enim mouetur tellus, nedum ut θεὸς sit, à cursu. Quare in undecimo De legibus castigatius est locutus: ἥλιόν τε, καὶ σελήνην, καὶ ἄστρα, καὶ γῆν, ὡς θεοὺς καὶ θεῖα ὄντα. ut priores, θεοὺς dicat; terram autē θέαν. Assentitur Aristoteles quoq; præceptori suo: qui in primo De cœlo ætherem ab æterno cursu dictum uult: castigatq; Anaxagorā, qui ætherē pro igni intellexerit; quod & turba literatorū, παρὰ τὸ αἴθεσθαι: & uidetur sensisse Cicero in primo De natura deorū, ubi ætherem ardorē cœli uocat. Sapientius à præceptore Anaxagora dissensit Euripides: qui in Alexandra dixit, αἰθέρα Διὸς δωμάτιον. & in Oreste Helenā inter diuos relatam collocat ἐν αἰθέρος πτυχαῖς. Sed Stoici summū Deum ætherē intellexere, ut est in quarto Academicarū quæstionū. Eundē igitur cum Ioue retur esse Chrysippus, & aliū ab igni. Quare in secundo De natura deorū, eum uocat cœlū nulla peregrina concretū natura; & in eodē, cœli cōplexus, qui æther appellatur; quanquàm Pacuuius ætherem uideatur ignem agnouisse, cuius amplexu aër ambiatur.

APOTEL. XXII.

Quod uero atrum, atq; impurū, obscurumq; fuerit, morbum minitatur: quanq; non ab repletione, aut inanitione, sed ab eo, quod extrinsecus ingruerit. Citatis decursionibus curātur ij eò usq;, dum corpus, sed intra modum, dissoluatur. Cōpresso uerò spiritu excernat, quod

obuium

obuium sit. Post cursiones, spatia faciat incitatiora. Victus modus mollis, leuisq; esto, ad quartã usq; diem.

CAESAR.

CVM caussę alię sint intus, alię extrà: eæ, quæ intus sunt, & efficiẽtes, & materiales esse possunt. Nam ut sunt subiectę qualitatibus deferendis, materiæ sunt: ut impediunt naturales effectiones, efficientes erunt. Eas ueteres in coniunctas, & antecedentes partiti sunt. Nam quæ morbum antecessissent, πϱοηγούμενα appellarunt: easdem facto morbo, coniunctas: ut peponis caro, antequàm corrumpatur, & postquàm corrupta sit. Recentiores, qui omnia subuertere, ut doctiores uideantur, nullam apud Galenum intelligi cõiunctam caussam profitentur: propterea quòd ea tum caussa morbus sit. Sed neque uerum id est, neque à Galeno asseueratum. Morbus enim esset substantia, non accidens. Sicut ridiculè lapidem in renibus morbum appellant: cum lapis sit substantia: effectio lapidis morbus. Est enim impediens, impedimentũ, impeditum. Fatetur Galenus morbũ esse naturæ officiorum impeditionem. Impediens est phlegma putridum. est igitur effectio putrefacti phlegmatis, morbus: aliud sanè ab ipso impediente, atque illi accidens. potest enim non impedire. Quod si idem cum illo est: ergo substantia erit in substantia: & idem à seipso abesse poterit, sine sui corruptione: unũ erit duo, & duo unum, & idẽ aliquid, ac nihil. Vides bonos metaphysicos: qui si clament hæc ad medicum nihil pertinere, quid igitur litigant? quid argutantur? quare uolunt mutare receptas sententias philosophorum? quamobrem non se continent in sua pellicula, quam perangustam sanè, ubi uolunt distendere, disrumpunt? Eiusdem est sapientiæ profiteri, calculum esse morbũ in numero. Videamus morbi rationem, quo deprauantur naturæ officia, aut minuuntur, aut tolluntur. Ergo morbus in figura, quo figura deprauatur: in quantitate, quo quantitas: igitur in numero, quo numerus. At lapis ad corpus nihil pertinet. eius enim numero, non depra-

uatur numerus partium corporis:ſicut ſexto digito,defectu oculi:ſed in uia morbus eſt:uia enim læditur.Hæ ſunt cauſſę interiores:exteriores autem non niſi efficientium rationem obtinere poſſunt:ut Sol æſtuationẽ efficit, nix gelu. Ab his morbo affici nos, ut ſuprà diximus, olim ſtulti æquè negarunt quidam: quos Galenus cum alibi, tum perpetuo commentario fuſius, quàm acutius arguit. Eas appellant Græci procatarcticas: quippe quæ proſtent nocituræ, etiam ante omne initium,ita ut exteræ ſint à principijs cõiunctis ægritudini. Haſce cauſſas dicit hîc imminere futuro morbo: cuius ſignum ſit ſidus,quod non moueatur: idemq; atrum ſit, impurum ſit, obſcurum ſit. Atra ſunt etiam quædam ſplendida,non propter eam qualitatẽ, ſed propter ſitum partium. Nempe ex leuore, unde fiat aëris repercuſſus: ut gagates, cornu,ebenus,poſtquàm ſunt expolita. Videmus etiam impura lucida,ut dicebamus: iccirco atro addidit impurũ,ſordidum ſanè:utrique uerò appoſuit obſcurum.

Difficile uerò eſt iudiciũ hoc,& diſceptabile. Nam quare nõ à cauſsis interioribus,ſed exterioribus morbus fiat? præſertim cum ſidera illa non mouentur? Reſpondeo: propter hoc,intus motum non eſſe, foris autem euenturum: iccirco quia ſidera exuerint naturam ſuam, nitorem ſcilicet: ergo à cauſſa extranea paſſa ſunt. Nam ipſa è contrarijs non ſunt compoſita. ergo intus non poſſunt pati,ſed extrinſecus. Ita Hippocrates,Si homo eſſet unũ,non pateretur,non doleret. quanquàm ille laxè nimis. Nam unum poſuit pro ſimplici. At uerò nihil ſimplex pręter Deum.unum autem forma facit,ex multis. quare ubi una forma, ibi unum. unum igitur homo eſt, non ſimplex. Præterea ne illa quidem propoſitio uera eſt, Simplex ſi eſſet homo, non doleret, non pateretur. patitur enim elementum ab elemento:& tamen ſimplex eſt. Itaque Galenus coactus fuit addere,non pati intus,id eſt,ab interna cauſſa.

Mirum id quoque,procatarcticam ſtatuit cauſſam: & tamen curam mandat per corporis diminutionem. Vult enim

diſſolui.

diſſolui. Intelligit igitur à procatarctica interiores cauſſas materiales notas eſſe.

Dixit, preſſo ſpiritu excerni τὸ περιελθὸν. quod alibi quoq; declarauimus. Impellit enim extrorſum: quoniam reciprocatio ad introrſum prohibetur. Sic inflantur uenæ, atque facies accenditur. propterea dixit, πυκνοτάτῳ. Denſeſcit enim alijs alias partibus impellentibus, atque inculcantibus.

ἐπαγωγῆς: dic tu, extraneæ rei ſuperuentu. Caluus, productionem, quo ſit conſilio interpretatus, neſcio.

ὡς ἐλαχίστῃ, minima diſſolutio. nos diximus, intra modũ, ex Cicerone. ualde enim puſillum eſt, quod citra modum fit.

Erat error in codice, ἀφανὲς: ſcribe, ἐμφανὲς. Nota præterea mutatam locutionem, διὰ κένωσιν: & poſtea dicit, ἀλλ' ἔξωθεν ἐπαγωγῆς.

APOTEL. XXIII.

Cùm à Deo accipere quippiam ſomniamus, argumentum eſt probum bonæ ualetudinis. Oſtendit enim, quod in corpus ſeſe induit, purum eſſe.

CAESAR.

NVNC relictis ſideribus altius contemplatur: expediẽs animæ noſtræ cum Deo cognationẽ: quam ſibi ille ſimilem fabricatus eſt. Superius à cœli motu, à ſitu, à qualitate diſputauit. Nunc à forma, ſeu quaſi forma, & motore, & fine: quæ in cœlo primo unum ſunt. Seſe nanque intelligendo, mouet intelligentia prima cœlum. Itaq; & ſibi finis eſt, & cœlo quaſi forma, & corpori motor. Intelligo enim formam æquiuocè, alio modo, quàm in rebus, quæ corrumpuntur. Pro forma nanq; eſt, quia animat. Secunda autem intelligendo primam, ſeſe intelligit: itaque illius quoque mouetur motu ordinario ea de cauſſa, non uiolento. Sponte enim ſequitur motorem primum propter ipſum. Seipſam autem intelligendo, mouet motum ſuum, propter ſe. Vtrunq; autem propter primum. nam utriuſque ille dator eſt. nam & iuſsit ut ſe ſequeretur,

& ut suo ipsa motu ageret. licet enim motus sint contrarij secundum terminos; non sunt tamen cõtrarij secundum finem. Vnus enim omnium finis, intelligere primum mouẽs. Quare ab eius motu per uim rapi nõ possunt, per intellectionem sequi uolunt. Quòd si dicat quispiam, duas in cõtrarias metas simul ordinario motu moueri non posse: hoc quoque fatemur nos. Nam suus motus planetarum primaria est intentione illis; suumq́ orbem in Subsolanum quisq; mouet. At diurnus motus in eis non est ab ipsis, sed à primo mouente. Neque propterea uiolentus aut est, aut dici debet. Volunt enim sic moueri: quia primum illum intelligunt, suum mouere: à cuius uoluntate, atque intelligentia dependent intellectus inferiores. Igitur non possunt primam intelligere, & nolle ipsius motum. Idem enim est intelligẽs, & intellectum. Ergo diurnum motum in suis orbibus uolunt, ut illius est: suum autem, ut suũ, exercent: ita & uolunt moueri, quia mouentem intelligunt: & uolunt mouere, quia mobile intelligunt. Dico moueri, non ipsos: sed orbẽ, cui assistunt: & quia carent materia, & contrario, neque tædio capiuntur, neque premuntur labore in motu illo. Postremò etiam si esset uiolentus: qui tamen non sit: uel sic non sequeretur, aliquando defuturum. Primum nanque mouens potentiæ est infinitæ. Sed infinito nihil esse potest par, aut æquale: ergo nihil contrarium: ergo nihil eius tollens actionem. Quoniam autem Deus omnia est: intelligentiæ, ut Dei imitentur uniuersitatem, cœlum mouent, ut quo modo possunt, omnia sint. Nam cœlum etsi loco non mouetur, tamen situs acquirit omnes: quos omnes quanquàm habet secundum totũ, tamen alium atque alium secundum quamlibet partem habere intendit. Hæc est prima perfectio, propter quam similiores sunt intelligentiæ Deo, quàm si quiescerẽt. Altera perfectio ab hac pendens est. Quoniam Deus omnium rerum efficiens est. Igitur hoc quoque imitatur intelligentia. Si enim non moueret, unum tantùm ageret. Quare factum est, ut earũ quoq; motiones diuersæ essent inter se; iccirco scilicet, ut uarijs sitibus mistæ

bus mistæ affectiones in hæc demitterentur inferiora, per coitiones, oppositiones, quadraturas, & alia. Disputant, Si primus motor infinitæ potestatis est, quare non moueat citra tempus? orbis enim finitus est. Præterea Aristoteles adducit medium pro caussa diuersitatis motus: itaq; in uacuo futurum dicit motum citra tempus. Quare motui primi orbis, cum nullum sit medium, quod impediat, celerius quouis tempore mouere debuit: quod recentiores uocant, in instanti. Respõdemus, motorẽ non uti sua potentia secundum se, sed ad finem uniuersitatis. Neq; enim quodcunq; potest, id facit. Si enim hoc faceret, etiam sine motu ageret. Sed ille optimum quodq; semper uult. Itaq; quanquàm est infinitæ potestatis, non tamen infinitum potest facere, extra se. Itaq; infinitum ex se gignit, infinitum in se spirat. Eius autem cõsilia in umbra tantum nobis nota sunt. Si enim planè essent nota: aut ille esset homo, aut nos Deus. Verùm nos mancipia sumus inuestigationis, ut simus liberi comites ueritatis. Quod autem Auerroës negat uerũ esse, situs à cœlo alios, atque alios quæri, quoniam sunt infiniti: male fit. Principio falsum est, in corpore finito æquali, circulariter moto, partes esse infinitas, & situs infinitos secundum quãtitatem, nisi in potentia. Itaque qui situs negabit, quoniam infiniti sint in potentia, etiam motum negabit, quoniam dimensiones longitudinis infinitæ sunt in potentia. At idem si dicat infinitos esse secundum durationem, ut aiunt, tunc ridiculus sit. Sic enim non appeterent suas uersationes, quas ipse ponit infinitas. Præterea ut uerum sit, quod falsò dicit: tanto magis est sententia nostra: propterea quòd intelligentia similis esse Deo uult: qui ipse est infinitus. Nam ueritas quoq; infinita est, item bonitas, quippe Deus: & tamẽ is finis hominis est. Stulte enim dicat quis, intellectum nostrum aliud agere, quàm ut sit similis Deo: etiam fœneratores, etiam tyranni suis flagitijs eam perfectionem sese putãt adepturos. Quod autem addit idem Auerroës, cœlorum perfectionem, esse motum, inquãtum motus est: quoniã sit idem hoc de omni-

bus animalibus:hoc non soluit quæstionem. Neq; enim demonstrat circularis motus rationem. Neq; circulariter mouētur cœli,quia circulares sunt: sed facti fuere circulares,ut circulariter mouerentur. Circularis autem motus quodammodo motus omnis est. Item habet alterā perfectionē, propterea quòd non mutat locū. Quare necesse est, ut sit infinitus quodammodo: quippe cuius neq; initium,neq; finis assignari potest. Motus igitur,inquantū motus,uiuentis perfectio est:sed nō ultima. Mouetur enim ex appetitu ad finē, aut ut euitet,aut ut cōsequatur. Igitur perfectus motus perfecti corporis perfectio. Hinc soluit̃ dubitatio. Nam si unus est finis:quare nō etiam unus terminus? Qua igitur ratione primus in Fauonium mouet, alij in Subsolanū? Multæ sunt rationes hîc. Primum nanq; mouens perfectissimum est: ita & suum mouere potest,& alienū. Deinde eius perfectio magis appareat,si secum agat etiam contraria: tum maior multo mutatio fit,ex aspectibus, & coniunctionibus. Postremo si fuit optimum, ut Luna in duodetriginta circiter expleret ambitum dies: si eadem diurno motui motū suum superaddidisset;non optimū fuisset. Maximas enim & summis momentis fecisset mutationes. Quoniam igitur motus non est finis ultimus,sed Deus finis est:iccirco motus non dicuntur contrarij,nisi situ,non autem fini. Diuersorum enim situum unus finis. Adeò autem perficiuntur,ut uolūtas una sit,electio nulla. Nihil enim Deo par aut simile,quod ad eligendū ei posset comparari. Pura natura est in intimis,ut in igne:nō potest enim nolle comburere. Pura uolūtas in intellectibus cœlestibus:quoniam simpliciter cognoscūt sine propositionum collectione. Media autem proportio quædam in intellectu humano: propterea quòd media quoq; ipsius uis est. Nam ut informat,elementariam obtinet naturam:ut intelligit,abstractorum. Quod autem Auerroës respōdet ad hanc quæstionem, falsum est. Ait enim in cœlo dextrum & sinistrum esse: quanquàm hoc Aristoteles quoq; ueteribus ex Pythagoræis uidetur admisisse; atque iccirco quod primo motori

motori dextrum, aliȷs sinistrum esse. Principio si assignant dextrum & sinistrum ratione nostri, frustra sunt. Nam qui trans æquinoctialem incolunt, quod est nobis dextrum, hoc fit illis sinistrum, atque è contrario. Sin id commenti sint ratione cœli ipsius; nihilo melius. Nam si iccirco attribuunt, quoniam animalia sunt cœli: ergo par in omnibus ratio motus. æqualiter enim animalia sunt: quare idem erit motus. sed non est. Præterea cœlis aut est caput, aut non est: & si habent, aut unum, aut duo. Nam Rotæ pisci caput atque oculi in modiolo sunt, hinc atque hinc unus. Si igitur dextrum & sinistrum est, uidetur caput quoque esse. ergo erit in polo. esto igitur in arctico. nam eam partem stulti in cœlo supremam interpretati sunt. ergo in antarctico erunt pedes. Hoc autem ridiculum est. Recta enim sphæra est ijs, quibus neuter polus extat. Necesse est igitur antarcticum quoque esse alterum caput. eiusdem nanque officij est. Ergo contrario modo trans æquinoctialem erit dextrum & sinistrum. quare eueniet, ut idem corpus continuũ eodem motu dextrorsum & sinistrorsum moueatur. Quòd si nullum caput habeant; ergo par ratio antarctici, & arctici ad æquinoctialem. Quare idem circulus meridianus à polo ad polum esset dexter & sinister. Si enim pedes mei eodem iure sint, quo caput, & cincturæ locus æquinoctialis sit, crus sinistrum dextrum fiet, ratione pedum tunc, sicut nunc brachium iure capitis. Quibus rationibus picturas illas ueterum philosophorum facile deleuimus. Nam etiam principium illius sententiæ falsum est. Neque enim animalis, inquantum animal est, proprium est moueri per progressionem: Ostreæ enim & Patellę quædam non mouentur neq; moueri dextrorsum aut sinistrorsum, sed prosum. directus enim motus nobilior: breuior enim, & simplicior. Itaq; sensus penè omnes in anteriore corporis parte: motus autẽ datus est ad appetẽdum, quod per sensus captũ sit. Dextrorsum autẽ ac sinistrorsum motus secundarius est. Motus autem est uia ad perfectionẽ.

Si uidemur à Deo donari, qui ab antiquis δῶτης ἐάων

dictus est:donumq; id purum sit:purum quoque donum illud erit,quod sese cœlitus insinuat.

APOTEL. XXIIII.

Contrarium autem malum. Insinuasse nanque sese in corpus morbum,ostendit. Quare superiore ratione hunc quoque curabimus.

CAESAR.

ATTENDE, cum suprà morbos imminere dicat, ac nondum esse constitutos : nunc profitetur iam inuasisse, atque occupasse. Fortè propterea quòd signum ipsum præualidum sit,quippe à Deo.

Nota loquutionem, χρὴ οὖν τὸν πρότερον : aut deest, κατὰ: aut, τρόπον. neque uerò sentias, quod aiunt, ita loqui concisè, quoniam Ionicè. nihil enim Ionibus fusius, laxius'ue, tum uiuendi, tum loquendi licentia : uel uide Homerum, uel Herodoti memineris. sed quales uiros ? profectò facilè principes utriusque orationis : utrunque uerò etiam sapientem. Nam Homerum nunquam putassem summum & physicum, &, ut tum esse poterat, theologum : nisi tam stultè de Dijs loquutus esset. Neq; enim tam uecors,tamq; futilis esse potuit,ut ea sic intelligeret : sed ad siderum potestates,atq; officia Geniorum omnia uoluit referri.

APOTEL. XXV.

Mollis pluuia, clementi cœlo,minuta roratione,sine hyberno impetu, bona est. Ex aëre nanque spiritum moderatum,purumq; subijsse demonstrat.

CAESAR.

NVNC tenet institutũ ab elementis cœlo coniunctis:ac primùm ab aëris affectibus. Pluuia enim aquæ affectio est, motus scilicet:item aëris, sanè ab situ partium. Est enim aër condẽsatus,nubes, cuius humidiores partes expressæ fluũt.

Quasi

Quaſi dicas, pluuiam eſſe aquam ex aëre denſato. Coniungit aërem cum anima: quoniam uitales auras ueteres dixere: & aër, atque anima eodem nomine dicti ſunt: ἄνεμος quippe uentus, aër eſt.

Dixit, mollem pluuiam, non rigidam, non diſtentis tractibus, ſed flexis, & interruptis. excludit enim hic hybernos imbres. Itaq; recte interpretati ſunt, μὴ σφόδρα βρέχεσθαι, non multo humore. Nos, minutam rorationem.

Dixit, ἐν εὐδίῃ, cœlo non turbulento. quoniam διὸς χρῆμα καλὸν ἡ εὐδίη: quaſi pacato Ioue. Sic enim Latini appellant cœli clementiam, cùm ſub diuo poſſumus agitare. Sic in xxvj. ſectione propoſitarum quęſtionum petit Ariſtoteles: Quare Fauonius eſt εὐδιεινὸς, καὶ ἥδιστος: Quoniã, inquit, ἔχει κρᾶσιν ἀέρος, οὔτε θερμὸς, οὔτε ψυχρός. & ſubdit: ὅταν ἀποχειμάσῃ, εὐδία εἴωθε γίνεσθαι. & iterum alibi de eodem: Quoniã, inquit, εὔκρατος eſt, facit εὐδίαν Zephyrus. Quia ſcilicet eſt temperatus: & propterea quòd poſt tempeſtates ſpirat: & habet aëris temperaturam: iccirco ei conuenit cum aëre, quem nõ turbet. Aër autem tepidus eſt. Teporem Zephyri dixit, ſicut à Lucretio Genitabilis aura Fauoni. Igitur & uentus flat: & is uentus εὐδιεινὸς eſt: & ſine motu flatus non eſt. Ergo non poterit transferri εὐδία, tranquillitas. Eſt enim tranquillum, quod omni uento uacat. At εὐδία, etiam currẽtibus nauigijs eſt: ut apud eundem in xxiij. ſectione: ἐνίοτε πλοῖα θέοντα ἐν τῇ θαλάσσῃ εὐδίας καταπίνονται. Itaque & à uento, ut ſuprà diximus, fit εὐδία: & cum uento, ut hîc. Auram igitur mollem, ac ſuauem intelligimus, uacuam tempeſtate. Sic etiam in xxv. ſectione ait: ἐν τοῖς ὑψηλοῖς τῶν οἴκων ὁ ἀὴρ διαλεπτίζει, καὶ μάλιστα ταῖς εὐδίαις. Sic etiam intelligit Pollux in primo, cùm declarat, εὔδιον πλοῦν. Neque enim tempore tantum nauigamus, nec ſine aura penitus. Itaque contrarium agnoſcit Ariſtoteles τὸ εὔδιον τῷ χειμερινῷ: tum propter motum turbulentum, tum propter frigus: ut in xxvj. ſectione: αἱ καθαραὶ δύσεις, εὐδιεινὸν σημεῖον: αἱ τεταραγμέναι, χειμερινόν. In eadem quoq;, τὸ προχειμάζοντος, opponitur τῷ

εὐδία. Et alibi, ὁ ἀράχνης ἐργάζεται ταῖς εὐδίαις. & mox, διὰ τὸ ἐν τῷ χειμῶνι μὴ φαίνεσθαι. Xenophon in uenatorio, pro tepido: ὅταν μὲν ᾖ ψύχη, ἐν εὐδιεινοῖς, ὅταν δὲ καύματα, ἐν παλισκίοις. Quare non recte interpretatus est præceptor meus, magnus ille uir Leonicenus, quem equidem honoris caussa nomino, Hippocratis illud ex aphorismo: χειμὼν νότιος, εὔδιος: austrinam, hyemem, serenam: credo cùm εὐδιεινὸν Fauonium legisset, & apud Plautum, eundem serenum, sic transtulit. Nam ille in Mercatore sic scripsit lepidissimo Trochaico: Hic Fauonius serenus est, hic Auster imbricus. At uero si pluuia hyems est: quî fiat, ut sit serena? Hoc primus doctissimus Manardus monuit nos. neque enim in diebus uarietatem, sed constantiam malitiæ toto temporis tractu indicauit. Quam uarietatem festiuo admodum uerbo signauit Hippocrates in primo Letalium cõtagiorum, particula secunda: & appellauit μεταιθρίαν. Sed illic νότιον cùm dixisset, humiditatem ostendit à uento: id enim significat, νοτὶς: ideo addidit & teporem, εὔδιον, unde εὐδείελος apud Homerum, apricum interpretantur: quod suauissimis uerbis circunscripsit diuinus Poëta.

Et stabula à uentis hyberno opponere soli
Ad medium conuersa diem.

Itaque αἴθριον, τὸν ἐλάττονα νότον dixit Aristoteles: τὸν δὲ μέγαν, νεφώδη. Neque uero malaciam significauit, ut putabat Manardus. nam etiam cum aura est εὔδιον. Malacia, ut omittam de mari tantùm, non de aëre dictam: non solùm aura, sed omni motu uacat. Itaque in quadris Lunæ in mari malaciam intelligas, cum nullo mouetur impulsu. Inde legas in historijs, malacia immotas naues, quę omni essent uẽto destitutæ. Potest igitur εὔδιον, etiam subnubilum tempus esse, si uento ualido, aut tempestate uacet. Nam in εὐδίῃ quoque pluit: at sine nube non pluit. Mirum igitur quo pacto & Leonicenus pluuiosam fecerit hyemem, ac serenã simul: & Caluus hîc in serenitate pluat.

Signatè dixit, ὕδατα πρὸς τὸ ὕδωρ. Aquam enim pluuiam significat

ſignificat prima, & propria origine ſua. Sic diſtinguit Ariſtoteles in ijſdem libris quæſtionum, τὴν θάλασσαν ἀπὸ τοῦ ὕδατος.

APOTEL. XXVI.

Huic diuerſi imbres, largi ſcilicet, hyemales, ac procelloſi, cùm aqua ſordida, ab inſinuato ſpiritu morbum prætexunt. Modico cibatu ales omnes hos.

CAESAR.

OPPONIT τῷ ὕδατι, τὸν ὄμβρον: ſed παραφραστικῶς. Sic enim τὸ σφόδρα, opponitur, τῷ μαλθακῷ: ſic duo altera, τὸ χειμῶνα, τῷ μὴ δεινῶς: & τὸ ζάλην, τῷ μὴ σφόδρα βρέχεσθαι.

APOTEL. XXVII.

Indicia, quæ cœleſtia intentent nobis, his iudicijs obſeruare, hiſq; conſilijs uictus inire oportet rationem. Tum Dij immortales ſecundis in rebus ſupplicationibus adeundi, Sol, Iupiter cœleſtis, Iupiter opulentus, Minerua, Hera, Mercurius, Apollo: in aduerſis, ad Deûm iram auertendam, Tellus, Heroës incommodorum auerruncatores.

CAESAR.

EPILOGVS à cœleſtibus, addito elogio pietatis. Dixit, indicia: Dixit, iudicium: Dixit, conſilium: poſtremò, curam, eamq; duplicem: alteram ab humano auxilio, alteram ab ope Deorum immortalium. Duplex autem Deorum genus priſci illi commenti ſunt: alterum propicium, ut Iouem: alterum noxium, ut Veiouem: ita Diræ canuntur à poëtis, Sophocle, Seneca, Euripide: item Catullo in Argonauticis, à Marone ad Battarum, ab Eliſa aduerſus Aeneam, à Cambyſe contra Perſas, ab Horatio in Canidiam. Huiuſmodi ſunt Erinnyes, & Febris, & Robigo, & Summanus,

Summanus,& alia monſtra ridiculæ uetuſtatis. Boni autem Dij, duodecim: Dij magni, Dij nouenſiles, Dij penates, Dij ſemones, Tutanus, Rediculus, & aliæ ineptiæ. Aegyptij quoque planetas, Deos Reges: duodecim ſigna, Deos conſiliarios appellarunt. eius rei rationem alibi diximus. Mirum Apollini uota concipere: Aeſculapio autori gentis ſuæ, nulla: item neque Nocti, neque, Somno, cum utrique diuini ſint à priſcis habiti honores. Soli autem ſupplicit: propterea ꝙ occultarum rerum index eſt. Nam hoc quoq; fuit in more poſitum, ut exorienti Soli ſomnia narrarēt: id quod etiamnum docet nos Sophoclis Electra. Solem igitur ponit tum propter hoc, tum propter lumen: autor enim ſenſus uiſionis eſt. Iouem, propter uitam. Mineruam, propter intellectionem: ex Iouis nanque uertice nata eſt. Mercuriū, propter Genium: animarum enim ac geniorum, & comes eſt, & euocator: unde πομπαῖος dictus eſt: tum idem Caduceo ſomnos dat, atq; adimit: uiarum index eſt. Apollinem, propter ſomniorum coniecturas. Terram, quoniam Nox ſomniorum mater, eius umbra eſt: itaque dicta eſt abdere arcana ſinu ſuo: unde ſomnia ab inferorum receſſu duabus mittuntur portis. Heroas, quoniam uirtute cœlum meriti ſunt, expiato orbe noſtro monſtris. Quare in pauoribus, & miraculis exclamabant, ἡράκλεις: propterea quod eſſet ἀλεξίκακος. Tales & diui fratres Gemini, in tempeſtatibus. Idem quoque numen in utranque partem acceptum eſt additis cognominibus diuerſis, γαιήοχος, & ἐννοσίγαιος. Item Apollo à perdendo: cuius ſagittæ eſſent peſtiferæ. Idem παιήων, à medicando, quo cognomento ei acclamatum eſt, cum à ſerpente Delphos liberaſſet. Heroum autem cultum ſacroſanctum fuiſſe tum alibi legimus, tum apud Philoſtratū. Eſt & in Vrania Herodoti ſcriptū idem, in reſponſione Athenienſium ad Alexandrum Mardonij legatum. Definit Lucianus Heroëm, ex Deo & homine compoſitum. Athenæus eorum uim in undecimo declarat, terribilem, ſed magis noctu, quàm interdiu. Plutarchus in Romanis

nis dicit Græcos in nouilunio Dijs ſupplicaſſe primo loco: ſecundas preces concepiſſe Heroibus & Dæmonibus. Item primum poculum fuiſſe Deorum: ſecundum, Heroum. Plato μέγιστον δαίμονα τὸν τοῦ παντὸς κυβερνήτην appellauit. Plutarchus in Hellanicis ὑπεκκαύστρια, feſtum apud Solos urbem recitat: quem diem ſolennem agerent in Mineruæ honorem auerruncationis ergò. Sed & Timæus Locrus in libro De natura, δαίμονας παλαμναίοις, καὶ χθονίοις, καὶ ἀθόπτας tradit. Expiationes autem illæ, poſtulationes ab antiquis uocabantur. Mirum uerò & id, cùm Terrā poſuit, Veſtam prætérijſſe: ſed eandem putauit fortaſſe. At Plotinus in libro ſecundo De quæſtionibus animæ, Terræ animam, Veſtam interpretatur.

Iouem cœleſtem cognominat: quoniam alijs quoque numeris inuocabatur. Labradeus, in Caria, ab ſecuri, quo nomine id telum eorum uoce appellabatur. Agoræus, cui uota concepit pro Socrate puero pater Sophroniſcus. Fuit & Polieus, ex Pauſania. Fuit Pappæus apud Scythas, ex Herodoto. Fuit Iouis Trophonij delubrū: item Aeneſij apud Strabonem in nono: Lycæi in octauo: item Liberatoris, Hoſpitalis, Limitaris, ſi Hercæum uelis dicere: Olympij, Tonantis, Feretrij: Imperatoris, in ſexta actione in Verrem: ubi etiam οὐρεῖον Græca interpretatio eſt. μειλιχίου mentionem facit Thucydides in primo, cum ueneratione maximæ feſtiuitatis. Pauſanias in Atticis agnoſcit Apheſion, propter Aeaci ſacrificium quoddam: idemq; πανελλήνιον. declarat fuſius cauſſam in Corinthiacis, ut pluuiam eliceret. At nos aliam ob rationem, Elicium. In Corinthiacis item χθόνιον, quem nos Ditem, & Summanum: cui etiam ſunt fulmina attributa. Alterum ὕψιστον: nos hunc optimum maximum: quæ erant propria Capitolini, ut ait M. Tullius. Capitolini facit mentionem Pauſanias: ibidem, ſicut in Eliacis, Impubis. Quem nos Anxurem, quoniam eſſet ἄνευ ξυροῦ. In eodem libro eſt, ὅρκιος. Eſt in Alexandra Lycophronis Iupiter φύξιος, cum alibi multis locis, tum apud Strabonem libro nono, Iupiter

σωτὴρ, quē M. Tullius in actione quarta in Verrem negauit unico Latino uerbo exprimi posse: Verū ille, ut suo loco diximus, seruiuit caussæ. Nam cum uellet Verrē premere criminis magnitudine, exclusit eam uocem à Latina potestate. Verùm in ea oratione, quæ inscripta est in L. Pisonem, seipsum, qui patriæ salutem dedisset, conseruatorem appellauit: in tertio autem De finibus, salutarem, cuius in tutela sit salus. Seruatoris quoque Iouis templum memorat Plinius in libro XXXIIII. Hippocrates etiam κτήσιον hic uocat: Statorem Caluus pessimè est interpretatus. Nam Stator Iupiter à Romulo primum est nuncupatus, qui exercitum stitisset à fuga: qui fortasse sit idem cum Ioue statiuo Plinij libro sextodecimo. at uerò κτᾶσθαι possidere est. Ctesij Iouis meminit Plutarchus in libro De fœnore: Iupiter, inquit, Ctesius uix eorum opes seruet, qui sumunt fœnori. Ergo in ταμιείοις eius simulachrum statuebant, ut ait Suidas. quæ uox, cùm & ærarium, & cellam significet promptuariam, ad penum potius respexit Anticlides in libro undecimo Athenæi, cùm Cadiscum ornat lana candida, ut sit pro signo Ctesij Iouis. Nos opulentum ex Plauto interpretati sumus. Mineruam autem cognominem illi, Heram. Quoniam Hera fortunæ nomen est, ut legimus apud Ennium.

Galenus his elementarijs iudicijs, alia addit similia: ignem accensum uidere, ob flauam bilem: fumum, & caliginem, ob atram: pluuiam, ab humore frigido, liquido: glaciem, ac pruinam, de pituita gelida.

APOTEL. XXVIII.

Quæ uerò in terris functiones exercentur, eæ quoque ad ualetudinem conferunt dignoscendam: ut, acutè uidere, audire: firmè ambulare: inoffensè, ac sine metu currere: terram quoque intueri solutam, beneq; cultam: arbores germinantes, fructu grauidas, ac mites:

amnes

amnes temperato labentes cursu, aqua lympida, ac quanta satis sit: item fontesque, puteique ualetudinem bonam nunciant somnianti: eiusque corpus pro suo modo, & digerere, & admittere, & excernere.

CAESAR.

RELICTO cœlo demittit sese ad corporis officia, quæ hic agnoscit duplicia; altera, quæ corpori debeantur, ut currere; altera, quæ ciuilibus negocijs propter corpus, ut agricultura; quæ utraque unico simul apotelesmate executi sumus; quoniam ipse utrisque item simul apotelesmate sequenti contraria ponit.

Quę hîc dicit, clara sunt. Memor quoque præceptoris Galenus fuit, cũ dicit, leuitatẽ corporis ab inoffenso cursu significari.

Dixit, προσημαίνει καὶ τάδε πρὸς ὑγιείην; non quòd futuram significet sanitatem: sed quia signa præcedunt sanitatem: non quidem natura, non tempore, sed medici intellectione: cui si narres somnium, indicet sanitatem, quam somnijs præscriptis agnoscat.

Dixit, λείην τὴν γῆν, solutam scilicet, nec pertinacibus glebis inæqualem; sic Poëta, Resolutaque terga.

Iudicia trium rerum ponit in sanitate, περιόδους, προσαγωγὰς, ἀποκρίσεις. Per περίοδον, intelligit ἀνάδοσιν, id est, digestionem, quæ per motũ iudicata est. Per προσαγωγὰς, transmutationẽ, & unionem, quæ significata est per fructus mites. Per ἀποκρίσεις, superflua excernentis animæ uim; ea declaratur, ubi dicit, puram aquam, & quanta debetur. Omisit concoctionem: quæ tamen scitissimè ab arborum fructibus potuit indicari. Diuersa nanque πέψις, & ἀνάδοσις; utranque tamen recentiores digestionem uocant minus aptè. Intelligit autem τὴν περίοδον, ἀνάδοσιν; quoniam succus ille circunfertur, ut mutetur in corpus; digestionem interpretati sumus nos secuti Ciceronem, qui Attico scribit sic: Vt mea mandata digeras: id est, suo quodque tempore, ac loco exequare. Itaque apud

Celſum intelligas, quod Galenus διαφορεῖν, & digeſtiuum διαφορητικόν. Sic enim ſcripſit in libro quinto, capite duodeuiceſimo: Sed quædam digerunt materiam, quædam extrahunt. Nam reſolutio fit per digeſtionẽ. Oportet enim, quod coit, aut coierit, antequam reſoluatur, diſpertiri. Hoc pauló pòſt dicit ipſe, Reſoluenda aſtricta, mollienda dura, digerenda quæ coëunt. Sic enim componit contraria inter ſe, reſoluere compacta, emollire dura, diſpertiri unita. Prius enim diſſoluuntur, quàm reſoluantur. In malagmate Polyarchi hoc, & haud multò pòſt in Medi malagmate. Eodem ſenſu, in libro ſecundo, capite quartodecimo, Aut molliendum, quod induruit: aut digerendum in eo, quod copia nocet: aut alendum id, quod tenue, & infirmum eſt. Non eſt dubium, quin intelligat διαφορητικόν. Sic enim ſcribit pauló pòſt, Vſq; ad cutem digeſtione quadam relaxatum penetrat. Fricatione enim laxatur cutis, cùm fieri uis digeſtionem. Sic alio uerbo ſimilimo eundem uſum ueteres expreſſere, ut Terentius, Differor doloribus. & Vergilius, Nubila differt. Sic idem uerbum alia compoſitione in Menæhmis poſuit Plautus, Veſtes degerit: id eſt, defert: quod ineptiſsimè & interpretati ſunt, & confudere cum uerbo, dego. Idem Celſus in tertio, capite quarto dicit, Vbi corpora plus reſoluuntur, reſici frequentius debere: quare, ait, celerius cibus dandus eſt in morbo, qui plus uirium aufert: itemq; in eo cœlo, quo magis digerit: id eſt, reſoluit. Ita Plinius in libro uiceſimoſexto, capite undecimo, Cruditates, quæ nauſeam faciunt, digerit bætonica: id eſt, diſcutit. Nam idem aliud intelligit, cùm dicit, concoctionem adiuuari: aliud, cùm dicit, cruditatem tolli: ut in libro uiceſimoſeptimo de abſynthio, Concoctiones adiuuat, cruditates detrahit. Cruditas nanq; ſequitur concoctionis defectionem. At barbari noſtri his ex locis uidentur accepiſſe concoctionis ſignificatum: cùm putarent ſuper ſtomacho tantum intelligi. Id quod etiam ex Seneca in prologo declamationum elicere potuere: cuius uerba ſunt hæc: Nec patiebatur alimenta per ſtomachum, per ſomnum, quietemq;

quietemq́ꝫ æqualiter digeri. Cum idẽ Celsus in primo multis locis, in tertio non paucis, in alijs libris aliquot, cõcoctionem dicit, non digestionem.

Hic fontium commendat uisionem. At infrà apotelesmate tricesimosecundo uesicæ uitiosæ argumentũ esse prodidit.

APOTEL. XXIX.

Contrà, diuersa ab ijs, noxam prædicunt. Si uisus, si auditus impediri uideatur, caput ægrum indicant. Matutinæ huic deambulationes instituendæ, præsertim à prandio: obseruata priore uiuẽdi ratione. Quòd si crura male habeant, uomitu materia distrahenda erit, & pristinis uictitandi legibus addenda luctandi exercitatio. At ex terræ squallidæ uisione, impuram esse carnem coniectamus. Itaque post exercitationes, multum est deambulandum.

CAESAR.

QVEMADMODVM suprà, duo erant capita ad sanitatem ex officijs rectis corporis, & ciuilibus: ita hic duo contraria. Et corporis morbos in duas diducit partes: in superiora, per caput: in inferiora, per pedes. Vtranqꝫ curam per diuersiones fieri iubet. Nam capitis morbos, per deambulationem: pedum uitia, per uomitũ. Ita Galenus scripsit, quendam somniasse, lapideũ sibi factum crus: atqꝫ ita ei crus fuisse solutum eo morbo, quem Græci uocant paralysin.

Altera pars secundæ respondet parti. Suprà, dixerat, terram leuem, solutam, bene cultã: nunc squallidam, incultam, asperam. Signum hoc attribuit carnis impuritati. Quoniam uti dicebamus, caro, sanguis coctus est. Fortasse uerò quispiam festiuus ossium potius accipiat indicationem. Sicciora enim sunt, & plus habent terræ. Terræ quoqꝫ officium præstare uidentur: stabilitatem scilicet, ac firmitatem. Itaque in

Timæo identidem igni cocta, & aqua extincta sunt. Posſit reſpondere, oſsium principium ab ſemine eſſe, quorum materia ſit: ſemen autem aëris referre naturam. Verùm ſic nunc eſto, ut uoluit.

Caluus exiſtimauit, τὸ τρηχὴν, non eſſe terræ epitheton: ſed arteriam, quam tracheam uocant. Ita malè confudit capita. nanque uiſus impedimenta ponit: deinde tracheæ: tum crurum. Rebatur enim omnia à corpore. At enimuero quare ab arteriæ læſione carnis læſæ ſit indicium? Ex carne non conſtat tota: carnis neque cauſſa, neque effectio eſt: non ipſi caro ſeruit, non ipſa carni. Sed ſuæ gentis more locutus eſt Hippocrates, quẽadmodum & Herodotus in Melpomene: ἐστὶ ἡ καταλεχθεῖσα πᾶσα πεδιάς τε γῆ, καὶ βαθύγεως. τὸ δ' ἀπὸ τούτου λιθώδης τ' ἐστὶ, καὶ τρηχέη.

Neque rectè dixit idem, ἀνασπαστὸν, conuellito: ſed auellito, aut reuellito.

APOTEL. XXX.

Steriles arbores humani ſeminis declarant corruptionem. Si frondes cadere uideantur, ab humidis ac frigidis impendet detrimentum: ſin frondoſæ ſint & fructu careant, à calidis, & ſiccis. Ibi igitur uictus ſiccus, calidusq́; eſto: hic frigidus, & humidus.

CAESAR.

SVPRA à terra: nunc à terrę officijs, triplicem docet ſterilitatem. Genericam, foliorũ ſcilicet, ac fructuũ: cum dixit, ἀκαρπία, τὰ ἄφορα τῶν δένδρων, oſtendit. Alteram frondium tantùm: cum dicebat, φυλλοῤῥοοῦντα. Tertiam fructuũ tantùm: Nam niſi, ἀκαρπία, genus ſit utrunque complectens, ineptè iterato poneretur, ἄκαρπα. Aut igitur hoc non poteſt euitare: aut uerbi ambiguitate uſus eſt, quam æquiuocationẽ uocant: ut ἄκαρπον etiam de frondibus intelligatur. Vtrunque autem comparat ſemini ſomniantis; nimirum defectum generationis.

nerationis. Quare colligemus, hic quod uulgo uidemus: quodq; in libris septem De semine genitali diximus, Virtutem informatricem etiã perfectis in corporibus esse. Nam & ramos nouos fundunt, & fructus annuos: quædam etiã biferæ sunt. Theophrastus autem cùm dubitabat, partes'ne plantarum dici mererentur frondes, quæ deciduæ essent, abessentq;, & adessent, sine totius interitu: rectè fecisset, si sic nos monuisset.

Duplicem uerò asignat caussam: Frondium defectum ab humidis, & frigidis. Hyemis enim appulsu cadunt folia. Fructus defectum à calidis, & siccis. Quoniam deficiente humore, calor fructus conficit: itaq; siderantur. Verum, ut certius dicatur, à calido, & humido tam frondes, quàm fructus proueniunt: à calido, & sicco exuguntur: à frigido, & humido putrent, ac decidunt. Ergo notabis foliorum casum, non defectum. Cadunt autem à frigore omnino repercutiente subeuntem succum, quominus exeat in extrema plantæ per petiolum, aut propiores uenas. Hoc autẽ longè melius à Theophrasto in primo De caussis enarratur, fœcunditatem neq; à frigido fieri, neque à calido: sed à calore temperato. Stulte enim arbitratos esse priscos, naturam calidissima animãtium genera in locum frigidissimum, quam colerent, transtulisse: puta pisces: quo duo extrema temperatione quadam coirẽt in statũ uitæ. Empedoclis fuit opinio hæc. Sed multę plantæ calidæ in aquis proueniunt: multæ frigidæ in arida. Illius generis persicaria, malobathrum, acorus, siue ille noster sit, siue quem aromaticum calamũ uocant falsò. Huius ordinis hyoscyamus, mandragora. Quare non ab elementis accipiendæ sunt rationes, sed à formis. Formarũ enim omnia plena sunt: ac de potentia materiæ eliciuntur à tribus rebus inter se ordinatis: ab agente propinquo, quæ est uirtus informatrix: ab agente primo, qui est primus motor: ab agente medio coniungente uim rei purissimæ, scilicet motoris primi, cum ui rei minus puræ, scilicet animæ informatiuæ. Itaq; Auerroës quoque pessimè caussam proposuit, propter quam calida in

locis

locis frigidis gignerentur. In quinto nanque libro Emendatæ medicinæ assignat, aut densitatem corticis, aut quia sub terra submersæ sunt, quare ab aëre frigido aut calido non attinguntur. Verùm & falsę sunt, & à philosophia alienę: quasi uerò tamarindi qui oriuntur in terra Arabia, aut sub terra sint conditi, aut cortice contegantur. Tum autem calamus iste noster aromaticus iuxta Tanaim fluuium nascitur palustribus tractibus, & propter Vollam flumen, calida planta sanè, radice rara, ac soluta, & quæ, cùm extrahitur, humoris plena sit, Air uocãt incolæ, & nomine alio, Bostuorce. Quòd si aqua ipsa, quæ elemẽtari natura gelida est, in terris calidis, atque etiam exustis reperitur: quare ibi non erunt res, quæ ex ea ita componantur, ut eius quàm plurimum possideant? Nam si omnia ubiq; quatuor elementis constant: quid prohibet certam formam, cognatam sibi elemẽti proportionem, & quærere, & accipere? Aut qua ratione locis dulcibus lupinus nascitur amarus; beta uerò salsa, lapathum acidum? Neq; enim calida in calidis nascuntur locis, quoniã calida loca sint: sed quia plantę illius forma ibi est. Quòd si calida plãta propter loci calorem, calido in loco nasceretur: omnia calida omnibus in calidis euenirent. Itaque, ne illud quidem, quod aiunt philosophi, uerum est, Omne simile à simili conseruari loco. Intelligo similitudinem elementarem. Nam similitudinem proportionis necessariam asseueramus loci & locati. In qualitatibus autẽ manifestis aliter inuenias. Inter pisces inuenias quod sit uenenum calidissimũ: urtica urit, scolopendra, alia multa: pastinacæ uulnus uiperinum morsum æquat. Præterea ijdem pisces aliqui, ut mugil, solea, & in mari degunt, & in fluuijs: illius aqua salsa, calida, sicca: horum contraria. Quæro exẽplo ridiculo rem bene seriam: Asinus cuius nam sit temperaturæ? Nam si calidæ, quare non resistit frigoribus? si frigidæ, quare frigidis locis moritur? Neque enim in Scythia uiuere animal illud aiunt, propter hyemes. Nõ extat caloris aut frigoris caussa, cur noxijs bestijs Creta careat: lupum in Britãnia nullum esse, importatum interire.

De

De lepore, mustella, atque alijs satis multa Aelianus, Plinius, Aristoteles. Quare qui omnia per elementorum qualitates metiuntur, elementares sunt ipsi sanè. Maxima tamen rerum pars cum locis, ac temporibus ineunt societatẽ. Sunt enim fœdera quædam, ac sequestra pignorum coniunctionumq́ naturæ, aut ipsæ formæ, aut à formis.

APOTEL. XXXI.

Fluminum mutata facies sanguinis motum repræsentat. Plus iusto tumidi si fluant, excessum: si minores, defectum agnoscas. Largiore uictu his opus est, illis parciore. Turbulenti perturbationem signant. Restituetur puritas cursu, ac deambulatione, postq́ spiritus, contentione motus fuerint excitati.

CAESAR.

A' TERRAE partibus nunc: est enim gremiũ liquoris terra. Sicut igitur ex decocto sanguine caro fit, sic à terra carnis accipit indicationem, ab aqua sanguinis: propterea quòd eadẽ ratiõe crassescẽs aqua, limus fit. Nõ malè respõdet hoc Pindari sententiæ, ac Thaletis iudicio, qui aquã rerũ omniũ putarit elementum. Puto illi eam fuisse pro materia prima. Siquidem ubi densescit aqua, terra fit; rarescens, euadit aër: quemadmodum in nubibus patet. De igni poterat dubitari: iccirco quia asymbola inter se sunt: ut non pessimè potuerit ab illo pro forma poni. Igni nanq́ & crassescit aqua in salẽ, & soluitur in exhalationem. Verùm haud ita est. Etenim sal neque aqua est, neque ex aqua tanquam totum ex toto; sed tanquam ex toto pars, in potentia: quæ per ignem, aut Solem ab alijs partibus in aqua separetur.

Fluminum mutationem ponit uariam; ab eorum motu, motum sanguinis: à motus ratione, tantundem: excessum, ex redundantia: defectum, è subsidentibus: postremò à turbulentia, impuritatem.

Ἅιματος περίοδον, motum: ut in febribus accessionem: circuitum Caluus cùm dicit, fideliter, nõ plenè explicat. Necq; enim circunducitur sanguis, ut περίοδον impleat significatum. Nam in febribus iccirco dicitur περίοδος, quia reuertitur paroxysmus: quasi circunductus ob diem purum, & uacuum à morbo.

Ἀνακινδυνεύματα, intelligit humores.

Μὴ κατὰ τρόπον, Caluus optimè, si flumina non solito fluant modo. At Hippocrates, γινόμενοι, dicit: non, ῥέοντες: id est, egressi à communi instituto: sic non solùm motum comprehendit, sed etiam faciem turbulentam.

APOTEL. XXXII.

Fontium, puteorumq; uisiones, flatibus affectam uesicam declarant. Quamobrem urina cienda erit, ut educantur.

CAESAR.

APOTELESMATE duodetricesimo commonefecimus nos, quemadmodum Hippocrates hoc sibi loco super fontium somnijs aduersatur: quare hoc ut tollamus, intelligam hîc impuros fontes. Attribuit iudicia & rei, & loci: flatuum scilicet, ac uesicæ. Ac loci quidem indicium sumpsisse uidetur: propterea quòd fontium, puteorumq; ortus ima in terra sunt: sicut uesicæ in corpore, unde liquores educantur. Quam ob caussam flatum potius, quàm humorem ascripserit, nondum mihi constat. Scilicet putarunt priscorum quidam, fontes, uenasq; alias subter terram densatis flatibus in aquam coire, tum fluere. At sanè perridiculum sit, Nilum totum in quem nulli amnes demittunt sese, tam longinquo, tam pleno ferri cursu, cuius parens sit flatus nescio quis. Istrum quoq; qui uiderit, eumq; è uento fieri putarit, eius profectò sentẽtia è uento sit. Multas alias caussas æquè frustra commenti sunt, nihilo uerò meliores. Vna tantùm uera est, Aquam terramq; simul uno globo inter se subeuntes,

tes,circa idem punctum esse,sed non æqualiter. Aqua enim terram operiret. Neque uerò detectam Dei iussu dices ita, ut illius iussus,huius naturæ aduersetur. Neque enim aliud natura est, quàm iussus Dei,quo rerum series,effectiones, cõiunctiones,separationes,mutationes ritè,atq; ordine perficiuntur. Naturam igitur illam illi induit Deus suspensionis ita,ut eius esset propria.Contra hanc sententiam litigant sic:Nullum,inquiunt,uiolentum,perpetuum. Igitur si terra non æquè à suo puncto medio distat,aliqua molis suæ parte ruat aliquando. Principiò ex sacris libris nostris non solùm concedimus, sed etiam profitemur. Deinde ne philosophi prodi sese uociferentur, naturalia adducemus argumenta. Primum dicimus uerum esse,& ruere multis locis, atque à mari absorberi terræ partem sæpe. Præterea cùm terræ ambitus æqualis non sit,quippe tot montibus extantibus ipse sibi dissimilis est;igitur extra naturam suam sunt partes illę. Neq; enim locum suum adeptæ sunt;quare ruent item. Ad hæc,pars summa terræ in suo loco non est: itaque uiolenter ibi tenetur. Ergo quid inquient? aliquando centrum petituram? Nugæ. Satis enim est habere proportionem loci. Quòd si rupes extant, & tamen incommodant habitationi: multo commodius consultum est ab eadem natura,ut cauernæ in sinu terræ sint, in quas aqua recepta relinquat locum habitationi. Aqua enim imum punctum medium non petit, sed sedem suam,ultimæ illi proximam scilicet. Neque enim si terra aboleretur, relicta aqua, compleretur ab aqua terræ locus;quippe aqua non est maximè grauis. Motus autem, & τὸ ποῦ elementorum habent inter se proportionem. Nam ut aër supra sua loca non ascendit:sic infra sua non descendit aqua. Neque tamen propterea dicetur aquæ motus esse tanquam corporis misti ex graui,& leui:sed suus simplex simplicis:leuis,si terræ comparetur: grauis,si aëri. Igitur extra suum locum aliqua pars cùm sit,eò tendit,truditq; alias partes,quæ ibi sunt: eæ obiectu imi terræ globi repercussæ resiliunt in superficiẽ terræ. Aqua igitur quæ ad littora alluit,

non operit ea, quoniam aſcenderet: ſed petit caua terræ, ut ſuo loco potiatur: eo põdere, ſuas ipſa partes, quæ imæ ſunt, ita premit, ut per inania terræ ad ſuperficiem faciat reſilire. Nam quanquam in Mechanicis oſtendimus, non ſalire altius aquam per fiſtulas, quàm ea ſit pars, unde ducatur: tamen ſi organis prematur puteus, eliciamus multo altius, quàm ipſa organa ſint. Ita tota maris moles organi uicem obtinet, præut ipſi fluuij fonteſq; ſunt. Proportio igitur ponderis compenſat defectum altitudinis; qua ratione fit, ut compreſſa emicet. Atque hoc quidem quanquàm uiolentum uidetur eſſe, à principio tamen naturali pendet: propterea quòd & mare ſedem ſuam petit, urgetq; ipſum ſeſe; & aquæ natura leuior eſt, quàm terra. Quid igitur mirum, ſi, quemadmodum aër ab aquæ ſuperficie remeat ſurſum uerſus: ita aqua ab ſolido terræ globo repulſa reſilit? ſuperq; fertur eas in terræ partes, quas, niſi extarent inęqualiter ab orbe æquali, operiret?

APOTEL. XXXIII.

Mare fluctuabundum uentris morbos nunciat. Qui lenibus, mollibusq; deiectionibus ſunt tollendi.

CAESAR.

MARE fluminum parens eſt: uenter, eorum, quæ in ueſicam dilabuntur: craſſum retinens, ut expellat: quod liquidum eſt, eò per uenas deferri patitur. Itaq; Hippocrates in libro De humoribus, uentris officium terrę muneri comparat. Huius, arboribus alendis: illud, animalibus.

APOTEL. XXXIIII.

Terra, aut domicilium ſi moueri uideantur: homini ſano langorem portendunt, ægrotanti ſanitatem, atq; præſentis ſtatus mutationem. Sanus, ſuæ conſulet ualetudini: ſi uictum alium præſcribat ſibi, primùm uomat: deinde pauxillo cibo reficiat ſe. Totum nanque

corpus

corpus, principiorum mouetur ratione. Aeger autem nihil mutabit. mutatur enim ipse tunc ex eo, in quo est.

CAESAR.

A' MARI quæ portenderentur, ostendit: nunc ab effectione maris. Terræ nanque motus non solùm à flatibus, uerumetiam fit à fluctibus subterraneis: unde nomen Neptuno γἀνοσιγαίου. Constat id etiam historia, duabus Achaiæ urbibus Helice & Buri absorptis mari post terræmotũ. Terræ igitur natura stabilis si moueri uideatur: nimirum præsentis status nuntiat mutationem. Ergo sanis morbum: ægrotantibus sanitatem. Terra autem mater & principium uitæ. Facete autem dixit domicilium. Sic etiam appellat corpus nostrum Plato, & eius imitator Cicero, in Catone.

Ἀπὸ ὑπαρχόντων, à principijs: id est, ab ijs, qui intus sunt, humoribus. Quare eos mutari oportet. Caluus falsò putauit, τὸ κινεῖν, purgari, & euacuari corpus. Nam Hippocrates reddidit rationem, propter quam uomitu debeant euacuari, & uictu attenuari. Quia, inquit, pro eorum modo, quæ intra corpus sunt, uariatur corpus. Et addidit ἅπαν, ut ostenderet maximam uim principiorum: ex quorum pusillis momẽtis maximas fieri mutationes rectè dixit Aristoteles tum alibi, tum in libris De generatione animalium.

APOTEL. XXXV.

Maris, aliarum'ue aquarum diluuio terra obruta, morbum significat. Multus quippe humor in corpore inest. Vomitu, atque inedia, tum laboribus, præterea siccis cibis curandi sunt. Post hæc per gradus paulatim pristina uictus repetenda lex est.

CAESAR.

NEMPE redundat, si obruit, atque etiam impedit officia naturalia. Genus morbi obijcit primum, deinde speciem.

Ab aquæ conditione intelligas ὑγρασίαν: ut non solùm humorem accipiamus in genere; cuius appellatione etiam bilis calida, & sicca continetur: uerùm id quoque, quod & actu, & potestate humidum sit.

Mirum, uomitum toties indicere: nulla temporum, ætatum, habitudinum, consuetudinis, regionis habita ratione. Nam in quarta sectione sententiarum, æstate curat superiora, hyeme inferna: propterea quod bilis summa petit. At Celsus in primo, uomitum hyeme procurat magis, quàm æstate; quoniam plus pituitæ in stomacho tunc contineatur. Ergo sanè sententiæ hæ contrariæ uideãtur. Sed siue Theodorus, siue ille sit Laurentianus, non τὰς κάτω, καὶ τὰς ἄνω, sed κατὰ: non superiora, sed per superna educere. Quare longè clarius patent earum sensus contrarij. Videntur autem Celsus, atque is, unde sumpsit, Asclepiades rationem loci habuisse, cum per hyemem uomitum instituerit: iccirco quia locus ille per id tempus pituita grauatus est. Hippocrates autem ad humoris naturam potius respexisse. Bile nanque redundante in uentriculo, uomitum indicit: cuius motu bilis motum facilius assequamur. Nempe ascẽdit promptius bilis; quanquam rarius, quàm pituita, ut ait Galenus in secundo libro De temperamentis.

Dubitarit aliquis, si uentriculus hyeme calidissimus, ut rectè ex aphorismo colligimus; quonam pacto fiat idem humidissimus eodem tempore? Consumit nanque humorem calor. Sic respondendum esse uidetur: Vbi natura læsa non est, neque circumuenta caussis alienis, ipsam sibi etiam uariantem per tempora similem esse. Nam si calor multus sit, multum quoque caloris pabulum, sedemque esse, necesse est; si paruus, paruum. Dico per tempora, non per ætates. Quoniam humidum semper resoluitur. Sed humidum naturale per hyemem, non est minus humido naturali æstiuo, nisi quanto minus ætatis processu factum est. Hoc autem non quærimus hîc, sed tempora inter se comparamus. Euenit autem propter temporis hyberni naturam, ut præter humidum

dum naturale, humor alius grassetur in corpore pituitosus: quem de propinquiore loco uoluit educere Asclepiades. At Hippocrates non solùm loci, sed etiam humoris motum contemplatus; qui humor æstate dominaretur, eum suo motu expelli facilius, quàm alieno existimauit. Dominatur autem bilis, ut in libro De hominis natura dixit ipse: & eadem sursum mouetur: sursum igitur exigenda erit. Vbi eiusdem humoris per uomitum æquè præscribit euacuationem. Quemadmodum & in septimo Letalium contagiorum, & in libro De humoribus.

APOTEL. XXXVI.

Neque uerò illud bono est, atram terram, atque exustam cernere: uehementis enim, letalisque mali appulsu tentatum iri: quippe ariditas in carne multa indicatur. Quies igitur appetenda. Siccis, calidis, acribus, & ijs, quæ urinam mouent, abstinendum: ptisanæ decocto contentus sit: mollibus cibis, ac leuibus, sed paucis: albo uino, aquoso multo: lauacris multis, calidis: sed in quæ nunquam ieiunus ingrediatur. Molli cubet strato: animi tranquillitate conquiescat. Frigus, Solemque uitato. Telluri, ac Mercurio, Heroibusque supplicato.

CAESAR.

TERRAM descripsit à mari affectam: nunc ab igni, aut caloris ui. In cura adhibet omnia humectantia. Somni quoque meminit: sed attende, ne ieiunus dormiat, ne'ue ieiunus balneum ingrediatur. Somno intrò reuocatus calor consumit membra, si desit, cibus quicum agat. Itaque sudamus potius dormientes, quàm uigilantes. Balneum

educit

educit ſuccum, eumq́ optimum, ſiquid à cibo non ſit appoſitum. Eadem ratione tum frigus, tum Solem uitat: propterea quòd deſiccant.

Intelligit uinum aquoſum ſuapte natura, non arte dilutum: quod ſi deſit, ſupplebit ars. Illud auſus eſt Galenus autumare calidum non eſſe: uinum igitur non erit. Et nobis ſanè genus hoc ignotum eſt. Humectat ſanè plus mero, dilutum: tribus de cauſsis. Aquam enim ſecum habet ſociam illius effectionis: item altius penetrat: poſtremò difficilius ſoluitur à calore naturali: qua ex mora perſungitur munere ſuo. Nam partes meri ſubtiliores citius penetrant: ſed citius reſoluuntur. At dilutæ, & plures ſunt, & difficilius uincuntur. Quare ebrij fiunt magis, qui multum dilutum, quàm qui merum biberint paucius.

Cum uitat ea, quæ urinam moueant: intelligas calida & ſicca, quæq́ eliquant corpus, nullis ueſtigijs relictis humectationis. Nam ſibi ipſe contradiceret. Vino enim albo aquoſo nihil præſentius ad urinas ciendas.

τῆς τε πτισάνης κατέφθω τῷ χυλῷ, ptiſanæ decocto. Conſueuit Caluus toto opere hoc, alijsq́ item libris Hippocratis, pluribus luculentis uerbis idem interpretari: qui hîc quoque dixit, ptiſanæ'que ſucco, & iure decocto. Verum ex hordeo & aqua ptiſana cum fiat, multos habet gradus, alios ad potandum, alios ob ueſcendum, quoſdam medios, omnes ſecundum decoctionis promotionem. Nam leuiſsime coquitur ad potum, ne aceſcat. Ea propinatur tertianarijs poſt ſirupum acetoſum. Diutius coquitur ad refrigerandum & abſtergendum in phlegmone pectoris. Hi ſunt potus ſimplices. Vbi uerò coquitur adeò, ut puls ex eo fiat, cibi ſummam conficit. Remiſſa ea craſsities in mediocrem liquorem, utriuſq́ obtinet facultatem. Sorbendo namque, pro potu accipitur: alendo, pro cibo. Percolatur autem hæc interdum, neque amplius coquitur. Is dicitur eſſe ſuccus, quem cremorem Latini uocant: atque hic, & alibi χυλὸν Hippocrates. Interdum autem coquitur: quare

additur

additur κατίφθω. Arabes hæc omnia agnouerunt,his nominibus,Aqua hordei,Kiſt hordei,Sauich hordei: omnes Hippocratem ſecuti eo in libro,quem Cnidias Sententias inſcripſit. Quo magis miror,quid in mentem uenerit homini doctiſsimo Ioanni Manardo,qui non ſolùm artem ptiſanę conficiendæ ſuſtulit: ſed etiam damnauit uſum: auſus idem facinus libero indignum homine,cùm negauit nos probo ueſci hordeo. Spero equidem aliquando futurum, ut iſti delicati ueris lactucis carere dicant nos. At hercule laudes eius Galenus paucis uerbis,uel plus quàm diuinas dixit,in octauo De medicãdi ratione.Quid enim potuit pręſtantius eſſe, quàm id quod refrigeraret,humectaret,ſitim non ſolùm tolleret, ſed etiam prohiberet, facilè coqueretur, probè aleret, nihil relinqueret noxiorum excrementorum. Ptiſanæ autem nomen deductum etiam ad alias materias, ex Horatio ſcimus: qui ex oriza ptiſanarium dixit, uoce diminutiua: quanquàm ex aliꝭs frugibus certa ſibi nomina comparauit: ut apud Græcos, χόνδρος, quem corrupto nomine candaruſium uocant Arabes:Latini,alicam. ea ex zea fiebat. ex frumento quoque factam ait Plinius, tam apud Latinos, quàm apud Græcos translato nomine ab ipſa fruge,ex qua fiebat, in rem ipſam factam. Siquidem chondros tritici genus, ex quo,quæ fieret ptiſana,chondros quoque dicta fuit. Eodem modo zea,quam nunc ſpeltam uulgus uocat, alica quoque dicta eſt: ex qua,quæ fieret ptiſana,nihilominus alica nominaretur. Sed & ars finxit nomina:nam ex uiridi hordeo polenta dicebatur: ptiſana ex integro percocto,atque excreto: omelyſis ex molito. Polentam quoque ex toſto facit Galenus.

APOTEL. XXXVII.

In lacu, mari'ue, aut fluuio, ſiquis ſe ſomniet urinare,malum eſt. Exuberantia nanque humoris indicatur. Tenuis uictus, atque laboribus exercitatus huic utilis eſt.

lis est. Quod si hoc accidat febrienti, bonum est: extinguitur enim ab humore calor.

CAESAR.

HOC quoque Galenus in Crisibus, ob sudorem præcedere somnia hæc. Id quod Auicenna transtulit in sectionem secundam quarti. Idem Galenus scriptum reliquit, Pugilem, qui in sanguinis solio sedere sese somniauerat, sanguinis redundantia laborasse. Alium distentum semine genitali ueneris nocturnis affectum ludibrijs. Ita in quarto Letalium contagiorum, Nicippus febricitans uenerem per somnia exercebat, atque ita conualuit.

Dixit ἀντωνομαστικῶς, τῇ διαίτῃ, pro tenui uictu. Ductum enim est ab eo, quod spiritus tantum alimento quis contentus est. ἄιδειν nanque spirare est: δίαιτα, perspiratio: sicut αἰών, æuum, tractus scilicet temporis, quem spirando transmittimus: & ἀήρ, quem spiraremus. Talis uictus ratio pertenuis in principio acutissimorum morborũ obseruatur, quo tempore nihil damus.

APOTEL. XXXVIII.

Eorum, quæ ad sese, suamq; naturam pertinent, si cui quid in somnis uideatur eius esse modi, uti neque maius, neq; minus sit: bonæ ualetudinis monstratio est.

CAESAR.

HAEC est alia pars commentarij à priuata natura sumpta somniantis: quæ plenissima est apud Hippocratem: nos quàm purissimè ut transferremus, curauimus, secuti phrasin Thucydidę, Demosthenis, Plauti, Ciceronis, sicui ea nota sit. Habet autem rationem, à quantitate, sicuti superiora, à motibus, à qualitatibus, à situ. Intellexit somniantem sui quippiam uidere, non alieni, ut ei portenderetur pro re propria.

APOTEL. XXXIX.

Candida ueste, pulchrisq; indutus calciamentis, bene sen

ne sentire debet de sua sanitate.

CAESAR.

HIPPOCRATES, qui bonus esset philosophus, per aliud etiamnum prædicamentum ducit nos, quod appellant, habere. Colligitur autem hinc proportio uestis ad illustrem, de qua suprà diximus, siderum naturam. Ambitus enim corporis bene habet. Est autem pars hæc superioris apotelesmatis: in quo omne genus rerum, quæ ad quempiam pertinerent, continebatur. Ita partitur nunc, ut declaret ea, quæ extrà sunt; in sequenti autem, quæ intus.

APOTEL. XL.

Membrorum modus alius, atque à natura constitutus, nihil boni pollicetur. Peius uerò est, si minore sit quantitate, quàm si maiore. Victus in altero euentu augendus, in altero minuendus erit.

CAESAR.

CONIECTORES aliter interpretantur: ueluti Domitiani gibbum, Neruæ auream successionem. Caput magnũ, principis incrementum. Quoniam caput relatiuè quoq; dicatur, alicuius caput, sicut princeps, alicuius princeps: & caput, princeps dicatur, quemadmodum seruus, pedes. Ventrẽ obesum, paupertatem: iners enim membrum esse uidetur, & auarum, aliorum operas in sua omnes absumens commoda. Sic Cæsaris nomen siquis somniet, dempta prima litera, pronunciatum, isq; Cæsar appelletur; intra centesimum diem obiturum obnunciabant; eumq; diuinis æternæ famæ titulis perpetuò uicturum: propterea quòd, quæ litera adempta esset, centenarium numerum notaret: eum numerum uiuendo item absumptum iri: quod reliquum esset, manere. Aesar uerò Thusca lingua prisca deum significari. Sanè etiam Græcus sermo non abhorret. αἶσα enim fatum significat. Est autem fatum ius diuinæ potestatis.

Caluus dimisit illud totũ, peius uerò, si minus sit. Nempe à priuatione ad habitum difficilior naturæ opera est.

APOTEL. XLI.

Atræ species ad ægritudinem præmonstrandam propensiores, maius discrimen obnunciant. Mollibus ergo humidisq; bona ualetudo constituenda erit.

CAESAR.

ATRAE bilis naturam ueteres adeò ueriti sunt, ut Galenus integrum condiderit commentarium. In tertio De locis male affectis, eius species persequitur, item in libro De bonis succis, in secundo De temperaturis, in sexto De morbis & eorum caussis, ostendit fieri ex sanguinis adustione. Quare hic prudenter mollibus, & humidis sanitas obseruatur.

APOTEL. XLII.

Omnia item noua, significant mutationem.

CAESAR.

VT SI Rex, priuatus fiat; aut priuatus, Rex; quod de Smerdi Cambyses, Astyages de filia, item alia alij somniarunt. Circunfertur & suum Ecubæ somnium. Quæ omnia non ad illorum corpora, sed ad uim, euentumq; fortunæ relata sunt. Matrem meam postridie, quàm me edidisset, sæpenumero prædicantem audiui, uidisse per quietem lintea uniuersa, quibus in arce, in qua natus essem, uterentur, igni correpta conflagrasse; inde flammam exisse ingentem cum ingenti sonitu, summasq; Alpes Noricas, Rheticas, Ligusticas peruasisse, atque sine noxa perlustrasse; niuem colliquatum, nouam montium faciem ostendisse. Quibus uisionibus coniectrices aniculas, quibus tota illa scatet regio, multa ridicula, quæ non ponam, pronunciasse. At illa per iocum aliquando, aliquando per contumeliam me Paridem appellare solita fuit, donec excisis rebus nostris somnij uis prodita est.

APOT

APOTEL. XLIII.

Vita functos nitidos, atque candidatos si quis uiderit, bonæ ualetudinis argumentũ habet. Si quid puri ab his acceperis, ratio par. Sanũ nanque corpus dicitur, sanaque alimenta. A mortuis enim alimenta, & augumenta, ac semina ipsa suppeditantur: quæ, si pura in corpus subeunt, edicunt sanitatem.

CAESAR.

NVNC aggreditur ea, quę extra somniantem sunt: aitque, nos ali opera mortuorum; credo, quia non potest alere nos quicquam uiuens. Transformari nanque necesse est. Nihil enim duabus formis informatur. At quod alit nos, nostri pars fit, aut iam est. Ergo sub totius forma existit. Quod autem uiuit, suum sibi est. Itaque in octauo Pædiæ, uult terræ mandari corpus suum Cyrus: ut ibi mutato eo, aliquid capiant mortales emolumenti. Tangit tria: primum, semina, id est, principia: secundum, alimenta, cum sunt mutata: tertium augumenta, quæ alimentum consequuntur. Neque enim sine augumento corpus ali potest. Nam quod reponitur, in loco est consumptæ partis. auget igitur. Restituit enim pristinam quantitatem, partem eam, quæ fuerat diminuta. Est ergo nutritio, partis auctio: quia amissi est repositio. Quis autem inter has sit famulatus, unde proficiscatur, quem in finem tendat, quandiu duret, in septem libris De semine genitali satis à nobis dictum est.

Tetigit & id, quod retulit Galenus, sanũ corpus, sana alimenta æquiuocè: ita & sanum signum.

APOTEL. XLIIII.

Eosdem contrario habitu si uideas, nudos, aut atratos, aut sordidatos, aut aliquid capientes, aut auferentes ex ædibus: minimè commodum est. Instat enim mor-

bus. Ea nanque, quibus alitur corpus, noxia sunt. De- cursu, ac deambulatu curantur, molliq́ cibo, leui, post- quàm uomuerint.

CAESAR.

HOC quoq; Galenus sensit, sordidos intus, fœtidosq́; humores contineri: contrà ijs euenire, qui inter flores, amœnaq; loca sibijpsi uersari uideantur.

Festiuum est, quod dicit, incommodo esse, si quid ex ædibus auferatur. Sed ex œconomia ductum illud. Nam si mortuos agris comparat ac seminibus, unde alimenta suppeditentur nobis, idem intelligamus, quod nos monet L. Columella, Non esse optimum, optimè colere, ne sumptibus deuorentur fructus. Neq; enim plus petere debet ager, quàm det; sed ut plus det, satis petere.

Dicit, προσάγειν, more suo: id est, paulatim. Nos explicuimus per, modicum. Sic in primo Letalium contagiorum, in tertia catastasi, οὐκ ἐκ προσαγωγῆς, ἀλλὰ συνεχέα, καὶ βίαια.

APOTEL. XLV.

Cùm monstrosa corpora in somnis ostendunt sese, atque hominem territant: tum conijcimus, insuetis cibis, atque exuberantibus grauatos esse nos. Bilem quoque, & morbum periculosum minitantur. Itaque uomitum prouocato: quinq; dies cibarijs leuibus, minutis acquiescat. Abstinebit ab acribus, siccis, calidis. Laboribus uerò, quos natura exigit, præterquàm deambulatione, quæ post prandium præscripta sit, exercebitur. Balneis, calidisq́; perfusionibus, & animi æquabilitate fruetur. Ab Sole, & frigore cauebit sibi.

Cæsar.

CAESAR.

A' MORTVIS ad monſtra hîc tranſit:attribuitq; mon ſtris id,quod nos mortuis:bilem ſcilicet atram indicari. Itaq; elephãticis ſomnia circa mortuos crebra uiſuntur.Monſtroſa autem corpora humorum potius perturbationem. Sed utrunque ab utriſque poteſt colligi.

Dixit ἀλλόμορφα : hoc eſt, diuerſis induta formis , quàm quæ uulgò uidentur.

Nondum in mentem uenit,an χολέρας nomine alibi uſus ſit.Difficile eſt enim omnia legiſſe : perdifficile meminiſſe: temerarium negare. Itaq; ſi hîc tantum χολέρας uocem poni uideamus,fortaſsè morbum certum quis ſeorſum putet indicari. Vt quiſq; uolet,capiat. Nam uero ſimilius uidetur eſſe, atram bilem accipi. Maximè enim conuenit cum monſtris, & rebus atris : illis. peſsimus enim omnium humorum eſt. Nanque non obedit naturæ:aduerſarius lucis : hoſtis qualitatum uitæ:non audit remedia : non paret conſilijs. Ac bilis quidem flaua impetum ſuum habet:hæc autẽ contumaciam. Illa ſanè leuiſsima ſanguinis pars eſt,ut in ſecundo De poteſtatibus naturalibus ſcriptũ eſt:Dum coquitur ſanguis,neq; dum quicquam excretum eſt , calidiſsimus ille eſt ſimul, & dulciſsimus:atque melli comparatur : poſtea excernitur bilis flaua,qua erat calidiſsimus. Quo in loco quidam imprudentiores putarunt bilem flauam, dulcem à Galeno exiſtimari. Et Druſianus monachus doctiſsimus fruſtra ſcripſit, ſanguinem non eſſe quartum humorem, ſed è tribus unum conſtitutum. Cæterum choleræ nomine non ſolùm Paulus in tertio,ſed etiam Celſus in quarto,morbum comprehẽdit, acutum quidem cum uomitu,ac deiectione ſimul, atque doloribus. Eius meminit ſub eodem nomine in libro tertio interpres Auicennæ. Galenus in ſecundo De alimentis:Pepo, inquit,morbum, qui dicitur cholera,efficere conſueuit. Plinio quoque nota uox eſt : & legitur in prologo libri uiceſimitertij,& capite ſexto eiuſdem,& libro uiceſimoquarto,capite tertiodecimo : quibus locis cholericum morbum à cæ-

liaco distinxit: cùm dixit dysentericis, cæliacis, cholericis. Quare non rectè faciunt, qui cæliacos uocant eos, quos recentiores cholerica passione laborãtes nominant: quanquàm cæliacorum nomen aliter ab alijs acceptum est. Nam apud Celsum in quarto, ij sunt, quos uentriculi dolor urget: neque quicquam demittitur, ac ne flatus quidẽ. Ad eiusmodi morbum parati sunt ij, quos appellat Paulus dyscælios: quorum scilicet aluus difficilior est. ut iam desinant recentiores dysenteriam difficultatem intestinorum nimis impruděter appellare. Neque enim particula, δυς, hîc significat difficultatem, sed detrimentum, ut dysparis. Sed isti multa ineptè: sicut & cùm, ileon, uoluolum appellant: at, ile, Latinum iam est: item, iliacus. Voluolus autem morbus non potest dici: cuius neq; materia, neque effectio uoluitur. Paulus autem & Galenus cæliacos dixere, quibus aluus diffluit. Plinius quoque non semel ex Dioscoride, alio'ue unde Dioscorides accepisset: eosdemq; Latina uoce Aluinos dicit libro XXI. & uicesimoquinto. Non est igitur inutilis nominum contemplatio, ut Galenus satagit, sed necessaria. Sunt enim nomina rerum notæ: quibus corruptis, intellectionem quoq; uitiari necesse est. Vel hoc cæliacorum nomẽ quot nobis turbarum dedit? cùm non solùm diuersa significet diuersis autoribus, sed etiam contraria ijsdem, medicis scilicet. Et Galenus ipse, qui nomina negligi iubet, quàm laborat, morbus'ne, an caussa debeat appellari id, quod naturæ officijs est impedimento. Sed de his suo loco. Hippocrates in libro De morbis interioribus uidetur cholericam affectionem inter eos agnouisse, quos uocat tiphos. Nanque & à cholera ueniunt, & uomunt, & aluo cita sunt. Caluus stuporem minime commoda interpretatione uocat. Nã alia uocali scribitur typhos, quod significet stuporem, ut apud Aristotelem in tertia particula propositarum quæstionum. Quanquàm Plutarchus in libro De Socratis dęmonio, τύφον intelligit uecordiam, & insolentiam. Sed hoc Hippocratico tipho laborantes, neque stupidi sunt, & ualde sentiunt, & uehementer cõmouentur. Quæ fuit

caussa,

caussa, ut cum iliacis morbis coniungeret Hippocrates. Vtramuis igitur bilem intelligas; sanè discriminosa est. Flaua effrenis, uti dicebamus, neque naturæ imperio obsequens, sua leuitate fertur: itaque expelli non potest, nihilo melius, quàm pluma, quæ iactus impetum nequit capere. Eodem quoque modo sputum, quod leue est, non occurrit pulmonis atque aëris facultatibus, ad expellendum. Quidam euersores literarum negarunt æquandum esse humorem subtiliorem in morbis antè, quàm educatur: sed illico educendum esse: propterea quòd, inquiunt, per se aptus sit ad expulsionem. Neque sputi comparationem bonam esse. Sputum nanque aëris obiectu expelli. At humorem tenuem medicamēto attrahi, sicut à magnete ferrum: quod quāto leuius sit, tanto facilius trahi posit. cęterum opus illud non sola fit attractione; quin expulsione oportet perfici. Si enim expultricis non indigeret, quomodo de uētriculo, aut intestinis deijceretur humor attractus eò per medicinam? Nunquàm enim moueretur. Quare de corpore iam ualde affecto clysteres non exeunt: propterea quòd expultrix iam mortua est. Si igitur expultrice opus est, iam argumentum de sputo bonum est. Atqui opus est. Nam de intestinis humor eò delatus si detrahi debet à medicamento, ergo præibit medicamentum, humor sequetur. Aut igitur ab se ipso mouebitur medicamētum, aut ab alio, non à se: ergo ab expultrice. Igitur si tam grandem massam de intestinis expellit expultrix intestinorū: multo commodius expellere debuit eius portiones particulatim in uenis aut membris fusas. Dicent irritatam naturā. Nugæ. eadem natura, idem morbus, eadem potestas. Præterea, plus nocet humor in uenis, quàm in intestinis. Ibi enim fit morbus. debuit igitur plus irritari. Ad hæc in uenis expultrix nobilior est, nobiliorem habet finem, nobilius instrumentū, nobilius officium. Nam & purgat sanguinem: & uena nobilior est intestino: & aut ipsa separat, aut segregatricem secum habet, siue comitem, siue administram. In intestinis nulla fit ab eorum expultrice separatio, sed deuoluto succo, ue-

m næ quod

næ quod ſibi proprium eſſe debet,ſugunt.Quare ſi in uenis expultrix particulas non expellebat,fuit in cauſſa leuitas & tenuitas,quam nequibat apprehendere.Vbi autem collectæ ſunt in maſſam, potuit eam exigere. Eſt etiam experientia. Nam in phreneſi ſi exhibeas medicamen, minus ac paucius deijciunt, quàm ſi ſano præbeas. At phrenetico humor tenuior ac ſubtilior eſt. Præterea pituitoſus per catapotia celerius leuabitur grauedine, quàm phreneticus agitatione. Eſt exemplum in natura. Ferri ſcobes uento agitata nõ trahetur à magnete: grandiores grumi uento minus obnoxij trahentur.Sic Auſtro ſpirante non poteſt cogi in unum nubes ab Sole attrahente:ubi flare deſijt,Sol tum cogit ſparſas partes:quæ denſatæ ubi ſunt,& trahi & impelli queunt. Sic in curſu non ſudamus. Vapor enim funditur, poſt curſum attrahitur ad cutem uapor denſatùs in humorem, & ab expultrice pellitur.In febribus quocꝫ quantumlibet caloris foris apponas,non ſudent. dico febres furioſas. At ubi uapor ille denſiuſculus factus eſt, ſudant. Quare non negamus attractionem faciliorẽ eſſe rerum leuiorum: ſed impediri propter motum: non poſſe autem ſiſti,niſi emendata leuitate & tenuitate. Omnino autẽ nugas agunt,cùm in operibus medicamentorum tollunt effectionem expultricis:quippe non ſolùm humorum, ſed etiam medicamentum expellendũ eſt. Quærit Alexander iſicum, farciminis id genus eſt, Athenæus iſicia uocat,nos etiamnum ſalſicia, corrupta uoce,nam fuit ſaliſicia: quærit inquam quam ob cauſſam ægrè coquatur.Ob ſpiritum,inquit,interceptum inter carnium fruſtilla leue eſt, necꝫ occurrit calori: quare etiam in aqua demiſſum fluitat.Eadem eſt ratio humoris leuioris.

Ῥαθυμίαν modeſtius animi ęquabilitatẽ interpretati ſumus. Eſt enim uitium ῥαθυμεῖν.at æquanimitas uirtus,ut ἐπιείκεια.

APOTEL. XLVI.

Inter dormiẽdum qui putat ſeſe aut cibum, aut potum ſolitũ capere: is intelliget, & minus capere nutri-

menti,

menti, quàm par sit: & animo esse tristiore.

CAESAR.

POSTQVAM de membris disseruit, de eorũ materia statuit, de cibo, & potu: ac primũ quidem in communi. Hæret autem sentẽtia superioribus. Nam si membrũ uidebatur minus, egebat nutrimento. Igitur nutrimentũ quoq; minus uidebatur per relationem: quoniã comedimus. Addit etiam ἀθυμίην: quoniam in pauco humido pauci spiritus: in paucis spiritibus animus demissior. Non quòd inde animus dependeat: sed q ab ipso illi: quibus utendis, naturæ officio fungatur. Vt hoc quoq; modo illud item Herodoti audiamus, in Thalia, Augescente corpore mens quoq; simul capit incrementum: atque eo senescente, consenescit.

APOTEL. XLVII.

Carnes ualidißimæ maximum excessum significãt: tenerrimæ minorèm. earum nanque ratio par, & cùm eduntur, & cùm uidentur. Oportet hìs demere de cibo: propterea quòd plurimi alimenti argumentum est.

CAESAR.

NVNC particulatim à carnibus. Edere, defectũ alimenti indicat. Apponit caussam. Cogitatio ducit naturæ fine. ubi igitur egemus cibi, eius imago in appetitu excitatur. Eadẽ igitur ratio, & edendi, & somniandi. Ergo sibi contradicit. Nam plus edere, plus egere significat. Igitur & fortius edere, fortius indigere. Galenus quoq; nobis astipulatur: qui à siticuloso ægro, scripsit, potationes somniari. Illud quoq; laxius locutus est. Nam aut dicendum fuit, minimũ, non minorem, ut responderet alteri superlatiuo, tenerrimæ: aut teneriores, ut responderet comparatiuo, minorem.

APOTEL. XLVIII.

Panes quoque caseo confecti, somnij eiusdem nacti sunt finem.

CAESAR.

NIHIL enim aut parum differt cuiusmodi cibi sint: nisi quantum pertinent ad maiorem, minoremq; uim. Dicuntur etiam nunc Gallicè, caseomazi.

APOTEL. XLIX.

Aquæ puræ potus, bonus est: cætera omnia noxia.

CAESAR.

SI à defectu somnium hoc metiamur, sicuti superiora: indigētia hîc significabitur: quare uidebitur indicari defectus humoris puri, qui corpori debeatur: itaq; bonum somnium non erit. Iccirco à coniunctione rei puræ cum corpore sumendum erit argumentum, ut Hippocrati subueniamus: atque ita humoris significabit puritatem, sicuti suprà de siderum nitore cùm statuebat. Verùm alia uidetur esse ratio. Nanq; ibi cœlitùs, & ab aëre demittebantur affectiones: ab elementis autem non item. Dicemus tamen elementorum cum sideribus coniunctionem ita intelligi oportere.

Sed quamobrem dixit, cætera omnia noxia? an propterea quòd aquę tantum interest potari, olei non item, non aceti, non aliorum? Est enim appetitus frigidi & humidi, sitis. Mirum uerò quare uinum aut oblitus sit, aut reiecerit tanq; noxium: nisi putemus uini significatione sanguinis exuberantiam aut defectum indicari: quorum utrunque noxium est. Cæterum si cum uino aqua comparetur, & utrunq; ad uitæ nostræ constitutionem conferatur: aquæ natura minus commodior sit; uinum autem proximum.

APOTEL. L.

Quibus assueuimus, ea per quietem intuendo, animæ declaramus cupiditatem.

CAESAR.

HAERENT enim diurnæ species rerum appetitarum: quas res anima ubi non est consequuta, adhuc appetere par est; itaque in ipsis etiamnum uersatur.

APOT

APOTEL. LI.

Cùm quid præ terrore fugitamus, præ siccitate sanguis in nobis tumultuatur. Refrigerare igitur, atque humectare corpus conuenit.

CAESAR.

ITA ueteres existimarunt, pauorem euenire aut à frigiditate sanguinis, aut à crassitie propter motus tarditatem: quorum utrunque tetigit diuinus Poëta:

Frigidus Arcadibus coit in præcordia sanguis.

Notauit enim & frigiditatem & coitionem. Aut à paucitate. Neque enim laxari à natura ea, quorum ipsa indigens sit: sed parcere, ac metuere ne amittat, quod modicè possideat. Quæ habeatur ratio, quare Galli sint animosiores, item Sarmatæ, Britanni, Germani, Scythæ, Thraces, Syris, Arabijs, Indis, Mauris, ut aiunt. Verùm ut ita res sit, at eam paucis nimis colligunt argumentis, ac magnam sanè. Illorum nanque sanguis, ut multus, ita dilutus: quippe post primæ impetum æstuationis deferuescit: his contrà accenditur. Pertinacissimè uerò mortem obeunt in pugna Mauri atque Indi, etiam in tela ruunt, tum lanceis transfixi prorsus sese induunt, ut hostem comminus contingant. Sic ab animantibus quoque, quas illæ generant regiones, argumẽtum licet sumere, Leonibus, elephantis, uiperis, tigribus, rhinocerotibus: qui pro ludo & pila ursos habent, quod est tamen nostratium omniũ fortissimum animal. À plantis quoque idem dicas.

APOTEL. LII.

Cum pugnam committere, atque extimulari, aut uinciri uidemur: tunc aliquid superflui corporis functionibus aduersari deprehendimus. Tollit id uomitus, deambulatio, leuioribus cibis attenuatio: quos post uomitum, dies quinque continuabis.

CAESAR.

IDEM Galenus: Cum grauari uidemur, nec moueri quimus, & onere grauati premimur. Quod & doctissimus Poëta in quadam ostendit comparatione:

– In medijs conatibus ægri
Succidimus; non lingua ualet, non corpore notæ
Sufficiunt uires, nec mens, nec uerba sequuntur.

Morbi genus est, aut potius affectionis ephialtes, quasi assultorem dicas; multarum ea pestis index ac præuia ægritudinum, haud dissimilis huius affectionis, quæ describitur hic; à pondere & pressione dictum putant. Itaque giganti cognominem uoluere; cuius meminit Plutarchus in libro De fuga. Paulus mauult ab eo, quòd resiliant qui premuntur. Latini ab oppressione, cōcinna uoce incubum; sicut à suffocatione Græci πνιγάμονα: à Themisone πνιγαλίων. nam & Dioscorides uocat πνιγμοὶς ἐνυπνίων.

APOTEL. LIII.

Siquis errabundus, siquis cliuos superare sibi uideatur: difficile quippiam naturæ suæ incommodare intelligat.

CAESAR.

HVMORES enim rectà, in suum quisque locum, uti debent, non transmittuntur, si uagari somniet. In nixu quoque, atque ascensione uiolentus est motus. Cum enim duo in nobis sint motus, elementaris, & uoluntarius: elementarius perpetuus est, & aggrauat interdum uoluntarium. Semper enim deorsum trahit. Cum igitur scandimus, curuato crure tibiam perpendiculo statuimus, super quam trahamus corpus totum directò staturum. Est ergo uiolentus simplici naturæ motus. Hinc colligimus falsum esse, quod aiunt, descensionis motum de cliuo multo esse difficiliorem. Alterū enim in eo crus semper directum est, in quod innitaris: in ascensu curuum utrunque.

APOT

APOTEL. LIIII.

Fluuiorum tranſitus, hoſtes armati, monſtra diſformia, aut morbi, aut furoris præſagia ſunt. Qui his ſunt præuenti, iuuãtur uictu tenui, leui, delicato, uomitu non uiolento, ad dies quinq; : laborum frequentia, quos exigit natura : uerùm his poſt cibum abſtinebit. Balneum, & deſidiam, & ſolem, & frigus cauere debet. Horum enim uſu, quemadmodum dictum eſt, bona poterit ualetudo comparari.

CAESAR.

PER trãſitum fluuiorum, morbum notat. Humor enim putredinis parens, putredo morbi.

Diſtinxit furorem laxè nimis, à morbo. At equidem arbitror maximum morborum furorem eſſe. Verùm ueteres, animi uitium putarunt furorem; morbum corporis. hoc rectè, illud non rectè. Nam ſi animus furit, ergo interit. M. Tullius in libro primo De diuinatione latius diſſerit; ac tandem definit ſic, Cum à corpore animus abſtractus diuino inſtinctu cõcitatur. Sed hic furor ille ab inſania diſtinguitur, ut ait in tertia Thuſculana; quare æquiuocè utitur hoc nomine idem. Nam in ſeptima actione in Verrem, furorem ſceleris & audaciæ comitem uocat. Sic Clodium, ſic Catilinam furere dicit.

Diſformia, non deformia, ut ait Caluus, ἀλλόμορφα, non κακόμορφα, aut ἄμορφα, aut δύσμορφα, ſcilicet aliena ſpecie, ut ſi leoni formoſiſsimum uirginis os imponatur.

Caluus idem, calda lauato, deſideto. Sed præterquam quòd codex repugnat Græcus, ſubeſt ratio quoq; , ne ſibi, ne'ue naturæ contradicat. Exercitium bonum, moderatum tamen: item uomitus. Ergo deſidia, & inimica, & noxia.

Male uidetur ignem, cum aqua coniunxiſſe. Aqua à fluuijs,

uijs,ignis ab hostium capitur impetu. Quare inde morbos à putredine,hinc furorem ab inflammatione minitatur. Ex monstrorum confusis formis dissidium naturæ interioris proponit. Sic lis & amicitia ab Empedocle & Democrito et Epicuro pro principijs statuuntur. Sic Orpheus è Chao Amorem primum emersisse,atque Phanetem appellatum.

EPILOGVS.

Hæc est uiuendi ratio, quæ pro humano captu, Dijs bene iuuantibus, à nobis est instituta.

CAESAR.

BONVS medicus, insignis orator, pius uir. Nam & docuit nos uitæ rationes, & lactea demulsit oratione, & sementem fecit in procœmio, eorum, quæ excoluit in tractu commentarij,quæque colligit in epilogo. Sed quàm moderatè,quàm prudenter? pro humano,inquit,captu. Nam ei qui contradicat,meminerit hominem esse se. Hæc fuit lex Pyrrhonis,& Aristonis,hæc nouorum academicorum;illi,nihil profiteri,hi nihil certi statuere. Addit & pietatem, Deorum opem;sine qua nulli sanè sumus. Commendat opus à præstantia,cùm dixit, rationem. A' modestia animi,cùm dixit, se hominem. A' perfectione,cùm dixit,non sine Deo optimo maximo sese hæc perfecisse;ipse sanè diuinus uir,qui & nos doceat,& quo pacto, quibus opibus fretus docet, hoc quoque doceat; ut non immerito maximus uir Galenus, nunc admirabilem, nunc principem scientiarum, nunc bonum, nunc benignum, nunc ueritatis parentem uocet; in primo autem libro De officijs membrorum,eius sententias etiam Dei uocibus compararit.

FINIS.

GRATIAS TIBI DOMINE IESV.